

**Sud Bosne i Hercegovine
Суд Босне и Херцеговине**

Predmet br.: S 1 1K 004050 11 Kri

Datum objavljivanja: 11.01.2013. godine

Datum pismenog otpravka: 26.04.2013. godine

**Pred sudskim vijećem u sastavu: sudija Jasmina Kosović, predsjednik vijeća
sudija Darko Samardžić, član vijeća
sudija Davorin Jukić, član vijeća**

PREDMET TUŽILAŠTVA BOSNE I HERCEGOVINE

Protiv

Božidara Kuvelje

PRESUDA

Tužilac Tužilaštva Bosne i Hercegovine: Ibro Bulić

Branioци optuženog: Izet Baždarević i Kerim Čelik

I. IZREKA I O B R A Z L O Ž E N J E	7
A. PROVEDENI DOKAZI.....	7
1. TUŽILAŠTVO BiH.....	7
2. ODBRANA.....	7
B. ZAVRŠNE RIJEČI	8
1. TUŽILAŠTVO BiH.....	8
2. ODBRANA.....	12
C. PROCESNE ODLUKE	14
II. PRIMJENA ZAKONA.....	36
III. STANDARDI OCJENE I OPŠTA OCJENA DOKAZA	39
IV. JEDINICA CENTAR ZA OBUKU JAHORINA SPECIJALNE BRIGADE POLICIJE MUP-A RS.....	46
V. ZLOČINI PROTIV ČOVJEČNOSTI.....	48
1. Okolnosti koje su prethodile napadu.....	49
2. Napad na Srebrenicu.....	52
3. Napad je bio širok i sistematičan usmeren protiv civilnog stanovništva	66
B. ZNANJE OPTUŽENOG O POSTOJANJU NAPADA I DA NJEGOVE RADNJE PREDSTAVLJAJU DIO TOG NAPADA.....	71
C. POJEDINAČNE INKRIMINACIJE U OSNOVI ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI	74
VI. ČINJENIČNA I PRANA UTVRĐENJA PO TAČKAMA IZREKE PRESUDE	79
1. Činjenični opis i pravna kvalifikacija djela iz optužnice	79
2. Tačka I izreke presude	81
3. Tačka II izreke presude	91
4. Optuženi nije znao za postojanje genocidne namjere na strani glavnih izvršilaca genocida	112
VII. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST.....	117
VIII. KAZNA.....	119
KAZNA KOJA JE NEPOHODNA I SRAZMJERNA TEŽINI KRIVIČNOG DJELA	119
1. Izrečena kazna mora biti neophodna i srazmjerna jačini opasnosti za zaštićena lica i vrijednost (član 2. KZ BiH).....	119

2. Kazna mora biti srazmjerna stepenu patnje, te mora biti dostatna kako bi uticala na druge da ne čine slična djela u budućnosti (član 6. i 39. KZ BiH)	120
3. Krivičnopravna sankcija mora odražavati društvenu osudu ponašanja optuženog (član 39. KZ BiH)	120
4. Kazna mora biti neophodna i srazmjerna vaspitnoj svrsi Zakona, a to je da lica budu upoznata sa pogibljenošću zločina, te sa pravednošću kažnjavanja učinitelja.....	121
(član 39. KZ BiH)	121
B. KAZNA ILI KRIVIČNOPRAVNA SANKCIJA MORA BITI NEOPHODNA I SRAZMJERNA INDIVIDUALNOM POČINIOCU	121
C. OPTUŽENI	122
1. Stepen odgovornosti.....	122
2. Držanje i lične prilike optuženog prije, za vrijeme i nakon počinjenja krivičnog djela	122
3. Odvracanje i društvena rehabilitacija	124
D. ZAKLJUČAK	124
IX. ODLUKA O TROŠKOVIMA I IMOVINSKOPRAVNOM ZAHTJEVU	124
X. MATERIJALNI DOKAZI.....	126

U IME BOSNE I HERCEGOVINE!

Sud Bosne i Hercegovine, Odjel I za ratne zločine, u Vijeću sastavljenom od sudija Jasmina Kosović kao predsjednik vijeća, Darko Samardžić i Davorin Jukić kao članovi vijeća, uz sudjelovanje Tanje Curović pravnog savjetnika-asistenta, u svojstvu zapisničara, u krivičnom predmetu protiv Božidara Kuvelje optuženog za počinjenja krivičnog djela genocid iz člana 171. tačka a) Krivičnog zakona BiH (u daljem tekstu KZ BiH) u vezi sa članom 31. istog zakona, nakon okončanog glavnog pretresa, tokom kojeg je djelimično bila isključena javnost, u prisustvu optuženog Božidara Kuvelje, njegovih branilaca Izeta Baždarevića i Kerima Čelika, tužioca Tužilaštva Bosne i Hercegovine Ibre Bulića, nakon tajnog vijećanja i glasanja, donijelo je, a predsjednik vijeća dana 11.01.2013. godine, objavio sljedeću:

PRESUDU

OPTUŽENI Božidar Kuvelja sin Vladimira i Mirjane rođene Perendija, rođen 29.09.1971. godine u Čajniču, sa prebivalištem u ..., ..., JMBG ..., po nacionalnosti ..., državljanin ..., sa završenom srednjom školom, lošeg imovnog stanja, nezaposlen, neoženjen, neosuđivan, ne vodi se drugi krivični postupak protiv njega, nalazi se u pritvoru određenom po Rješenju Suda BiH broj: S1 1 K 004050 Krn od 19.01.2011. godine, produženom po Rješenju Suda BiH broj: S1 1 K 004050 kri od 11.01.2013. godine;

KRIV JE

Što je;

Za vrijeme širokog i sistematičnog napada koji su u periodu od 06.07. do 19.07.1995. godine preduzimali Vojska Republike Srpske (VRS) i Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srpske (MUP RS), usmjerenog protiv civilnog bošnjačkog stanovništva, zaštićene UN zone Srebrenica (enklava), u okviru kojeg su žene i djecu trajno i prisilno premještali iz zaštićene zone, a odrasle muškarce i dječake Bošnjake organizovano i sistematski zarobljavali, zatvarali, po prijekom postupku strijeljali, ukopavali u neobilježene masovne grobnice, naknadno otkopavali i ponovno ukopavali na drugim lokacijama, na

koji način je bošnjačko stanovništvo i to više desetina hiljada civila Bošnjaka trajno uklonjeno iz enklave, a više hiljada muškaraca i dječaka Bošnjaka pogubljeno, Božidar Kuvelja kao policajac u sastavu II voda I čete Centra za obuku Jahorina Specijalne brigade policije MUP RS, znajući za taj napad i da njegove radnje čine dio tog napada, počinio progon bošnjačkog stanovništva Zaštićene zone Srebrenica na etničkoj i vjerskoj osnovi i to prisilnim preseljenjem i ubistvima, tako što je, zajedno sa ostalim pripadnicima I čete:

- I. Dana 12. jula 1995. godine, zajedno sa drugim pripadnicima I čete Centra za obuku Jahorina i drugim jedinicama MUP RS i VRS, učestvovao u pretresu naselja u blizini Potočara, koje su do tada naseljavali stanovnici bošnjačke nacionalnosti, s ciljem sakupljanja civilnog bošnjačkog stanovništva u sabirni centar u Potočarima, a zatim počev od popodnevni sati 12. jula do kasnih popodnevni sati 13. jula 1995. godine, zajedno sa drugim pripadnicima I čete i drugih jedinica MUP RS i VRS, u autobuse i kamione smještali žene, djecu i starije kako bi ih prisilno premjestili na područje pod kontrolom Armije R BiH, a muškarce civile Bošnjake - njih više od 1000 među kojima i malodobne dječake i starije osobe odvajali ne dopuštajući im da zajedno sa svojim porodicama uđu u kamione i autobuse, prethodno im oduzimajući lične stvari, uključujući lične isprave, novac i dragocijenosti, udarali ih kundacima pušaka i nogama, a zatim ih sprovalili u obližnju „bijelu kuću“, koju su obezbjeđivali pripadnici Centra za obuku Jahorina, odakle su zarobljeni muškarci Bošnjaci autobusima prevoženi prvo u Bratunac, a potom na mjesta pogubljenja na širem području općine Zvornik;
- II. Nakon što su u popodnevni satima 13. jula 1995. godine, pripadnici 2. Odreda Specijalne brigade policije (SBP) Šekovići otpočeli sa pogubljenjima zarobljenih muškaraca Bošnjaka u skladištu Zemljoradničke zadruge Kravica (ZZ Kravica), njih više stotina, pucajući na njih iz automatskih pušaka i bacajući ručne bombe u skladište, pripadnici Centra za obuku Jahorina, među kojima i optuženi svjestan da je ubijanje muškaraca Bošnjaka u toku, u večernjim satima 13. jula, su ih zamijenili na lokaciji skladišta ZZ Kravica i duž ceste Bratunac-Konjević Polje, s ciljem zarobljavanja i likvidacije muškaraca Bošnjaka, i pod komandom i nadzorom nadređenih, tokom noći pucajući iz automatskog oružja i bacajući ručne bombe nastavili sa pogubljenjima preživjelih muškaraca Bošnjaka u skladištu kao i onih koji su pokušali pobjeći, da bi, sljedećeg dana u jutarnjim satima, nakon što su preživjele zarobljenike, njih nekoliko desetina prethodno na prevaran način

namamili da izađu iz skladišta, koji su nakon što su izašli natjerani da pjevaju četničke pjesme, da bi ih potom, postrojili u više vrsta, naredili im da kleknu i potom, Božidar Kuvelja iz puškomitraljeza, a ostali pucajući iz automatskih pušaka strijeljali ih, da bi nakon što su izvršili strijeljanje svih zarobljenika, pripadnici te jedinice s namjerom da ne ostane preživjelih, u one zarobljenike koji su davali znake života, ponovo pucali u iste kako ne bi preživjeli, čija mrtva tijela su pokrivali sijenom kako bi sakrili pogubljenja, a kada je otpočelo odvoženje leševa, pripadnici Centra za obuku ustrijelili su jednog preživjelog koji je pokušao da pobjegne, na koji način je optuženi učestvovao u pogubljenju muškaraca Bošnjaka;

Čime je optuženi počinio krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) progon KZ BiH

- u vezi sa prisilnim preseljenjem stanovništva iz člana 172. stav 1. tačka d) KZ BiH, radnjama opisanim u tački I. izreke presude,
- u vezi sa ubistvima iz člana 172. stav 1. tačka a) KZ BiH, radnjama opisanim u tački II. Izreke presude, a sve u vezi sa članom 29. istog zakona.

Stoga ga Suda na osnovu odredbe člana 285. stav 1. ZKP-a BiH, uz primjenu članova 39., 40. tačka a) 42. i 48. KZ BiH za navedeno djelo.

OSUĐUJE

NA KAZNU ZATVORA U TRAJANJU OD 20 (dvadeset) GODINA

Na osnovu člana 56. KZ BiH, vrijeme koje je optuženi Božidar Kuvelja proveo u pritvoru i to počevši od 17.01.2011.godine pa nadalje, ima se uračunati u izrečenu kaznu zatvora.

Optuženi se u skladu sa članom 188. stav 4. ZKP BiH oslobađa naknade troškova postupka, tako da isti padaju na teret budžetskih sredstava.

Na osnovu člana 198. stav 2. ZKP BiH oštećeni se sa eventualnim imovinskoopravnim zahtjevom upućuju na parnični postupak

I. O B R A Z L O Ž E N J E

UVOD

1. Optužnicom Tužilaštva Bosne i Hercegovine (Tužilaštvo BiH) broj: T 20 0 KTRZ 0000817 11 od 03.03.2011. godine, koja je potvrđena dana 09.03.2011. godine, Božidar Kuvelja optužen je da je radnjama bliže opisanim u tačkama 1. i 2. optužnice, počinio krivično djelo Genocid iz člana 171. tačka a) KZ BiH- ubijanje pripadnika skupine ljudi, u vezi sa članom 31.istog zakona-pomaganjem.
2. Optuženi Božidar Kuvelja se dana 07.04.2011.godine izjasnio da nije kriv za krivično djelo koje mu je stavljeno na teret.
3. Glavni pretres je počeo dana 09.05.2011. godine.
4. Tužilaštvo BiH je dostavilo optužnicu od 01.10.2012. godine koja je izmjenjena u pogledu činjeničnog stanja, pri tome ostajući kod iste pravne kvalifikacije kao u prvobitnoj optužnici od 03.03.2011. godine.

A. PROVEDENI DOKAZI

1. TUŽILAŠTVO BiH

5. U toku dokaznog postupka, Tužilaštvo BiH je izvelo dokaze saslušanjem sljedećih svjedoka: Zorana Erića, Hase Hasanovića, Krste Simića, Mila Janjića, zaštićenih svjedoka KB-104, KB-102, KB-115, KB-116, KB-117 i zaštićenog svjedoka KB-101;
6. Spisak materijalnih dokaza koje je tužilac prezentirao i uveo u spis dati su u prilogu broj I. presude i čine njen sastavni dio.

2. ODBRANA

7. U toku dokaznog postupka odbrana optuženog Božidara Kuvelje je izvela dokaze saslušanjem sljedećih svjedoka: Srđana Vukovića, Muharema Kulelije, zaštićenih svjedoka KB-116, KB-117 i zaštićenog svjedoka A.
8. Spisak materijalnih dokaza koje je odbrana prezentirala i uvela u spis dati su u prilogu broj II. presude i čine njen sastavni dio.

B. ZAVRŠNE RIJEČI
1. TUŽILAŠTVO BIH

9. U svojim završnim riječima, Tužilaštvo se ponajprije osvrnulo na pripreme za napad na zaštićenu zonu UN Srebrenicu, kao i na dešavanja 06.07., 07.7., 08.07., 09.07., te 10.07.1995. godine, kao i dokaze koji po Tužilaštvu govore o planovima da se unište Bošnjaci Istočne Bosne neposredno nakon pada enklave. S tim u vezi, Tužilaštvo je konstatovalo da su vojne operacije od 11.07. pa dalje, bile taktički razvoj u odgovoru na situaciju na terenu, sa ciljem i namjerom da se uništi bosansko-muslimansko stanovništvo Istočne Bosne i to da se iz enklave prisilno izmjesti sve žene i djeca, te da se uhvate, zatvore i po prijekom postupku pogube svi bošnjački muškarci iz enklave. Napad na grad Srebrenicu se nastavio i 11.07. kada se u Potočarima okupilo oko 20.000-25.000 izbjeglica od kojih su 80% činile žene i djeca, a ostalo su bili stariji muškarci i dječaci. Tužilaštvo konstatuje da iz dokaza nesumnjivo proizilazi da se u konkretnom slučaju radilo o širokom i sistematičnom napadu koji je neposredno prethodio prisilnom preseljenju stanovništva i masovnom pogubljenju odvojenih muškaraca.

10. Tužilaštvo se u završnim riječima posebno osvrnulo na jedinicu Centar za obuku Jahorina Specijalne brigade policije MUP-a RS. S tim u vezi, Tužilaštvo je izložilo sastav i funkciju ove jedinice koja je bila dio MUP-a i sastavljena od regruta koji su dezertirali na područje Republike Srbije. Naime, oko 250 mladića je u različitim dijelovima Srbije uhapšeno i dovedeno na područje Bosne i Hercegovine pod kontrolom VRS, odnosno u prostorije sjedišta Specijalne brigade policije u Janji gdje su bili podvrgnuti maltretiranju i ispitivanju od strane starješina i prozvani „dezerterima“. Kada je riječ o pripadnosti optuženog Božidara Kuvelje Prvoj četi Centra za obuku Jahorina, Tužilaštvo napominje da njeno postojanje niko nije osporavao, a to su potvrdili i svjedoci KB-102, KB-116 i KB-117. Komandir čete je bio Mendeljev Đurić, a komandir voda Neđo Milidragović.

11. Posebnu pažnju Tužilaštvo posvećuje opisu procesa prisilnog preseljenja civilnog bošnjačkog stanovništva iz Srebrenice. Kolona muškaraca od 10 000 do 15 000 ljudi se počela skupljati u sjevero-zapadnom dijelu enklave. Žene, djeca i stariji su bježali sjevereno, prema bazi UN-a u Potočarima.

12. Pripadnici I čete Centra za obuku Jahorina su na teren u Srebrenicu krenuli u maskirnim uniformama specifične boje i svijetloplavim pancirima, automatskim puškama, a neki od njih su ponijeli i bombe. Druga četa je na teren krenula dan poslije i pod komandom Ikonić Neđe, raspoređena duž putne komunikacije Konjević Polje-Bratunac. Tužilaštvo ukazuje da su sve jedinice imale jasno određene zadatke koji su se u nekim fazama prožimali, a zajedno su činili dio besprijekorne organizacije u provođenju plana. Dana 12. jula, u ranim jutarnjim satima, pripadnici Prve čete su postrojeni ispred škole i autobusima prebačeni na liniju razgraničenja Žuti most. Rečeno im je da idu prema Potočarima gdje su od komandira čete Mendeljeva Đurića dobili zadatak da izvrše pretres kuća u kojima su živjeli Bošnjaci, a što je svojim iskazom potvrdio i optuženi Kuvelja. Tužilaštvo takođe napominje da su srpske snage došle rano 12.07. i počele pucati prema bazi UN, razoružali holandske vojnike i prinudno im oduzeli opremu. Usljed nedostatka hrane, vode i lijekova, uslijedila je humanitarna kriza, a nad pojedinim izbjeglicama u Potočarima se činila djela nasilja i ubistva. Plan je bio da se uhvate, nezakonito zatvore i na kraju pogube svi bošnjaci iz enklave, a što je prema Tužilaštvu, bilo u skladu sa općim ciljem RS da se etnički očisti „srpska teritorija“.

13. Tužilaštvo se osvrće i na pretres bošnjačkih kuća u naselju Budak, te izjavu optuženog u kojoj navodi gdje se u to vrijeme nalazio, kuda se sve kretao dok nije došao do okupljenog naroda u Potočarima. Optuženi tvrdi da nije znao šta se dešava, da je očekivao otpor i da nije znao da se tu nalaze civili. Govoreći o prevozu, Tužilaštvo navodi da su VRS i vlada RS organizovali prevoz potreban za masovno odvoženje Bošnjaka iz Istočne Bosne. Kada je prevoz došao, VRS je u Potočarima 12. i 13. jula pokrenula dvodnevnu operaciju ukrcavanja svih bošnjačkih žena, djece i starih u kamione i autobuse radi njihovog prevoženja prema Kladnju. Zbog ogromnog broja bošnjačkih izbjeglica, bilo je potrebno mnogo pripadnika VRS da pomognu u ovom procesu, uključujući vojnike VRS, vojne policajce, snage MUP RS i specijalne policije. Odvođenje bošnjačkog stanovništva iz Potočara je dovršeno uvečer, 13. jula 1995. godine, do 20 sati.

14. Posebnu pažnju Tužilaštvo pridaje opisu prisilnog odvajanja muškaraca i mladića u Potočarima koje su izvršili vojnici VRS, uključujući vojnike i vojne policajce Bratunačke brigade, Specijalne policije MUP RS i pripadnike 65. Zaštitnog puka, mjestu gdje su vođeni nakon što su odvojeni, te kako se s njima postupalo.

15. Tužilaštvo tvrdi da je postojao sveobuhvatan plan koji je uključivao sva krivična djela koja su počinjena nakon pada Srebrenice. Ovaj plan Tužilaštvo dijeli na prisilno premještanje žena, djece i staraca iz enklave i na hvatanje, zarobljavanje, pogubljenje i ukop muškaraca Bošnjaka.

16. Ističući da je za zarobljavanje, pritvaranje i strijeljanje muškaraca iz Srebrenice bilo potrebno ljudstvo čiji dodatni dio je činila i jedinica MUP RS. Tužilaštvo elaborira uključivanje u taj postupak i jedinice Centra za obuku Jahorina čija je I četa, na čelu sa komandantom Jevićem, stigla na područje Bratunca 11.07.1995. godine. Po stavu Tužilaštva, izvedeni dokazi potvrđuju van razumne sumnje da su u prisilnom premještanju i procesu razdvajanja muškaraca i dječaka od njihovih porodica, učestvovali pripadnici I. čete Centra za obuku Jahorina.

17. Tužilaštvo se posebno osvrnulo na radnje optuženog Božidara Kuvelja u prisilnom premještanju civilnog stanovništva, odvajanju i zarobljavanju muškaraca i mladića Bošnjaka u Potočarima. S tim u vezi, Tužilaštvo navodi da je optuženi zajedno sa ostalima došao do mjesta gdje je u Potočarima bio okupljen bošnjački narod. Sam optuženi je izjavio da im je tada rečeno da trebaju odvojiti muškarce od žena i djece i da je to bila naredba data svim pripadnicima jedinice. Tužilaštvo smatra, da iako je optuženi pokušavao da umanjí svoju odgovornost navodeći da nije odvajao muškarce sa namjerom da ih ubije, iz izvedenih dokaza je jasno da situacija u Potočarima nije mogla ostavi nikakvu dvojbu o sudbini civilnog stanovništva. Tužilaštvo napominje da su svjedoci KB-116 i KB-117 potvrdili da je optuženi Kuvelja učestvovao u odvajanju muškaraca. Tužilaštvo se osvrće i na iskaz svjedoka KB-101 iz istrage koji je potvrdio da je optuženi imao nadimak Hercegovac, te da je sa Crnogorcem i Arkanom bio u istom vodu, opisujući ulogu Hercegovca u Potočarima.

18. Tužilaštvo smatra da se iz dokaza može zaključiti da je postojao plan pogubljenja svih muškaraca bošnjačke nacionalnosti iz Srebrenice i da je taj plan skovan prije jutra 12. jula. Jedna od jedinica koja je dobila zadatak da ubije muškarce Bošnjake je bila prepočinjena jedinici MUP koju je predvodio Borovčanin. Dio te jedinice su bile dvije čete Centra za obuku Jahorina, od kojih je prva bila raspoređena duž ceste Kravica-Sandići, a prema Konjević Polju, bila je raspoređena II četa. Prema Tužilaštvu, MUP je dobio zadatak da pobije oko 8000 muslimanskih vojnika koji su bili blokirani u šumi blizu Konjević Polja. Naredbe policiji su dolazile od ministra Kovača, a onda su prosljeđivane Ljubiši Borovčaninu, te dalje Dušku Jeviću, a on komandirima četa.

19. Tužilaštvo ističe da se plan pogubljenja 13.07. sastojao iz tri komponente: a) predaja pod prisilom ili na nagovor; b) sakupljanje i prebacivanje ljudi radi pogubljenja; c) pogubljenja koja su vršena ubistvima, organizovanim višestrukim ubistvima, postavljenjem zasjeda i granatiranjem. U tom kontekstu, Tužilaštvo navodi da su sve tri aktivnosti realizovane u zoni odgovornosti ove dvije čete, a sve te aktivnosti su zahtijevale različita sredstva i odvojenu koordinaciju.

20. Nadalje, Tužilaštvo se osvrće i na dešavanja od 13. i 14. jula 1995. godine, te zaključuje da je van razumne sumnje dokazano sljedeće: da su pripadnici I čete raspoređeni ispred hangara u Kravici u noćnim satima 13. jula kad su zamijenili pripadnike 2. odreda Šekovići; da je većina od 1000 zarobljenih Bošnjaka već bila likvidirana od strane Šekovljana; da je Božidar Kovelja bio jedan od pripadnika I čete koja je bila raspoređena ispred hangara; da su zarobljenici ili civili bili Bošnjaci; da nisu postojale dvojbe oko prirode zadatka - niko od zarobljenih nije smio napustiti hangar; da su tokom noći nastavljena ubijanja zarobljenih u hangaru; da je u jutarnjim satima komandir II voda, u kojem je bio i optuženi, na prevaran način pozvao preživjele da izađu iz hangara, a nakon što su izašli i formiran stroj u kojem je bio optuženi, preživjeli Bošnjaci strijeljani; da je Božidar Kovelja pucao iz PM-48 i nakon toga prolazio između tijela i pucao u one koji su još bili živi; da su nakon ovog događaja tokom dana dovođene grupe zarobljenih Bošnjaka, od kojih je najveća brojala 50-100 bošnjaka i da su oni također strijeljane, a u tim strijeljanjima učestvovao i Božidar Kovelja.

21. Tužilaštvo se osvrće i elaborira forenzičke dokaze koji su provedeni tokom postupka, a posebno na one koji su prikupljeni u skladištu Kravica i opisani u izvještaju Dean Manninga, te na nalaz i mišljenje vještaka Vede Tuco u vezi sa ekshumacijama sekundarnih grobnica, kao i na druge provedene dokaze.

22. Posebanu pažnju Tužilaštva posvećuje i daje osvrt na krivično djelo Genocid i na pomaganje u Genocidu. Da bi neko mogao da bude oglašen krivim za pomaganje u Genocidu, on bi morao biti svjestan namjere glavnih izvršilaca da u potpunosti ili djelimično unište određenu grupu. Tužilaštvo navodi faktore za koje smatra da trebaju biti uzeti u obzir prilikom utvrđivanja značaja ciljanog djela, a tiču se: veličine tog djela u odnosu na cijelu grupu, njegovu istaknutost u okviru grupe kao cjeline, njegov značaj u opstanku grupe. Za svaki od ovih faktora Tužilaštvo daje i obrazlaženje.

23. U vezi sa krivičnom odgovornošću optuženog Božidara Kovelja, za njegovo oglašavanje krivim nije potrebno da je imao posebnu genocidnu namjeru, nego da je

znao da ta namjera postoji na strani glavnih izvršilaca, što je po Tužilaštvu, imajući u vidu sve okolnosti slučaja i radnji u kojima je osobno učestvovao, na strani optuženog, dokazano van svake razumne sumnje.

24. Kada je riječ o kazni, posebno se mora voditi računa i imati u vidu da od krivičnog djela Genocid, ne postoji veća opasnost niti šteta po jedan narod, te da izrečena kazna mora biti odraz toga. Tužilaštvo smatra da se kao otežavajuće okolnosti mora uzeti u obzir obim ubijanja i posljedica zločina izražene u naročitoj upornosti i odlučnosti optuženog da nikog ne ostavi živim, te surov način pogubljenja. Nadalje, optuženi nije pokazao nikakvo pokajanje, nego ravnodušnost. Naime, ne postoje dokazi koji pokazuju da je optuženi pokušao spasiti ijedan život, niti da je ikada preduzeo bilo kakve korake da olakša patnje uzrokovane zločinom. Kada je riječ o olakšavajućim okolnostima, Tužilaštvo smatra da na strani optuženog ne postoje. Imajući u vidu navedeno, Tužilaštvo je na kraju predložilo da se optuženom Božidaru Kuvelji izrekene kazna dugotrajnog zatvora u trajanju od 35 godina.

2. ODBRANA

25. U svojim završnim riječima, odbrana je istakla da Tužilaštvo nije izvan svake razumne sumnje dokazalo krivičnu odgovornost optuženog Božidara Kuvelje za krivično djelo koje mu se stavlja na teret, kao ni pravnu kvalifikaciju predmetnog krivičnog djela. Naime, odbrana smatra da u postupku nije dokazano da je optuženi Kuvelja bio svjestan razmjera i postojanja genocidnog plana niti postojanja genocidne namjere kod drugih učinilaca. Tužilaštvo nije dokazalo niti postojanje krivičnog djela Genocid, niti postojanje pomaganja od strane optuženog Božidara Kuvelja.

26. U završnim riječima, odbrana se također osvrnula na vremensko važenje zakona, odnosno na mogućnost primjene blažeg zakona¹.

27. Kada je riječ o krivičnom djelu Genocid, nakon što se osvrnula na elemente tog krivičnog djela, odbrana ukazuje da in concreto nijedno lice nije oglašeno pravosnažno krivim kao glavni izvršilac krivičnog djela genocida, te da je zbog toga nemoguće oglašiti krivim optuženog Božidara Kuvelju kao pomagača glavnom izvršiocu jer bi to bilo u

¹ Tako odbrana citira odredbe Evropske konvencije o ljudskim pravima, član 3. i 4. KZ BiH, te odluke Suda BiH u predmetu Tužilac protiv Kurtović Zijada, broj X-KRŽ-06/299, od 25.03.2099. godine, Vrhovnog suda FBiH, KŽ-588/99 od 16.04.1999. godine;

suprotnosti sa osnovama krivičnog prava. S obzirom da optuženi Božidar Kuvelja nije bio upoznat sa širim kontekstom dešavanja u i oko Srebrenice u julu 1995. godine, nemoguće je iz jednog događaja izvesti postojanje namjere da se unište Bošnjaci Istočne Bosne.

28. U vezi sa hijerarhijskim položajem i njegovim uticajem na nivo znanja o opštem kontekstu dešavanja, odbrana navodi da za lica Vinka Pandurevića, Radivoja Miletića, Ljubomira Borovčanina, Milana Gvere, Krstića², MKSJ nije našao da su imali dovoljno saznanja iz kojih bi se mogla izvući posebna namjera za izvršenje krivičnog djela genocid.

29. Osim toga, odbrana ističe da je optuženi Božidar Kuvelja bio vojnik dezertar sa najnižim činom i da je htio da izbjegne rat otišavši u Srbiju, međutim mobilisan je i vraćen u BiH i svojevrijem nije pristupio Centru za obuku Jahorina, a kao „običan“ vojnik bio je obavezan ispunjavati naredbe pretpostavljenih pod prijetnjom vlastitom životu. Tužilaštvo nije uložilo niti jedan dokaz kojim bi dokazalo da je optuženi imao saznanja o općem kontekstu dešavanja. U tom smislu odbrana je izvršila ocjenu završne riječi tužioca i analizu dokaza, kako subjektivne tako i objektivne prirode koje je izvelo Tužilaštvo BiH.

30. Odbrana se posebno osvrnula na iskaz optuženog Božidara Kuvelje, te s tim u vezi ukazuje da se kao olakšavajuće okolnosti mora uzeti u obzir to što optuženi Božidar Kuvelja nije imao genocidnu namjeru, da nije znao za masovna pogubljenja, da nije imao nadimak Hercegovac, da se u konkretnim okolnostima ponašao u skladu sa svojim položajem u kojem je morao slušati nadređene, te da nije nikoga lično zarobio, izdvojio ili opljačkao, niti fizički ili psihički zlostavljao, a što su, prema navodima odbrane, potvrdili gotovo svi svjedoci odbrane i Tužilaštva BiH.

31. Na kraju, napominjući da je optuženi Božidar Kuvelja izrazio iskreno priznanje i žaljenje za žrtvama, da je pokazao poštovanje prema Sudu povinujući se svim njegovim zahtjevima, da ranije nije kažnjavao, da ima složene porodične prilike, te da sve ovo čini olakšavajuće okolnosti na strani optuženog zbog kojih odbrana predlaže da se u odnosu na njega donese oslobađajuća presuda.

² Odbrana se poziva na presudu u predmetu Krstić, iz koje proizilazi da je postojanje masovnih ubistava koja su uslijedila po preuzimanju vlasti u Srebrenici, bio ključni faktor za ocjenu da je počinjen genocid;

32. Optuženi Božidar Kuvelja se pridružio završnoj riječi svoga branioca.

C. PROCESNE ODLUKE

(i) Odluka o proteku roka od 30 (trideset) dana

33. Između ročišta održanih 12.07. i 23.08.2011 godine, 10.07. i 21.08.2012 godine, te ročišta održanih 18.09. i 23.10.2012. godine protekao je vremenski period duži od 30 (trideset) dana.

34. Odredba člana 251. stav 2. ZKP BiH propisuju da : *“Glavni pretres kcji je odgođen mora ponovo početi ako se izmjenio sastav vjeća ili ako je odgađanje trajalo duže od 30 dana, ali uz saglasnost stranaka i branioca vjeće može odlučiti da se u ovakvom slučaju svjedoci i vještaci ne saslušavaju ponovo i da se ne vrši novi uviđaj, nego da se koriste iskazi svjedoka i vještaka dati na ranijem glavnom pretresu, odnosno da se koristi zapisnik o uviđaju”*. Kako su stranke u postupku i branilac optuženog od strane Vijeća bili obavješteni da se u naprijed navedenom vremenskom periodu glavni pretres neće moći održati u roku od trideset dana, isti su u smislu naprijed citirane zakonske odredbe dali svoju saglasnost, tako da u navedenim slučajevima glavni pretres nije počinjao iznova.

(ii) Odluke o isključenju javnosti

35. Vijeće je po službenoj dužnosti isključilo javnost sa pojedinih dijelova glavnog pretresa primjenom člana 237. ZKP BiH koji propisuje da *“Odluku o isključenju javnosti donosi sudija, odnosno vjeće iješerjem kcje mora biti obrazloženo i javno objavljeno”*. Isključenju javnosti opravdavali su razlozi zaštite interesa svjedoka kako zahtjeva član 235. ZKP BiH, a usljedili su u nastavcima glavnog pretresa koji su održani u dane 05.07.,06.09.,13.09.,27.09.,04.10.,11.10.,01.11 i 22.11.2011. godine, te 17.01.,21.02., 17.04. i 13.11.2012.godine.

36. Odluku o isključenju javnosti, Vijeće je donosilo radi odlučivanja o određivanju mjera zaštite za svjedoke KB-104, KB-102, KB-115, KB-117, KB-116, KB-101, A, te

odlučivanja o prihvatljivosti transkripta sa iskazom svjedoka PW-100 kao i mjerama zaštite koje su mu dodjeljene u predmetu MKSJ-a.³

37. U konkretnim slučajevima radilo se o kratkotrajnom isključenju javnosti tokom kojeg su Tužilaštvo i svjedoci iznosili razloge zbog kojih se traže mjere zaštite, a odbrana izjašnjavala u vezi sa tim.

38. U svim navedenim slučajevima, imajući u vidu da uvijek nije moguće predvidjeti i potpuno kontrolisati dinamiku izjašnjenja o pravnim i činjeničnim pitanjima čiji sadržaj bi dospijecem u javnost mogao izazvati štetne posljedice po prava i interese zaštićenih svjedoka i na taj način imati negativnog uticaja na sam tok postupka, Vijeće je odlučilo da isključi javnost sa dijelova glavnog pretresa prilikom rasprave o pitanjima koje se tiču mjera zaštite u skladu sa datim okolnostima.

39. Svaki put nakon što bi bila uključena, Vijeće je javnost upoznalo sa razlozima zbog kojih je bila isključena i donesenim odlukama.

(iii) Odluke o dodjeli zaštitnih mjera svjedocima

40. Prijedlogom od 26.04.2011.godine, tužilac je u skladu sa odredbama člana 3. stav 1. i člana 13. Zakona o zaštiti svjedoka pod prijetnjom i ugroženih svjedoka⁴ zatražio određivanje zaštitnih mjera za svjedoke: KB-101, KB-102, KB-104, KB-105, KB-110, KB-115, KB-116, KB-117. Prijedlog mjera se odnosio na određivanje pseudonima pod kojim bi svjedoci davali iskaz; zabranu objavljivanja slika ili fotografija sa likom svjedoka u televizijskom prijenosu, štampanim medijima ili na internetu, niti da se na drugi način učini dostupnim u javnosti, te da se svjedočenje obavlja iz sudnice uz izmjenu slike i glasa primjenom elektronskih uređaja za izmjenu slike ili glasa. Pored navođenja vrste zaštitnih mjera, u istom podnesku navedeni su i razlozi za njihovo određivanje za svakog svjedoka ponaosob.

41. Tužilac je sa dopunom prijedloga od 28.09.2011. godine, dostavio rješenja o već određenim mjerama zaštite za svjedoke KB-101, KB-105, KB-116 i KB-117 u predmetima ovog suda koji se vode protiv optuženog Duška Jevića i dr., te i optuženog Dragana

³ Predmet MKSJ, Tužilac protiv Vujadina Popovića i dr;

Neškovića i dr., kako bi Vijeće u ovom predmetu imalo u vidu mjere zaštite koje ovi svjedoci već uživaju u tim predmetima.

42. Tokom glavnog pretresa, a prije saslušanja svjedoka KB-101, KB-102, KB-104, KB-115, KB-116, KB-117, tužilac je ponovo obrazložio razloge zbog kojih se traži određivanje mjera zaštite za svjedoke kod čijih saslušanja je ostao.

43. U svojim izjašnjenjima odbrana se nije protivila dodjeljivanju zaštitnih mjera svjedocima KB-101, KB-116, KB-117, KB-102, KB-104, KB-115.

44. Cjeneći prijedlog Tužilaštva BiH, razloge koje su naveli sami svjedoci, te činjenicu da se odbrana nije protivila ovim prijedlozima, Vijeće je smislu odedaba člana 12. i 13. Zakona o zaštiti svjedoka dana 06.09; 13.09; 04.10; 11.10; i 22.11.2011. godine, donijelo odluke da će svjedoci svjedočiti pod pseudonimima KB-104, KB-115, KB-102, KB-117, KB-116; da slika ili fotografija sa njihovim likom neće biti objavljena u televizijskom prenosu, štampanim medijima ili internetu, niti da će se na drugi način učiniti dostupnom javnosti u štampanom ili elektronskom obliku, te da se lični podaci svjedoka (ime, prezime i ostali lični podaci) proglašavaju povjerljivim 15 (petnaest) godina nakon što presuda u ovom predmetu bude pravosnažna. Takođe je određena i mjera isključenje video-prenosa iz sudnice tokom davanja njihovih iskaza.

45. Vijeće je zaključilo da iz prijedloga Tužilaštva BiH, kao i argumentacije koje su svjedoci iznijeli govoreći o razlozima zbog kojih traže mjere zaštite, postoji razuman osnov koji pokazuje da bi sigurnost ovih svjedoka ili sigurnost njihovih porodica bila dovedena u opasnost posljedicom njihovog svjedočenja, tako da su im u skladu sa odredbama Zakona o zaštiti svjedoka i određene navedene mjere zaštite.

46. Prije donošenja odluke o dodjeli zaštitnih mjera, Vijeće je, pored sagledavanja konkretnih razloga za svakog svjedoka ponaosob, imalo u vidu i odluku pretresnog vijeća u predmetu protiv optuženog Duška Jević i dr., od 29.09.2011. godine u kojem svjedoci KB-102, KB-117 i KB-116 uživaju identične mjere zaštite. Činjenica da svjedoci za čijim se svjedočenjem javila potreba u ovom predmetu, već uživaju mjere zaštite određene u drugom predmetu ovog Suda, za Vijeće je bila od važnosti, prije svega, radi očuvanja kontinuirane zaštite lične sigurnosti svjedoka ili sigurnosti njihovih porodica u smislu člana 3. stava 1. Zakona o zaštiti svjedoka.

⁴ U daljem tekstu Zakon o zaštiti svjedoka;

47. Naime, radi se o svjedocima koji su u drugim predmetima ovog Suda davali iskaze na okolnosti događaja u Srebrenici 1995. godine. S tim u vezi, Vijeće je našlo da poštivanje mjera zaštite dodjeljenih svjedocima u tim drugim predmetima, (u konkretnom slučaju u predmetu protiv Duška Jević i dr.), predstavlja uvjet za ispunjenje i zakonske obaveze iz člana 24. Zakona o zaštiti svjedoka koja se odnosi na povjerljivost podataka i dodjeljenih mjera. Osim toga, Vijeće je na ovaj način željelo izbjeći situaciju da se dodjeljivanjem mjera zaštite različite snage istim svjedocima u različitim predmetima, dovede u opasnost povjerljivost podataka čiju sigurnost je potrebno obezbjediti implementiranjem dodjeljenih zaštitnih mjera.

48. Dakle, prilikom odlučivanja o dodjeli mjera zaštite, Vijeće se, prije svega, rukovodilo opravdanim razlozima koji stoje na strani svjedoka, a potom odlučilo da se u konkretnom slučaju poštuju mjere zaštite dodjeljenje svjedocima u drugom predmetu.

49. U skladu sa prijedlogom odbrane, a uz saglasnost tužioca Vijeće je također na isti način odlučilo o mjerama zaštite koje su određene prema svjedoku A koji je svjedočio pod ovim pseudonimom i uz zabranu da slika ili fotografija sa njihovim likom bude objavljena u televizijskom prenosu, štampanim medijima ili internetu, niti se na drugi način ne učiniti dostupnom javnosti.

(iv) Odluka o dodjeljivanju zaštitnih mjera svjedoku KB-101

50. Na glavnom pretresu održanom dana 21.02.2012. godine prilikom odlučivanja o prijedlogu za dodjeljivanje mera zaštite svjedoku KB-101, obrazlažući razloge zbog kojih se mjere zaštite traže, tužilac je ostao kod svog prijedloga od 26.04.2011. godine.⁵

51. Svjedok KB-101 je tražio da se sadržaj njegovog iskaza ni na koji način ne objavljuje u javnosti, ukazujući da je svjedočeći u drugim predmetima koji se vode kod ovog Suda o poznatim mu činjenicama i okolnostima događaja u Srebrenici, sadržaj njegovog iskaza i pored dodjeljenih mjera zaštite ipak dospio u javnost, te javnost uspijevala otkriti njegov identitet, a posljedicom toga su on i njegova porodica preživjeli razne vrste neprijatnosti.

⁵ Sadržaj prijedloga od 26.04.2011. godine - pogledati paragrafe 40 i 41 ove presude;

52. Cijeneći razloge koje je svjedok izložio, nalazeći da je to u najboljem interesu svjedoka, a ujedno i suština implementiranja mjera zaštite, Vijeće je u smislu odedaba člana 12. i 13. Zakona o zaštiti svjedoka, odlučilo da ovaj svjedok svjedoči pod pseudonimom KB-101, da slika ili fotografija sa njegovim likom kao i sadržaj njegovog svjedočenja sa glavnog pretresa neće biti objavljena u televizijskom prenosu, štampanim medijma, internetu, niti na bilo koji način i oblik učini dostupnim javnosti, te da lični podaci svjedoka (ime i prezime i ostali lični podaci) ostaju povjerljivim i 15 (petnaest) godina nakon što presuda u ovom predmetu bude pravosnažna.

(v) Odluka kojom se prihvata prijedlog Tužilaštva za dopunu dokaznog postupka uvrštavanjem u dokazni materijal iskaza datih pred MKSJ

53. Odlučujući o pretresnom prijedlogu Tužilaštva BiH broj: T 20 0 KTRZ 0000817 od 28.04.2011. godine,⁶ odnosno dopuni prijedloga od 18.01.2012. godine kojim se kao dodatni dokaz predlaže prihvatanje iskaza svjedoka datih pred MKSJ, te i izjava iz istraga u predmetima MKSJ-a i Tužilaštva BiH, Vijeće je dana 10.07.2012. godine donijelo usmeno rješenje kojim se kao dodatni dokaz, a u okviru dopune dokaznog postupka u smislu odredbe člana 276. stav 1. ZKP BiH, prijedlog usvaja, tako da su temeljem odredbi članova 3.,⁷ 5.,⁸ i 7.⁹ Zakona o ustupanju predmeta od strane MKSJ-a Tužilaštvu BiH i korištenju dokaza pribavljenih od strane MKSJ-a u postupcima pred sudovima u BiH,¹⁰ kao dokazi prihvaćeni:

- *Transkripti svjedočerja Momira Nikolića (transkripti u predmetu Blagcjević od 19.09., 22.09., 23.09., 25.09., 26.09., 29.09., 30.09. i 01.10.2003. godine), te izjave kcje je dao istražiteljima MKSJ u svcjstvu svjedoka (od 15.12.1999., 23.06.2003. i 28.05.2005. godine);*

⁶ Pretresni prijedlog Tužilaštva BiH br. 3 od 28.04. 2011. godine u vezi sa pretresnim prijedlogom dodatnih dokaza od 18.01. 2012. godine;

⁷ **Članom 3. stav 1.** propisano je da: *Dokazi pribavljeni u skladu sa Statutom i Pravilnikom o postupku i dokazima MKSJ mogu se koristiti u postupcima pred sudovima u BiH;*

⁸ **Članom 5. stav 1.** propisano je da: *Zapisnik o iskazu svjedoka dat pred MKSJ, kao i zapisnik o vanpretresnom iskazu svjedoka sačinjen pred MKSJ-om u skladu sa Pravilom 71. Statuta i Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ, može se koristiti pred sudom pod uslovom da je iskaz ili vanpretresni iskaz od značaja za pitanje o kcjem se raspravja;*

⁹ **Članom 7.** propisano je da: *„Pored čitarja zapisnika o iskazu datom u istrazi u skladu s članom 273. stav 2. ZKPBiH, odnosno odgovarajućim odredbama zakona o krivičnom postupku Republike Srpske, Federacije BiH i Brčko Distrikta, nadležni istražilac MKSJ može biti ispitan o okolnostima pod kcjima su provedene istražne radrje i pribavljene informacije u toku istrage.....”*

¹⁰ U daljem tekstu Zakon o ustupanju predmeta;

- *Transkripti svjedočenja Dragana Obrenovića (transkripti u predmetu Blagcjević od 01.10., 02.10. 06.10., 07.10., 08.10., 09.10. i 10.10.2003. godine) te izjave kcje je dao istražiteljima MKSJ u svcjstvu svjedoka (od 02.04.2000., 04.06.2003. i 05.02.2004. godine);*
- *Transkripti svjedočenja svjedoka: **Joseph Kingori** (predmet Krstić – transkripti od 31.03. i 03.04.2000. godine), **Paul Groenwegen** (predmet Blagcjević transkript od 10.07.2003. godine i transkript u predmetu Popović i dr. od 25.10.2006. godine), **Robert A. Franken** (transkript u predmetu Krstić od 04.04.2000. godine), **Leendert Cornelis van Duijn** (transkript u predmetu Popović i dr. od 27.09., 28.09. i 29.09.2006. godine), **Vicentius Egbers** (transkript u predmetu Popović i dr. od 18., 19. i 20.10.2006. godine), **Rutten Johannes** (transkript u predmetu krstić od 05.04.2000 godine), **Dean Manning-a** u predmetu Blagcjević (od 05.02. i 06.02.2004. godine) **svjedoka S-112** (transkript u predmetu Krstić od 10.04.2000. godine) i **svjedoka PW-100** (transkript u predmetu Popović i dr. od 05.09.2007. godine)*
- *Transkripti svjedočenja **preminulih svjedoka Miroslava Deronjića** (predmet Nikolić Momir od 28.10.2003. godine) i **Ćamile Omanović** (predmet Krstić od 22. i 23.03.2000. godine)*

54. Primjenom odredbi člana 273. stav 2. ZKP BiH u dokazni materijal je uvrštena izjava preminulog *Luke Markovića data u SIP-i (brcj: 14-04/2-290/05 od 20.09.2005. godine)* i Izjava data MUP-u RS-a od 20.06.2005. godine, kao i zapisnik o uviđaju i rekonstrukciji sačinjen od strane Tužilaštva BiH 29.09.2005. godine.

55. Odbrana se protivila uvrštavanju svih navedenih dokumeneta u dokazni materijal, izuzev onih koji se odnose na preminule osobe **Miroslava Deronjić** (predmet Nikolić Momir od 28.10.2003. godine) i **Ćamilu Omanović** (predmet Krstić od 22. i 23.03.2000. godine), te izjave **Luku Marković** (brcj: 14-04/2-290/05 od 20.09.2005. godine) i MUP-u RS-a od 20.06.2005. godine, kao i zapisnik o uviđaju i rekonstrukciji sačinjen od strane Tužilaštva BIH 29.09.2005. godine.¹¹

56. Odlučujući o prijedlogu Tužilaštva i argumentima odbrane, Vijeće je našlo ispunjenim zakonske pretpostavke uz prethodnu utvrđenje da dokumenti tehničkom omaškom nisu predloženi i dostavljeni uz optužnicu iako je to Tužilaštvo prvobitno planiralo pa su u smislu člana 276. stav 1. ZKP BiH koji se odnosi na dopunu dokaznog

¹¹ Izjašnjenje odbrane na pretresni prijedlog Tužilaštva br. 3 od 09.11.2011. godine; Izjašnjenje odbrane od 02.07. 2012. godine;

postupka i uz ispunjenost kriterija postavljenih u odredbama 3., 5., i 7. Zakona o ustupanju predmeta i člana 273. stav 2. ZKP BiH, kao uvjeta da se gore pobrojani transkripti svjedočenja, kao i Zapisnici koji se odnose na preminulog Luku Markovića, uvršteni kao dodatni dokazi Tužilaštva BiH.

57. Zakon o ustupanju predmeta propisuje da optuženi ima pravo zahtijevati unakrsno ispitivanje svjedoka čije izjave Sud odluči da koristi u skladu s članom 5. Zakon o ustupanju predmeta. Neophodno je međutim da odbrana takvo traženje potkrijepi pismeno obrazloženim podneskom u kojem će navesti konkretne dijelove iskaza svjedoka koji će biti predmetom unakrsnog ispitivanja.

58. Odbrana je u podnesku od 02.07.2012. godine zahtjevala da joj se u skladu sa članom 5. Zakona o ustupanju predmeta omogući unakrsno ispitivanje svjedoka Momira Nikolića, Josepa Kingoria i zaštićenog svjedoka PW-100, detaljno obrazlažući okolnosti na koje bi ovi svjedoci bili unakrsno ispitani.

59. Tokom postupka, odbrana je odustala od prijedloga za unakrsno ispitivanje svjedoka Momira Nikolića, dok je Vijeće zahtjev za unakrsno ispitivanje svjedoka Josepa Kingoria odbilo nalazeći da okolnosti i razlozi na koje bi odbrana ispitivala ovog svjedoka, nisu relevantni za predmet optužbe protiv optuženog Božidara Kuvelje. Naime, odbrana se fokusirala na pitanja koja su bila usmjerena na okolnosti naoružavanja Muslimana u enklavi, organizaciju muslimanske vojske u Srebrenici, predočavanje materijalnih dokumanta svjedoku koji se odnose na činjenicu da je muslimanska vojska bila naoružana i često vršila diverzantske napade i da se time kršio Sporazum o demilitarizaciji,¹² a što sve skupa Vijeće nije našlo relevantnim pitanjima za predmetnu optužnicu.

60. Nasuprot tome, Vijeće je našlo opravdanim zahtjev odbrane za unakrsnim ispitivanjem zaštićenog svjedoka PW-100.

61. Iz transkripta svjedočenja ovog svjedoka prozilazi da je isti bio pripadnik jedinice Centra za obuku Jahorina i očevidac razdvajanja civila u Potočarima, zarobljavanja muškaraca Bošnjaka i njihovog sprovođenja do mjesta pogubljenja i pogubljenjima u ZZ Kravici. U vezi stim, odbrana je precizirala okolnosti na koje bi ovaj svjedok bio ispitivan, (zadatak jedinice u Potočarima, šta im je rečeno prilikom polaska na zadatak, da li im je

naređeno da vrše odvajanja, da li poznaje optuženog i da li je njegov nadimak bio Hercegovac),¹³ što su i po ocjeni Vijeća činjenice i okolnosti bitne za utvrđivanje radnji izvršenja krivičnog djela i odgovornosti optuženog Božidara Kuvelje koji je kao i svjedok, također bio pripadnik jedinice Centra za obuku Jahorina.

62. Kako se radi o svjedoku sa mjerama zaštite dodjeljenim od strane MKSJ-a, Vijeće je radi obezbjeđenja unakrsnog ispitivanja ovog svjedoka, na glavnom pretresu održanom dana 21.08.2012. godine, te dopisom od 04.09.2012. godine, uputilo Tužilaštvo BiH da se obrati MKSJ-u u cilju iznalaženja načina obezbjeđenja svjedočenja, odnosno unakrsnog ispitivanja zaštićenog svjedoka PW-100 pred ovim sudom.

63. Tužilaštvo BiH je sukladno pravilu 75 (H) Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ-a podnijelo zahtjev za izmjenu mjera zaštite za svjedoka PW-100 i dostavljanje neredigovanih zapisnika iskaza sa suđenja, te i audiosnimaka.

64. Na glavnom pretresu održanom dana 13.11.2012. godine, Tužilaštvo je obavjestilo Sud i odbranu, da je od strane MKSJ-a dobilo informaciju da je svjedok PW-100 odbio dati pristanak za izmjenu zaštitnih mjera, te da nisu pokazani dovoljno uvjerljivi dokazi o vanrednim okolnostima u smislu pravila 75 (J) koji bi opravdali izmjenu zaštitnih mjera bez pristanka svjedoka, što je uzrokovalo nemogućnost obezbjeđenja ovog svjedoka radi unakrsnog ispitivanja od strane odbrane.

65. Dakle, kako Tužilaštvo BiH nije obezbjedilo uslove za unakrsno ispitivanje svjedoka, Vijeće je na istom nastavku glavnog pretresa odlučilo da se u spis uvršteni transkript sa iskazom svjedoka PW-100, neće cijeniti kao dokaz u smislu odredbe člana 261. ZKP BiH.

66. Donoseći ovakvu odluku, Vijeće je, prije svega, imalo na umu da bi drugačije postupanje, odnosno ocjena iskaza svjedoka PW-100 na osnovu transkripta kao dokaza, bez prethodnog omogućavanja odbrani da ga unakrsno ispita, sa jedne strane predstavljalo ugrožavanje optuženikovog prava na odbranu i jednakosti u postupanju. S druge strane, ako se ima u vidu da je ovaj svjedok govorio o činjenicama i okolnostima

¹² Stranica 3. Izjašnjenja odbrane od 02.07.2012. godine;

¹³ Stranica 2. Izjašnjenja odbrane od 02.07.2012. godine;

bitnim za presuđenje, odbrana ne bi imala mogućnost da kroz unakrsno ispitivanje provjeri ili eventualno dovede u pitanje sadržaj njegovog svjedočenja i kredibilitet.

67. Na kraju, o kvaliteti sadržaja svih svjedočenja navedenih u transkriptima i zapisnicima, Vijeće je odlučilo u skladu sa principom slobodne ocjene dokaza, posmatrajući ih u kontekstu ostalih provedenih dokaza.

(vi) Odluka kojom se odbija prijedlog Tužilaštva BiH za dopunu dokaznog postupka saslušanjem svjedoka KB-119

68. Dana 28.02.2012. godine, Tužilaštvo BiH je Sudu dostavilo prijedlog za saslušanje i određivanje mjera zaštite za svjedoka KB-119. Postupajući po nalogu suda 16.05.2012. godine, Tužilaštvo BiH je dostavilo obrazloženi prijedlog za saslušanje svjedoka KB-119 navodeći da je u konkretnom slučaju riječ o dodatnom dokaznom prijedlogu.

69. U obrazloženju prijedloga navedeno je da lični podaci svjedoka KB-119, Tužilaštvu postaju poznati još 16.10.2009. godine, te da se izvršenim provjerama dolazi do saznanja da svjedok KB-119 ne živi na adresi sa kojom je Tužilaštvo do tada raspolagalo. Putem elektronske pošte Tužilaštvo je prvi kontakt sa svjedokom ostvarilo dana 28.01.2010. godine, a nakon 19.04.2011. godine, uspostavljena je redovna komunikacija i sa svjedokom dogovoreno njegovo saslušanje u julu 2011. godine. Dana 20.07.2011. godine svjedok je saslušan i tom prilikom je Tužilaštvo došlo do informacija i saznanja koja cijeni bitnim u predmetu protiv Božidara Kuvelje.

70. Nakon razmatranja prijedloga, Vijeće je uz primjenu odredaba člana 261. u vezi sa članom 276. ZKP BiH, dana 24.05.2012. godine, odbilo prijedlog Tužilaštva BiH za izvođenje dokaza saslušanjem svjedoka KB - 119 u okviru dopune dokaznog postupka.

71. Članom 226. stav 1. ZKP BiH je propisano: *“Kada u toku istrage Tužitelj nađe da postoji dovoljno dokaza iz kojih proizilazi osnovana sumnja da je osumnjičeni učinio krivično djelo, pripremit će i uputiti optužnicu sudji za prethodno saslušanje.”*

72. Članom 227. stav 1., tačka e) ZKP BiH propisano je da optužnica mora sadržavati prijedlog dokaza koje treba izvesti, uz naznačenje svjedoka i vještaka ili pseudonima zaštićenih svjedoka, spisa koje treba pročitati i predmeta koji služe kao dokaz. Dakle,

izvođenje dokaza na glavnom pretresu na tužilačkoj strani ograničeno je na dokaze koji su prethodno predloženi optužnicom uz izuzetak koji predviđa član 261. tačka c) ZKP BiH /dokazi optužbe kojima se pobijaju navodi odbrane - replika/ i dokaza koji se eventualno mogu pojaviti u okviru dopune dokaznog postupka predviđenog članom 276. ZKP BiH.

73. U vezi s činjeničnim navodima prijedloga, primjenjujući citiranu zakonsku regulativu, Vijeće nalazi da prijedlog Tužilaštva BiH ne sadrži dovoljno uvjerljivih argumenata iz kojih bi bilo vidljivo da na strani Tužilaštva zaista nije postojala realna mogućnost da se svjedok KB-119 sasluša u toku istrage, te potom predloži u optužnici, kako bi bio saslušan u okviru dokaza optužbe, kako to predviđa član 261. stav 2. tačka a) ZKP BiH.

74. Vijeće ovakav zaključak izvodi iz sljedećih činjenica:

75. Saznanja o imenu ovog svjedoka i njegovoj pripadnosti Jedinici centra za obuku Jahorina, već se navode 6. i. 27.03.2009.godine u iskazima svjedoka KB-101.

76. Potpuni lični podaci svjedoka KB-119, Tužilaštvu BiH postaju poznati 06.10.2009. godine.

77. Dana 28.01.2011.godine, ostvaren je prvi kontakt sa svjedokom, a prema navodima prijedloga od 19.04.2011.godine, s njim je uspostavljena redovna komunikacija.

78. Dakle, ako se ima u vidu navedeno, ukazuje se sasvim jasnim da je Tužilaštvo prvim saznanjima o ovom svjedoku raspolagalo 2009., godine, a potpunim 06.10.2009. godine, što je do podizanja optužnice protiv optuženog Božidara Kuvelje 03.03.2011. godine, po ocjeni Vijeća, sasvim dovoljno vremena da Tužilaštvo koristeći raspoložive pravne mehanizme, provede istražne radnje koje cjeni bitnim za ovaj predmet optužbe, te u tom smislu stupi u kontakt sa svjedokom i u skladu sa ciljevima istrage, odluči hoće li ga kao svjedoka saslušati u predmetu protiv optuženog.

79. Okolnost da je svjedok KB-119 pred Tužilaštvom saslušan tek 20.07.2011. godine, (više od četiri mjeseca nakon podizanja optužnice), u konkretnom predmetu cijenjena je kao provođenje istražne radnje (prikupljanje dokaza) nakon podizanja optužnice, što je u suprotnosti sa odredbama 226. stav 1. ZKP BiH i po Vijeću, nije prihvatljivo.

(vii) Rješenje kojim se djelimično usvaja prijedlog Tužilaštva za prihvatanje utvrđenih činjenica

80. Dana 13.04.2012. godine, Vijeće je primjenom člana 4. Zakona o ustupanju predmeta, donijelo odluku da prijedlog Tužilaštva BiH za prihvatanje utvrđenih činjenica (u daljem tekstu prijedlog) od 26.04.2011.godine, djelimično prihvati. Radi se o činjenicama utvrđenim od strane pretresnih i žalbenih vijeća u predmetima MKSJ-a *Tužilac protiv Krstića* br. IT-98-33-T presuda od 2. augusta 2001. godine i presuda broj IT-98-33-A od 19. aprila 2004. godine, te *Tužilac protiv Blagojevića i Jokića*, br. IT-02-60-T, presuda od 17. januara 2005. godine i presuda broj IT-02-60-A od 09. maja 2007. godine, i to:

1.,...[O]d 11. jula do 1. novembra 1995. u istočnoj Bosni je postojao oružani sukob.“ (*Tužilac protiv Blagojevića i Jokića* br. IT-02-60-T, paragraf 549.) /T-2/.

2.,Napad, koji su vršili VRS i MUP, planiran je i definisan u naredenju “Krivaja 95”.“ (*Tužilac protiv Blagojevića i Jokića* br. IT-02-60-T, paragraf 551.) /T-4/.

3.“Cij plana Drinskog korpusa za operaciju “Krivaja 95” bio je da se srebrenička “zaštićena zona” svede na svoje gradsko središte kao korak ka ostvarenju šireg cilja VRS-a da bosansko-muslimansko stanovništvo gurne u humanitarnu krizu i da na kraju eliminiše enklavu. (par. 121).“ (*Tužilac protiv Krstića* br. IT-98-33-T, paragraf 429.) /T- 53/.

4. “U martu 1995. Radovan Karadžić, predsjednik Republike Srpske (RS), reagujući na pritisak međunarodne zajednice da se okonča rat i na tekuće napore da se pregovorima postigne mirovni sporazum, izdao je direktivu VRS-u u vezi sa dugoročnom strategijom snaga VRS-a u enklavi. U toj direktivi, poznatoj pod nazivom “Direktiva 7”, konkretno se navodi da VRS treba izvršiti potpuno fizičko odvajanje Srebrenice od Žepe, čime sprečiti i pojedinačno komuniciranje između ovih enklava. Svakodnevnim planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima stvoriti uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti dašnjeg opstanka i života mještana u Srebrenici.” (*Tužilac protiv Krstića* br. IT-98-33-T, paragraf 28.) /T-33/.

5.,Tačno kao što je i bilo predviđeno tom direktivom, sredinom 1995. humanitarna situacija za bosansko-muslimanske civile i vojno osoblje u enklavi postala je katastrofalna.“ (*Tužilac protiv Krstića* br. IT-98-33-T, paragraf 28.) /T-34/

6.“Početkom jula 1995. iz niza izvještaja 28. divizije vidi se kako su snage ABiH u enklavihitno tražile deblokadu koridora za humanitarnu pomoć.... .“ (*Tužilac protiv Krstića* br. IT-98-33-T, paragraf 28.) /T-35/.

7.“Glavni štab VRS-a izdao je 31. marta 1995. direktivu 7.1, koju je potpisao general Mladić. Direktiva 7.1 izdata je “na osnovu direktive br. 7” i upućivala je Drinski korpus da, između ostalog, sprovodi “aktivna borbena dejstva ... oko enklava”.“ (*Tužilac protiv Krstića* br. IT-98-33-T, paragraf 29.) /T-36/.

8.“...[K]omandant Drinskog korpusa, general-major Milenko Živanović, potpisao je 2. jula 1995. dvije zapovijedi, u kojima se iznosi plan za napad na enklavu i raznim jedinicama Drinskog korpusa izdaje naredenje da pređu u

stanje borbene gotovosti. Operacija je dobila šifrovani naziv "Krivaja 95". (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 30.) /T-39/.

9. "Ofanziva VRS-a na Srebrenicu započela je 6. jula 1995." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 31.) /T-40/.

10. "Tokom idućih dana pet posmatračkih punktova UNPROFOR-a u južnom dijelu enklave padaju jedan za drugim usljed napredovanja snaga bosanskih Srba." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 31.) /T-41/.

11. "Neki od nizozemskih vojnika povukli su se u enklavu nakon što su njihovi položaji bili napadnuti, dok su se posade drugih posmatračkih punktova predale bosanskim Srbima." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 31.) /T-42/.

12. "Istovremeno su se odbrambene snage ABiH našle pod teškom vatrom i bile potisnute natrag prema gradu." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 31.) /T-43/.

13. "Kako je počela padati južna odbrambena linija, oko 4000 stanovnika bosanskih Muslimana, koji su živjeli u obližnjem švedskom izbjegličkom naselju, pobjeglo je na sjever, u grad Srebrenicu. Vojnici Dutchbata izvjestili su da nadiruće snage bosanskih Srba "čiste" kuće u južnom dijelu enklave." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 32.) /T-44/.

14. "Do večeri 9. jula 1995. Drinski korpus VRS-a prodro je četiri kilometra u dubinu enklave, zaustavivši se samo jedan kilometar ispred grada Srebrenice." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 33.) /T-45/.

15. "Kasno 9. jula 1995., ohrabren tim vojnim uspjehom i iznenađujućim izostankom otpora bosanskih Muslimana, kao i nepostojanjem nikakve značajne reakcije međunarodne zajednice, predsjednik Karadžić izdao je novo naređenje, kojim je Drinskom korpusu VRS-a dao zeleno svjetlo da zauzme grad Srebrenicu." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 33.) /T-46/.

16. "Ujutro 10. jula 1995. situacija u samoj Srebrenici bila je napeta. Stanovnici, od kojih su neki bili naoružani, preplavili su ulice grada." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 34.) /T-47/.

17. "Pukovnik Karremans slao je hitne zahijeve kojima je tražio zračnu podršku NATO-a za odbranu grada, no nikakva pomoć nije stigla do otprilike 14:30 sati 11. jula 1995., kada je NATO bombardovao tenkove VRS-a koji su se primicali gradu." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 34.) /T-48/.

18. "Avioni NATO-a pokušali su bombardovati i artijerijske položaje VRS-a iznad grada, no tu su operaciju morali prekinuti zbog slabe vidljivosti." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 34.) /T-49/.

19. "Planovi NATO-a da nastavi sa zračnim napadima odbačeni su nakon što je VRS zaprijetio da će ubiti holandske vojnike koji su se nalazili u zarobljeništvu VRS-a, te da će granatirati bazu UN-a u Potočarima izvan grada, kao i okolna područja na koja je pobjeglo 20.000 do 30.000 civila." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 34.) /T-50/.

20. "Na sastancima u hotelu "Fontana" 11. i 12. jula 1995. general Mladić je pokušao da ishodi predaju snaga ABiH-a na području bivše enklave. Međutim, u tome nije uspio tako da su narednih dana jedinice VRS-a, uključujući i jedinice Drinskog korpusa koje nisu bile angažovane u pohodu na Žepu, raspoređene na zadatak da blokiraju kolonu." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 162) /T-155/.

21. "Kasno poslijepodne 11. jula 1995. general Mladić, u pratnji generala Živanovića (tadašnjeg komandanta Drinskog korpusa), generala Krstića (u to vrijeme zamjenika komandanta i načelnika štaba Drinskog korpusa) i drugih oficira VRS-a, trijumfalno je prošetao praznim ulicama Srebrenice." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 36.) /T- 51/.

22. "Granatiranje Srebrenice, koje je izvršio Drinski korpus 10. i 11. jula 1995., bilo je sračunato da zastraši bosansko-muslimansko stanovništvo i da ga isjера iz grada Srebrenice, a time i iz tog područja (par. 125)." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 430.) /T-54/.

23. "Većina masovnih egzekucija odvijala se prema tačno utvrđenom obrascu. Muškarce su prvo odvodili u prazne škole ili skladišta. Nakon što bi ih tamo držali nekoliko sati, ukrcali bi ih u autobuse ili kamione, odveli na neko drugo mjesto i tamo ih pogubili. Pojma na kojima su vršene egzekucije obično su se nalazila na osami. Zarobljenici su bili nenaoružani, no u mnogim slučajevima preduzeti su koraci da se otpor svede na najmanju mjeru, tako što su zarobljenicima stavljali poveze na oči, ruke vezali na leđima ili skidali cipele." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 68.) /T- 56/.

24. "Operacija zarobljavanja i zatočavanja muškaraca bosanskih Muslimana bila je dobro organizovana i obimna." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 85.) /T- 59/.

25. "Civilna policija Republike Srpske bila je dio Ministarstva unutrašnjih poslova (dalje u tekstu: MUP). U julu 1995. vršilac dužnosti ministra unutrašnjih poslova bio je Tomislav Kovač. Civilna policija bila je organizovana u dva oboježenja: redovne policijske snage i brigada posebne policije." (Tužilac protiv Blagojevića i Jokića br. IT-02-60-T, paragraf 75.) /T-60/.

26. "Brigada Specijalne policije bila je borbena jedinica MUP-a. Komandant je bio pukovnik Goran Sarić, a zamjenik komandanta pukovnik Ljubiša Borovčanin." (Tužilac protiv Blagojevića i Jokića br. IT-02-60-T, paragraf 71.) /T-61/.

27. "Brigada Specijalne policije sastojala se od otprilike osam odreda, uključujući i.....Centar za obuku na Jahorini, kojim je komandovao Duško Jević." (Tužilac protiv Blagojevića i Jokića br. IT-02-60-T, paragraf 75.) /T-62/.

28. "Suočeni sa činjenicom da je Srebrenica pala pod kontrolu snaga bosanskih Srba, na hiljade bosansko-muslimanskih stanovnika Srebrenice pobjeglo je u Potočare, kako bi potražili zaštitu u bazi UN-a." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 37.) /T- 66/

29. "Do večeri 11. jula 1995. u Potočarima se okupilo oko 20.000 do 25.000 izbjeglica bosanskih Muslimana." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 37.) /T-65/

30. "Njih nekoliko hiljada nahrupilo je u samu bazu UN-a, dok su se drugi smjestili po obližnjim fabrikama i pojima." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 37.) /T-67/

31. "Bilo je vrlo malo hrane i vode, a julske vrućine su bile nesnosne." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 38.) /T-70/.

32. "Oficiri komande Drinskog korpusa i jedinice korpusa su 12. i 13. jula 1995. bile u Potočarima i nadgledali odvoženje bosansko-muslimanskih civila sa tog područja (par. 144)." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 432.) /T-89/.

33. "Od jutra 12. jula snage bosanskih Srba počele su da izdvajaju muškarce od ostalih izbjeglica u Potočarima i drže ih na zasebnim mjestima." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 53.) /T-110/
34. "Snage bosanskih Srba odvojile su vojno sposobne muškarce u Potočarima, te zarobile one koji su bili u koloni koja se kretala ka Tuzli, bez obzira na njihov vojni ili civilni status." (Tužilac protiv Blagojevića i Jokića br. IT-02-60-T, paragraf 674.) /T-14/.
35. "Kada su se bosansko-muslimanske izbjeglice počele ukrcavati u autobuse, vojnici bosanski Srbi sistematski su izdvajali vojno sposobne muškarce koji su se u gužvi pokušavali ukrcati" (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 53)/T-113/
36. "Žene, ojece i starci potrpani su 12. i 13. jula 1995. u autobuse i pod kontrolom snaga VRS-a odvezeni iz Potočara na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana u blizini Kladnja." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 48.)/T-90/.
37. "Neki vojnici su udarali i vrjeđali izbjeglice dok su se ukrcavale u autobuse." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 48.)/T-91/.
38. "Svjedoci su izjavijivali da su autobusi bili pretrpani i da je bilo neizdrživo vruće." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 49.)/T-92/.
39. "Vojnici Dutchbata pokušali su pratiti autobuse iz Potočara, u kojima su se nalazili civili bosanski Muslimani. Uspjeli su ispratiti prvi konvoj izbjeglica 12. jula 1995.," (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 50.)/T-53/.
40. "Odvoženje bosansko-muslimanskog civilnog stanovništva iz Potočara dovršeno je uvečer 13. jula 1995. do 20:00 sati." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 51.) /T- 94/.
41. "Kada su autobusi sa ženama, ojecima i starcima krenuli na sjever prema teritoriji pod kontrolom bosanskih Muslimana, zaustavljali su ih putem i ponovo pretresali tražeći muškarce." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 56.)/T-95/.
42. "General Krstić se 12. jula 1995. rano poslijepodne zadržao jedan ili dva sata u Potočarima, gdje je s ostalim oficirima VRS-a, uključujući i generala Mladića, nadgledao odvoženje žena, ojece i staraca bosanskih Muslimana." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 465) /T-97/.
43. "Oficiri komande Drinskog korpusa i jedinice korpusa su 12. i 13. jula 1995. bile u Potočarima i nadgledali odvoženje bosansko-muslimanskih civila sa tog područja (par.144)." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 432) /T-101/.
44. "Napuštanje područja nekadašnje enklave od strane bosansko-muslimanskih civila iz Srebrenice, koji su autobusima 12. i 13. jula 1995. odvezeni iz Potočara, nije rezultat njihovog slobodnog izbora.....(par. 149)." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 433.) /T-102/.
45. "Pripadnici VRS-a i MUP-a su, idući između izbjeglica bosanskih Muslimana, odvajali sve bosanske Muslimane od 16 do otprilike 60 ili 70 godina od njihovih porodica." (Tužilac protiv Blagojevića i Jokića br. IT-02-60-T, paragraf 168.) /T-107/
46. "Odvajanje muškaraca se nastavilo 12. i 13. jula." (Tužilac protiv Blagojevića i Jokića br. IT-02-60-T, paragraf 168.) /T-108/.

47.“Muškarce bosanske Muslimane upućivali su na različita mjesta, ali su većinu slali u "bijelu kuću" pored štaba UNPROFOR-a.....Iz "bijeke kuće" se čula vika, a ponekad i pucnjevi.” (Tužilac protiv Blagojevića i Jokića br. IT-02-60-T, paragraf 169.) /T-111/.

48.„Muškarci bosanski Muslimani su morali ostaviti pasoše i lične karte ispred "bijeke kuće" (Tužilac protiv Blagojevića i Jokića br. IT-02-60-T, paragraf 170.) /T-111/.

49.“Dana 13. jula 1995. vojnici Dutchbata primijetili su jasne znake da bosanski Srbi ubijaju neke od muškaraca bosanskih Muslimana koji su bili izdvojeni.” (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 58.) /T-114./

50.“...Transport muškaraca bosanskih Muslimana iz Potočara počeo je popodne 12. jula (Tužilac protiv Blagojevića i Jokića br. IT-02-60-T, paragraf 266.)/T-185/.

51.“Od poslijepodneva 12. jula 1995., pa tokom cijelog 13. jula 1995., muškarci koji su bili zatočeni u “bijelcj kući” ukrcavani su u zasebne autobuse, a ne u one u kojima su bile žene, djeca i starci, i iz baze u Potočarima odvođeni na mjesta zatočenja u Bratuncu.” (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 59.) /T-116/.

52.“Vojnici VRS-a su spriječavali žene i djecu da slijede svjete muževe i mušku rodbinu koji su bili odvojeni.” (Tužilac protiv Blagojevića i Jokića br. IT-02-60-T, paragraf 174.) /T- 117/.

53.„Muškarci bosanski Muslimani, koji su u Potočarima odvojeni od žena, djece i staraca....., prebačeni su u Bratunac, gdje su kasnije dovedeni muškarci bosanski Muslimani zarobljeni u koloni.” (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 66.) /T-118/.

54.“Nije učinjen nikakav vidljivi napor da se zarobljenike iz Potočara drži odvojeno od muškaraca iz kolone, zarobljenih u šumi.” (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 66.) /T-119/.

55.„Ti muškarci držani su na raznim mjestima, kao što je jedno napušteno skladište, stara škola, pa čak i u autobusima i kamionima koji su ih do tamo dovezli.” (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 66.) /T-120/.

56.“U Potočarima se 12. i 13. jula 1995. nalazio i cijeli niz srpskih snaga koje nisu bile dio Drinskog korpusa. Prisutni su bili oficiri iz Glavnog štaba VRS-a, koji su bili podređeni direktno generalu Mladiću.” (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 151.) /T- 122/.

57.“Na sastanku u hotelu “Fontana” 12. jula 1995. general Mladić je kazao da će se među svim vojno sposobnim muškarcima iz mase u Potočarima biti izvršena provjera da bi se ustanovilo ima li među njima ratnih zločinaca.” (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 156.) /T-124/.

58.“Planovi da se iz enklave odvezu civili bosanski Muslimani postali su kristalno jasni na tom drugom sastanku.” (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 129.) /T- 125/.

59.“...Bosansko-muslimanske izbjeglice niko nije konsultovao niti im dao mogućnost izbora u vezi sa njihovom konačnom destinacijom.” (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 147.) /T-128/

60.“Savjet bezbjednosti UN-a 14. jula 1995. izrazio je zabrinutost zbog prisilnog presejavanja civila iz srebreničke “zaštićene zone” koje su sprovodili bosanski Srbi, tvrdeći da je tu riječ o jasnom kršenju njihovih ljudskih prava.” (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 148.) /T-129/.

61. "Prisustvo naoružanih vojnika 2. i 3. batajona u uniformama i naoružanih pripadnika Vojne policije Bratunačke brigade, među ostalim pripadnicima VRS-a i MUP-a koji su se nalazili u Potočarima, plašila je i zastrašivala bosanske Muslimane." (Tužilac protiv Blagojevića i Jokića br. IT-02-60-T, paragraf 214.)/T-133/.

62. „Elementi Bratunačke brigade učestvovali u premještanju žena, djece i starih ljudi iz Potočara [B]ratunačke brigade dali vozila i gorivo za njihovo premještanje." (Tužilac protiv Blagojevića i Jokića br. IT-02-60-T, paragraf 216.)/T-135/.

63. „Počevši od poslijepodneva 12. jula 1995. i tokom cijelog 13. jula 1995. muškarci zatočeni u "bijeloj kući" odvoženi su autobusima iz baze u Potočarima na mjesta zatočenja u Bratuncu." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 159.)/T-143/

64. "Kasnije, nakon što su svi civili bosanski Muslimani otišli iz Potočara, hrpe ličnih stvari, uključujući i lične karte, oduzete muškarcima bosanskim Muslimanima, spajene su." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 160.) /T-144/.

65. "Kako se situacija u Srebrenici zaoštravala i dosegla krizu uveče 10. jula, među bosanskim Muslimanima se proširila vijest da vojno sposobni muškarci treba da krenu u šumu, formiraju kolonu sa pripadnicima 28. divizije Armije BiH i pokušaju se probiti prema teritoriji podkontrolom bosanskih Muslimana sjeverno od srebreničke enklave. Dana 11. jula oko 22:00 sati, "komanda divizije", zajedno s opštinskim vlastima bosanskih Muslimana u Srebrenici, odlučila je da formira kolonu." (Tužilac protiv Blagojevića i Jokića br. IT-02-60-T, paragraf 218.) /T-147/.

66. "Mlađi muškarci bojali su se da će ih ubiti ako padnu u ruke bosanskih Srba u Potočarima i vjerovali da su im šanse veće ako kroz šume pokušaju pobjeći do Tuzle." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 60.) /T-148/.

67. "Na nekim mjestima su postavljene zasjede, a na drugima su bosanski Srbi pozivali ljude iz šume, nagovarajući ih da se predaju i obećavajući da će se pridržavati Ženevskih konvencija." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 63.) /T-165/

68. „Dana 12. jula 1995. snage bosanskih Srba pokrenule su artijerjski napad na kolonu koja je prelazila asfaltnu cestu na području između Konjević Poja i Nove Kasabe, na putu prema Tuzli." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 62.) /T-157/

69. „Tokom poslijepodneva 12. jula 1995., ili najkasnije u ranim večernjim satima, snage bosanskih Srba počele su zarobijavati veliki broj ljudi sa začejja kolone." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 63.) /T-162/

70. "Najveće grupe muškaraca bosanskih Muslimana iz kolone zarobijene su 13. jula 1995." (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 64.) /T-168/.

71. "Golema većina zarobijenika uhvaćena je na cesti između Bratunca i Konjević Poja 13. jula 1995. godine" (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 171.) /T- 181/.

72. "Transport muškaraca bosanskih Muslimana iz Potočara počeo je popodne 12. jula (Tužilac protiv Blagojevića i Jokića br. IT-02-60-T, paragraf 266.)/T-185/.

73. "Jasno je da su nakon povlačenja 28. divizije iz enklave poslije zauzimanja Srebrenice, snage MUP-a bile uključene u "završne" operacije. Jedinice MUP-a bile su prisutne u Potočarima i takođe razmještene duž ceste

Bratunac – Korjević Polje goje su 13. jula 1995. učestvovala u blokiranju kolone i zarobljavanju velikog broja muškaraca bosanskih Muslimana iz nje.” (Tužilac protiv Krstića br. IT-98-33-T, paragraf 286.) /T-201/.

74.“...[U] skladište u Kravici doveli pješke ili dovezli autobusom s livade kod Sandića, na kcjoj su ih držali nakon što su zarobljeni ranije toga dana.” (Tužilac protiv Blagojevića i Jokića br. IT-02-60-T, paragraf 296.) /T-217/.

75.“...Na vratima skladišta stražarili vojnici bosanski Srbi”; (Tužilac protiv Blagojevića i Jokića br. IT-02-60-T, paragraf 296.)/T-218/.

76.“Vojnici su u skladište pucali kroz prozore i vrata, i to ne samo iz pješadijskog naoružanja, već su u skladište bacali i ručne bombe.” (Tužilac protiv Blagojevića i Jokića br. IT-02-60-T, paragraf 297.) /T- 219/.

77.“Odlučeno je da radnici iz jednice za asanaciju Komunalnog preduzeća “Rad” i jednice radne obaveze Civilne zaštite Bratunac, sjedećeg jutra jave u Kravicu kako bi utovarili tjela u vozila (Tužilac protiv Blagojevića i Jokića br. IT-02-60-T, paragraf 305.) / T-222/

78., Između 14. i 16. Jula, tjela muškaraca bosanskih muslimana prebačena su kamionima iz skladišta u Kravici na lokaliteta u selima Glogova i Ravnice, goje su trebala biti pokopana“ (Tužilac protiv Blagojevića i Jokića br. IT-02-60-T, paragraf 306.) /T-224/

79.,,Masakrirano je preko 7.000 muškaraca bosanskih Muslimana iz Srebrenice.“(Tužilac protiv Blagojevića i Jokića br. IT-02-60-T, paragraf 671) /T-8/

80.,,Ubijeni muškarci činili su približno petinu cijele srebreničke zajednice.“ (Tužilac protiv Krstića IT-98-33-A) /T-22/

81.U aprilu 1996. započeli su s forenzičkim ispitivanjem lokacija na kojima se sumnjalo da su počinjena pogubijenja i s ekshumacijom masovnih grobnica.“ (Tužilac protiv Blagojevića i Jokića br. IT-02-60-T, paragraf 381) /T-269/

82.,,Dokazi prikupljeni tokom uviđaja su pokazali da postoje dvije vrste masovnih grobnica, „primarne grobnice“ u koje su osobe polagane odmah nakon smrti, i „sekundarne grobnice“ u koje su te iste osobe kasnije ponovo sahranjivane.“ (Tužilac protiv Blagojevića i Jokića br. IT-02-60-T, paragraf 381) /T-270/

83.,,Među tjelima u primarnoj grobnici u Glogovi su bila i tjela žrtava masakra u skladištu u Kravici, te su tjela tih žrtava kasnije prebačena u grobnice na području Zelenog Jadra.“_(Tužilac protiv Blagojevića i Jokića br. IT-02-60-T, paragraf 382) /T-276/

81. Ostale činjenice predložene u prijedlogu Tužilaštva, odbijene su iz razloga koji slijede.

82. Tužilaštvo je svoj prijedlog zasnovalo na odredbama Zakona o ustupanju predmeta koji je osmišljen kao *lex specialis* u odnosu na ZKP BiH, sa ciljem da dokazi iz postupaka koji se vode pred MKSJ-om mogu biti korišteni na sudovima u BiH. Zakonodavni cilj odredbe iz člana 4. Zakona o ustupanju predmeta jeste ekonomičnost postupka i pravo optuženih na suđenje u razumnom vremenskom roku, zbog čega bi Sud, trebao prihvatati „ utvrđene činjenice “ u cilju promovisanja ekonomičnosti postupka

i suđenja bez odgađanja. Također je navedeno, da se bilo koja utvrđena činjenica koju pretresno vijeće prihvati, može i dalje pobijati izvođenjem dokaza kojima se osporava njena tačnost, te tako zadržano pravo optuženih da osporavaju bilo koju od prihvaćenih činjenica i održana na snazi pretpostavka nevinosti. Najzad, Tužilaštvo ističe da kriteriji koje Sud primjenjuje prilikom odlučivanja o ovom pitanju obezbeđuju da niti jedna predložena činjenica direktno ne inkriminiše optužene, odnosno da se ne odnosi na djela optuženih, njihovo ponašanje, znanje ili namjeru.

83. Odbrana optuženog Božidara Kuvelje je,¹⁴ prije svega, istakla da je Sud u obavezi da primarno primjenjuje odredba ZKP BiH, među kojima i odredbu člana 15. kojom je predviđeno načelo slobodne ocjene dokaza. Ukoliko bi Sud i prihvatio navedeni prijedlog, došlo bi do kršenja osnovnih konvencijskih garancija optuženog, tj. člana 6. EKLJPS kojim se garantuje pravo na pravično suđenje, te pravo na kontradiktornost, kao i kršenje odredbe čl. 6. stav 2. kojim se garantuje presumpcija nevinosti. Također, po ocjeni branioca, prihvatanjem predloženih utvrđenih činjenica bilo bi prekršeno i pravilo o teretu dokazivanja koje je na Tužilaštvu, a u tom slučaju ne bi izvodilo neke dokaze i znatno bi bio olakšan njegov posao. Nadalje, branilac, polazeći od kriterija za prihvatanje utvrđenih činjenica određenih u predmetima Popović i Krajišnik, se izjašnjava o prihvatljivosti pojedinih činjenica. Tako se ne protivi prihvatanju činjenica naznačenih pod rednim brojevima: 2, 3, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 42, 44, 45, 46, 47, 50, 51, 52, 53, 54, 60, 62, 66, 67, 70, 90, 92, 124, 125, 147, 155 prijedloga Tužilaštva BiH, jer se radi opštepoznatim činjenicama. Odbrana se protivi prihvatanju činjenica naznačenih pod rednim brojevima 4, 6, 7, 8, 9, 11, 13, 15, 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 28, 26, 27, 29, 31, 55, 56, 107, 109, 156, 158, 216, 217, 218, 219 prijedloga Tužilaštva jer, po njenoj ocjeni, ne ispunjavaju kriteriji ograničenosti na zaključak o činjenicama, uključuju pravne karakterizacije, te nisu predmetom spora strana u postupku. Također, zbog toga što ne ispunjavaju kriterij relevantnosti, odbrana se protivi uvrštavanju činjenica naznačenih pod rednim brojevima 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, prijedloga. Na kraju, u skladu sa navedenim, odbrana je predložila da Sud donese odluku kojom će

¹⁴ Izjašnjenje odbrane na prijedlog za prihvatanje utvrđenih činjenica od 11.11.2011. godine;

u cjelosti odbiti prijedlog Tužilaštva BiH za prihvatanje predloženih utvrđenih činjenica ili pak isti djelimično prihvatiti.

84. Član 4. Zakona o ustupanju predmeta propisuje: „Nakon saslušanja stranaka, sud može, na vlastitu inicijativu ili na prijedlog jedne od stranaka, odlučiti da prihvati kao dokazane činjenice koje su utvrđene pravosnažnom odlukom u drugom postupku pred MKSJ-om ili da prihvati pismeni dokazni materijal iz postupaka pred MKSJ-om ako se odnosi na pitanja od značaja u tekućem postupku.“

85. Pravilo 94. (B) Pravilnika o postupku i dokazima navodi da: “ Na zahtjev jedne od strana ili proprio motu pretresno vijeće može, nakon što je saslušalo strane, odlučiti da formalno primi na znanje činjenice o kojima je presuđeno ili pismeni dokazni materijal iz drugih postupaka pred Međunarodnim sudom koji se odnose na pitanja od važnosti za tekuće suđenje.”

86. Prije svega, saslušanjem stranaka u postupku, odnosno davanjem mogućnosti odbrani da se pismeno izjasni na prijedlog Tužilaštva, ispunjena je prva formalna pretpostavka citiranog propisa za odlučivanje o prihvatanju utvrđenih činjenica dokazanim.

87. Zakon o ustupanju predmeta je *lex specialis* i kao takav primjenjiv u postupcima pred sudovima u Bosni i Hercegovini. Osnovna svrha člana 4. Zakona o ustupanju predmeta jeste ostvarenje principa efikasnost i ekonomičnost sudskog postupka. Efikasnost postupka podrazumjeva njegovu usmjerenost na ono što je za postupak suštinski bitno, za izvođenje dokaza strana u postupku i što eliminiše potrebu ponovnog dokazivanja činjenica koje su već ranije utvrđene u prethodnim postupcima.

88. Davanjem diskrecionog prava sudu da prihvati “kao dokazane” utvrđene činjenice u svrhu ekonomičnost postupka, obuhvata i promovisanje prava optuženih na suđenje u razumnom roku, te uvažavanje svjedoka na način da se smanji broj slučajeva u kojima bi morali da se pojave pred sudovima zbog ponovnog svjedočenja i tako izbjegne njihova dodatna traumatizacija.

89. Međutim, Vijeće je svakako imalo na umu da se korišćenje datim mu diskrecionim pravom u ostvarivanju cilja ekonomičnosti postupka, mogu ugroziti prava optuženog na pravično suđenje i pretpostavku nevinosti. S tim u vezi, navedeni ciljevi se mogu promovisati samo na način koji garantuje poštivanje tih prava, a dole navedeni kriteriji osmišljeni upravo za tu svrhu. U korišćenju diskrecionog prava iz člana 4. Zakona o

ustupanju i donošenju odluke o konkretnom pitanju, Vijeće je imalo u vidu i sa posebnom pažnjom cijeno prava optuženog u svijetlu člana 6. Evropske Konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama, te i odredbe članova 3., 13. i člana 15. ZKP BiH:

90. U smislu odredbe člana 15. ZKP BiH, Vijeću je jasno da nije u obavezi svoju presudu zasnovati na bilo kojoj činjenici koja je prihvaćena kao dokazana budući da će sve one nakon okončanja krivičnog postupka biti predmetom pojedinačne ocjene i ocjene u kontekstu svih provedenih dokaza na glavnom pretresu koja će za rezultat imati odgovarajuću presudu sa ocjenom svih provedenih dokaza.

91. Proceduralni i pravni učinak formalnog primanja na znanje utvrđene činjenice sastoji se u tome da se teret dokazivanja u osporavanju činjenice prenosi sa optužbe na odbranu¹⁵. U slučaju da optuženi u toku suđenja želi da ospori utvrđenu činjenicu koju je sud formalno primio na znanje, optuženi ima pravo (kao garanciju pravičnosti postupka) da izvodi dokaze kojima se osporava vjerodostojnost presuđenih činjenica.¹⁶

92. Imajući u vidu da ni Zakon o ustupanju, niti ZKP BiH ne sadrže kriterije koji moraju biti ispunjeni da bi se određene činjenice prihvatile kao utvrđene od strane MKSJ, vođen svojom obavezom poštivanja prava na pravično suđenje koje garantuje Evropska konvencija i ZKP BiH, Vijeće je primjenjivalo kriterije koje je MKSJ utvrdio u predmetu *Tužilac protiv Vujadina Popovića i drugih* (predmet br. IT-05-88-T) i *Tužilac protiv Momčila Krajišnika* (predmet br. IT-00-39-T).

93. Prilikom razmatranja činjenica, Vijeće je imao u vidu da su utvrđeni kriteriji u predmetima Krajišnik i Popović, veoma slični, uz uočenu tendenciju da su kriteriji u predmetu *Popović* još dalje razrađeni. Navedeni kriteriji su: činjenica mora biti jasna, konkretna, da se može identifikovati, odnosno da je precizna, relevantna za neko pitanje u postupku koji je u toku, ograničena na činjenični nalaz i ne smije sadržavati karakterizaciju pravne prirode, da je dijelom presude koja nije osporavana žalbom, odnosno koja je utvrđena pravosnažnom odlukom u žalbenom postupku, pobijana u postupku i čini dio presude koja se trenutno osporava po žalbi, ali spada u pitanja koja u žalbenom postupku nisu sporna. Takođe, činjenica ne smije potvrđivati krivičnu

¹⁵ Praksa Suda BiH: rješenje u predmetu protiv Momčila Mandića br. X-KR-05/58 od 5.2.2007; rješenje u predmetu protiv Kreše Lučića br. X-KR-06/298 od 27.3.2007.; Praksa MKSJ: Odluka o presuđenim činjenicama u predmetu protiv Vujadina Popovića i drugih br. IT-05-88-T od 26.9.2006. kojom se dalje razrađuju kriteriji navedeni u dvjema odlukama MKSJ o presuđenim činjenicama u predmetu protiv Momčila Krajišnika br. IT-00-39-T od 28.2.2003. i 24.3.2005. godine.

¹⁶ Član 6. stav 2. ZKP BiH i član 6. stav 3. tačka d) Evropske konvencije;

odgovornost optuženog, odnosno, ne smije se odnositi na djela, postupke, ili duševno stanje optuženog, ne može se zasnivati na sporazumu o priznanju krivnje u ranijim predmetima i uticati na pravo optuženog na pravično suđenje, te da činjenica nije predmetom racionalnog spora između strana u postupku.

94. Navedeni kriteriji nadopunjuju pravilo 94. stav b (formalno primanje na znanje) Pravilnika o postupku i dokazima MKSJ. Pored navedenog, isti kriteriji su već prihvaćeni i od strane Apelacionog vijeća Suda (presuda u predmetu *Samardžić Neđo* broj:X-KRŽ-05/49 od 13.12.2006 godine). Shodno navedenom, Sud je prilikom donošenja odluke kao u izreci rješenja imao u vidu gore navedne kriterije.

95. Predložene činjenice koje je ovo vijeće prihvatilo i navelo u dispozitivu zadovoljavaju sve naprijed navedne kriterije, pa će u daljem obrazloženju rješenja, primjenjujući navedene kriterije, biti navedeni razlozi iz kojih preostale činjenice nisu prihvaćene.

96. Činjenica mora biti jasna, konkretna i prepoznatljiva.

97. Po navedenom kriteriju razmatrana činjenica se mora moći identificirati i da se ne zasniva na drugim činjenicama koje ne ispunjavaju potrebne kriterije. Također, ta činjenica ne smije biti takvog karaktera da prikriva drugu glavnu činjenicu.

98. Kako bi se utvrdilo da li u konkretnom slučaju određena činjenica ispunjava pomenuta tri uvjeta, potrebno je da ista bude razmotrena u kontekstu cjelokupne presude.

99. Vijeće, nijednu činjenica nije odbilo iz ovog razloga.

100. Međutim, kao što je pretresno vijeće MKSJ-a zaključilo¹⁷, Sud može prihvatiti predloženu činjenicu u slučaju kada je strana pogrešno citirala stav presude ako je očito da se radi o greški i kada je drugoj strani potpuno jasno koji je bio namjeravani činjenični zaključak, te naravno ako su drugi kriteriji ispunjeni.

101. Vijeće je primjenom navedenog kriterija prihvatilo paragraf pretresnog vijeća u predmetu MKSJ-a Tužilac protiv Blagojevića i Jokića, predmet br. IT-02-60-T pod brojem

¹⁷ Odluka o presuđenim činjenicama u predmetu protiv *Vujadina Popovića i drugih*, predmet br. IT-05-88-T, od 26. septembra 2006. godine (III - A - 9);

75, iako je u prijedlogu Tužilaštva greškom navedeno da se radi o paragrafu broj 71 i paragraf 170 iste presude , a u prijedlogu navedeno da se radi o paragrafu broj 169.

102. Pored toga, primjenjujući ovaj kriterij, Vijeće je odbilo da prihvati paragraf presude pretresnog vijeća u predmetu MKSJ *Tužilac protiv Krstića*, predmet br. IT-98-33-T pod brojem 40, s obzirom da predloženu činjenicu nije bilo moguće identificirati u navedenoj presudi.

103. Činjenica mora biti relevantna za neko pitanje u tekućem postupku.

104. Navedeni kriterij može se posmatrati i u vezi sa odredbom iz člana 239. stav 2. i odredbom 263. stav 2. ZKP BiH. Naime, dužnost je sudije, odnosno predsjednika vijeća, između ostalog je da se stara za svestrano pretresanje predmeta, ali i otklanjanju svega što odugovlači postupak, a ne doprinosi razjašnjenju stvari. Ovo se temelji na činjenici da iz zakona ne slijedi obaveza Suda da mora izvesti svaki predloženi dokaz.

105. Primjenom kriterija relevantnosti, Sud je odbio da prihvati paragrafe presude pretresnog vijeća u predmetu MKSJ-a *Tužilac protiv Krstića*, predmet br. IT-98-33-T pod brojevima: 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 61, 65, 67, 68, 75, 84, 150, 155, 157, 158, 161, 163, 176, 177, 178, 179, 181, 184, 186, 205, 221, 295, 425, 431, 434, 435, 436, 437, 439, 442, 464, 619, 547, te dio paragrafa pod brojevima: 30, 34, 36, 38, 50, 58, 63, 64, 66, 85, 147, 151, 162, 433 i 465, i paragraf žalbenog vijeća u predmetu *Tužilac protiv Krstića*, predmet br. IT-98-33-A, pod brojem 28 i 35.

106. Isto tako odbijeni su i prijedlozi tužioca da se prihvate činjenice iz presude pretresnog vijeća u predmetu MKSJ-a *Tužilac protiv Blagcjevića i Jokića*, br. IT-02-60-T pod brojevima: 147, 167, 169, 212, 219, 220, 221, 222, 238, 239, 242, 253, 254, 255, 267, 268, 271, 272, 273, 285, 304, 305, 306, 380, 552, 564, 673, 675, te dio paragrafa pod brojevima: 75, 266, 296, 551 i 674, kao i paragrafi žalbenog vijeća u predmetu *Tužilac protiv Blagcjevića i Jokića*, br. IT-02-60-A, pod brojem 109.

107. Činjenica ne smije sadržavati kvalifikacije koje su u osnovi pravne prirode

108. Primjenom navednog kriterija treba onemogućiti prihvatanje činjenica koje u sebi sadrže pravnu kvalifikaciju.

109. Primjenjujući navedeni kriterij Vijeće je odbilo da prihvati paragraf presude pretresnog vijeća u predmetu MKSJ *Tužilac protiv Krstića*, predmet br. IT-98-33-T pod

brojem 615 i paragraf presude žalbenog vijeća *Tužilac protiv Krstića* br. IT-98-33-A pod brojem 27 jer, prema ocjeni ovog Vijeća, navedene činjenice u sebi sadrže kvalifikacije pravne prirode.

110. Nakon što je Vijeće utvrdilo da svaka od činjenica navednih u dispozitivu rješenja pojedinačno zadovoljava određene kriterije, Vijeće je također uzelo u obzir da se prihvatanjem navedenih činjenica postigne balans između ekonomičnosti sudskog postupka s jedne, i prava optuženih na pravično suđenje, s druge strane.

111. S tim u vezi Vijeće je stava da i one činjenice koje su zadovoljile sve navedene kriterije, mogu biti odbijene prema diskrecionoj odluci Vijeća ako one, kao cjelina, narušavaju pravo optuženog na pravično suđenje.

II. PRIMJENA ZAKONA

112. U pogledu pitanja primjenjivog materijalnog zakona, neophodno je raspraviti zašto se ne primjenjuju odredbe Krivičnog zakona Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (KZ SFRJ), koji je bio na snazi u vrijeme inkriminiranih događaja.

113. Zločin protiv čovječnosti nije bio regulisan u KZ SFRJ, koji je na osnovu Uredbe sa zakonskom snagom od 22.05.1992. godine preuzet kao zakon Republike BiH, a stupio je na snagu danom objavljivanja. Međutim, KZ BiH koji je stupio na snagu 01.03.2003.godine, reguliše zločin protiv čovječnosti u članu 172. kao krivično djelo za koje je zapriječena kazna zatvora od najmanje 10 godina ili kazna dugotrajnog zatvora.

114. S obzirom na vrijeme izvršenja krivičnog djela (juli 1995.godine) i materijalni zakon koji je tada bio na snazi, Vijeće smatra da je nužno obratiti pažnju na načelo zakonitosti (na obje strane: *nullum crimen sine lege i nulla poena sine lege*) i načelo vremenskog važenja krivičnog zakona (*tempore criminis*).

115. Naime, član 3. KZ BiH propisuje načelo zakonitosti, odnosno da se krivična djela i krivičnopravne sankcije propisuju samo zakonom, te da nikome ne može biti izrečena kazna ili druga krivičnopravna sankcija za djelo koje, prije nego što je učinjeno, nije bilo zakonom ili međunarodnim pravom propisano kao krivično djelo i za koje zakonom nije bila propisana kazna.

116. Član 4. KZ BiH propisuje da se na učinioca krivičnog djela primjenjuje zakon koji je bio na snazi u vrijeme učinjena krivičnog djela, a ako se poslije učinjenja krivičnog djela jednom ili više puta izmijeni zakon, primjenit će se zakon koji je blaži za učinioca.

117. Načelo zakonitosti propisano je također i članom 7. stav 1. Europske konvencije o ljudskim pravima (EKLJP), koja prema članu 2. stav 2. Ustava BiH ima prioritet nad svim ostalim zakonima u BiH. Data odredba EKLJP sadrži generalno načelo kojim se zabranjuje teža kazna od one koja je bila primjenjiva u momentu kada je kazneno djelo počinjeno, ali se ne propisuje primjena najblažeg zakona.

118. Međutim član 4a) KZ BiH propisuje da članovi 3. i 4. KZ BiH ne sprječavaju suđenje i kažnjavanje bilo kojeg lica za bilo koje činjenje ili nečinjenje koje je u vrijeme kada je počinjeno predstavljalo "krivično djelo u skladu sa općim načelima međunarodnog prava".

119. Isto tako i člana 7. stav 2. EKLJP daje isti izuzetak uz uslov da stav 1. istog člana "ne utiče na suđenje ili kažnjavanje bilo koje osobe koja je kriva za činjenje ili nečinjenje, ako je to djelo u vrijeme izvršenja predstavljalo krivično djelo prema opštim pravnim načelima priznatim kod civiliziranih naroda."¹⁸

120. Ovi ugovori (Europska konvencija i Međunarodni pakt) su obavezujući za BiH, a član 4a) KZ BiH kodificira ovaj princip.

121. Ovim se utvrđuje mogućnost odstupanja, pod posebnim uslovima, od načela utvrđenih članom 3 i 4. KZ BiH, te članom 7 stav 1. EKLJP, a time i primjene važećeg zakona u postupcima koji se vode za djela koja predstavljaju djela međunarodnog prava.

122. Kako je ranije navedeno, KZ BiH predviđa zločin protiv čovječnosti u članu 172. KZ BiH, za čije izvršenje je propisana kaznu zatvora od 10. godina ili dugotrajni zatvor. Međutim, zločin protiv čovječnosti, kao zasebno krivično djelo nije bio predviđen u KZ SFRJ. Slijedom gore navedenog, mora se konstatovati da je u vrijeme kada su počinjena krivična djela, Bosna i Hercegovina kao nasljednica države SFRJ, bila strana

¹⁸ Pogledati takođe i član 15. stav 1 i 2. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima koji sadrže slične odredbe;

potpisnica svih relevantnih međunarodnih konvencija o ljudskim pravima i međunarodnom humanitarnom pravu.

123. Prema principu univerzalne nadležnosti, običajno međunarodno humanitarno pravo obavezuje svaku državu u svijetu, bez obzira da li je ratifikovala odgovarajuće međunarodne pravne instrumente, da krivično goni ili izruči (aut dedere aut judicare) sve osobe za koje se sumnja da su izvršile povredu običajnog međunarodnog humanitarnog prava. Bilo kakvo ograničenje koje nametne država u vezi sa izručenjem osobe koja se tereti da je prekršila međunarodno običajno humanitarno pravo, predstavlja kršenje međunarodnih obaveza te države.

124. Stoga, bez obzira da li se posmatra sa aspekta međunarodnog običajnog prava, međunarodnog ugovornog prava ili "principa međunarodnog prava", nesporno je da su ratni zločini, uključujući zločine protiv čovječnosti, predstavljali krivično djelo u kritičnom periodu, čime je načelo zakonitosti zadovoljeno.

125. Stoga, Vijeće nalazi da primjena člana 172. KZ BiH ne predstavlja kršenje prava na zabranu retroaktivne primjene krivičnog zakona.

126. U kontekstu gore navedenog bitno je spomenuti da je 10.04.2012. Europski Sud za ljudska prava donio presudu po aplikaciji osuđenog lica *Bobana Šimšića*, kojom se ista odbija kao neosnovana. U navedenoj presudi se ističe:

*Sud opaža da je sadašnji aplikant bio osuđen 2007. godine za progon kao zločin protiv čovječnosti s obzirom na djela koja su se desila 1992. godine. Kako poznata djela nisu sadržavala zločin protiv čovječnosti prema domaćem pravu sve do stupanja na snagu Kaznenog zakona, evidentno je iz dokumenata citiranih u gore navedenim stavcima od 8-13 da su poznata djela, u vremenu kada su bila počinjena, sadržavala zločin protiv čovječnosti prema međunarodnom pravu. U tom smislu, primjećuje se da su svi sastavni elementi zločina protiv čovječnosti ispunjeni u ovom slučaju: poznata djela su izvršena u kontekstu šireg i sistematičnog napada s ciljem na civilno stanovništvo i aplikant je bio svjestan ovih napada (suprotno slučaju *Korbely*, gore navedeni stavci, §§ 83-85).*

*1. Aplikant je tvrdio da nije mogao predviđeti da su njegova djela mogla sadržavati zločin protiv čovječnosti prema međunarodnom pravu. Primjećeno je, također, da je aplikant počinio ova djela kao policijski službenik. Sud drži da se osobe koje obnašaju profesionalnu dužnost moraju procesuirati s najvećim stupnjem opreza sljedeći njihovo zanimanje, te se može očekivati da dobiju posebnu pažnju u procjeni rizika koja je ta aktivnost povlačila za sobom (vidjeti *Kononov*, gore navedeno, § 235) Nadalje, imajući u vidu strahovitu, nezakonitu prirodu njegovih djela, koja uključuju ubistva i mučenja Bošnjaka unutar konteksta*

šireg i sistematičnog napada Bošnjačkog civilnog stanovništva Opštine Višegrad, čak bi i površna reakcija od strane aplikanta navela da su cjela riskantna sadržavajući zločin protiv čovječnosti za koje bi se on mogao držati odgovornim.

2. Sud zaključuje da su cjela aplikanta, u vremenu kada su izvršena, sadržavala kazneno djelo definirano s dovoljno dostupnosti i predvidivosti prema međunarodnom pravu.

Ova je žalba, zbog toga, očigledno neosnovana i mora se odbiti prema članu 35. stavkama 3(a) i 4. Konvencije.

III. STANDARDI OCJENE I OPĆA OCJENA DOKAZA

127. U ovome predmetu, Vijeće je provedene dokaze cijeniло u skladu sa odredbama ZKP BiH, prevashodno primjenjujući pretpostavku nevinosti iz člana 3. ZKP BiH, koja otjelovljuje opšti princip prava prema kojem je na Tužilaštvu teret utvrđivanja krivice optuženog i da to mora uraditi van razumne sumnje.

128. Član 15. ZKP BiH propisuje princip slobodne ocjene dokaza kao jedan od osnovnih principa. Prema odredbama ovog člana, ocjena postojanja ili nepostojanja činjenica "nije vezana ni ograničena formalnim dokaznim pravilima", te stoga, vrijednost dokaza ni kvalitativno ni kvantitativno nije unaprijed određena. Sud je dužan cijeni svaki dokaz pojedinačno i u vezi sa ostalim dokazima, te na osnovu rezultata ocjene izvesti zaključak o tome da li je neka činjenica dokazana ili ne. Ocjena dokaza obuhvata njihovu logičku i psihološku ocjenu. Međutim, slobodna ocjena dokaza je ograničena principom zakonitosti.

129. Član 10. ZKP BiH (zakonitost dokaza) predviđa da:

"Sud ne može zasnovati svoju odluku na dokazima pribavljenim povredama ljudskih prava i sloboda propisanih ustavom i međunarodnim ugovorima koje je Bosna i Hercegovina ratifikovala, niti na dokazima koji su pribavljeni bitnim povredama ovog zakona."

130. Vijeće mora biti uvjereno da su dokazi pouzdani u smislu da su dati dobrovoljno, da su istiniti i vjerodostojni. Vijeće je u imalo u vidu svaku izjavu svjedoka i izvršilo uvid u svaki dokument, kako bi odlučilo o njegovoj pouzdanosti i dokaznoj vrijednosti.

131. Dakle, razmotreni su i cijenjeni svi izvedeni dokazi. Međutim, u presudi, Vijeće će se osvrutati samo na one dokaze koje smatra najrelevantnijim, te obrazlagati i iznositi zaključke samo o činjenicama koje su od suštinske važnosti za odluku.

132. Ne postoji zakonska obaveza da se u presudi izlože svi pojedini dokazi. S tim u vezi nije nužno osvrutati se na svaki iskaz svjedoka ili svaki dokaz u sudskom spisu. Zakonska obaveza je razmatranje svih iznesenih dokaza prilikom donošenja odluke, a što je Vijeće u predmetnom slučaju i učinilo.

133. Ovakvo stajalište je potvrđeno i detaljno obrazloženo i u praksi Žalbenog vijeća MKSJ:

*Žalbeno vijeće podsjeća da svaki optuženi na osnovu člana 23. Statuta i pravila 98 ter (C) Pravilnika, ima pravo da mu se predoči obrazloženo mišljenje. Međutim, ovaj uslov se odnosi na presudu pretresnog vijeća; **pretresno vijeće nije obavezno da obrazlaže svoje zaključke u vezi sa svim argumentima iznesenim na glavnom pretresu.**¹⁹*

134. Isti stav je iznesen od strane Žalbenog vijeća MKSJ i u predmetu Mucić i dr.:

„ Pretresno vijeće nije dužno da u svjcj presudi iznosi i opravdava svjcje nalaze u vezi sa svime što je izneseno tokom suđenja.“²⁰

135. Vijeće je preispitalo sve dokaze izvedene na glavnom pretresu kako subjektivne tako i objektivne prirode, te nakon pažljive ocjene istih, zasebno i u njihovoj međusobnoj vezi, kako to nalaže odredba člana 281. stav 2. ZKP BiH, utvrdilo da je optuženi Kuvelja Božidar počinio krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) progon u vezi sa prisilnim preseljenjem stanovništva iz tačke d) i ubistvima iz tačke a), a sve u vezi sa članom 29. KZ BiH.

i. Prihvatljivost iskaza optuženog Božidara Kuvelje datog tokom istrage

136. Dana 30.12.2011. godine, Tužilaštvo BiH je u spis Suda uložilo materijane dokaze numerisane od broja T-15 do broja T-118 na koje odbrana nije imala prigovora.

¹⁹ *Kvočka i dr.*, Presuda Žalbenog vijaća MKSJ, paragrafi 23-25;

²⁰ *Mucić i dr.* Presuda Žalbenog vijeća u predemtu MKSJ, paragraf 498;

137. Tom prilikom uložen je i Zapisnik o ispitivanju osumnjičenog Božidara Kuvelje br. T20 0 KTRZ 0000817 11 od 18.01.2011.godine sa audio snimkom i transkriptom njegovog saslušanja od 18.01.2011.godine numerisani rednim brojevima T-75 i T-76,²¹ te i zapisnik o ispitivanju od 01.02.2011. godine.²²

138. Prilikom iznošenja završne riječi branilac optuženog Božidara Kuvelje je dao osvrt na izjavu koju je optuženi dao u svojstvu osumnjičenog dana 18.01.2011. godine, i ukazao da optuženi prilikom ispitivanja nije bio upoznat sa sadržajem dokaza koji ga terete, kvalifikacijom i ozbiljnosti krivičnog djela koje mu se stavlja na teret, pa da se izjava kao takva, ne može koristiti prilikom donošenja, kako odbrana navodi, " tako bitne", presude.

139. Dakle, iako odbrana u momentu izvođenja dokaza Tužilaštva i uvrštavanja u spis iskaza koji je optuženi dao kao osumnjičeni, nije imala niti jedan prigovor, Vijeće će ipak, imajući u vidu navode završne riječi, a posebno uzimajući u obzir da je u tom iskazu optuženi djelimično priznao pojedne djelove činjeničnog sadržaja optužnice, dati osvrt na prihvatljivost njegovog iskaza.

140. Prije svega, Vijeće primjećuje da je osumnjičeni Božidar Kuvelja na zapisniku o saslušanju od 18.01.2011.godine, jasno poučen od strane tužioca o svim pripadajućim pravima iz odredbe člana 78. ZKP BiH. U tom smislu Vijeće nalazi da je optuženi, pored ostalog, nasuprot tvrdnjama odbrane, upoznat za koje se krivično djelo tereti, o osnovima sumnje protiv njega i dokazima u tom pravcu.

141. Pored toga, uvrštavajući u spis iskaz osumnjičenog koji je dao u istrazi i koristeći ga kao dokaz na glavnom pretresu, Vijeće je svakako imalo na umu zakonsku regulatvu kojom su propisani izuzeci od neposrednog izvođenja dokaz iz člana 273. ZKP BiH.

Stav 3. istog člana, propisuje da : *Ako se u toku glavnog pretresa optuženi koristi pravom da nije dužan iznijeti svjču odbranu ili odgovorati na postavljena pitanja, zapisnik o iskazu optuženog dat u istrazi može se po odluci sudije ili predsjednika vjeća pročitati i koristiti kao dokaz na glavnom pretresu samo ako je optuženi prilikom saslušanja u istrazi bio opozoren u skladu sa članom 78. stav 2. tačka c) ovog zakona.*

²¹ Dokazi Tužilaštva BiH br. T-75 i T-76;

²² Dokaz T-77 (Zapisnik o ispitivanju osumnjičenog- tom prilikom se branio šutnjom);

142. Optuženi se tokom postupka koristio pravom i nije iznosio svoju odbranu.

143. U tom smislu, cjeneći sadržaj Zapisnika o ispitivanju od 18.01.2011. godine, Vijeće nalazi da je tada osumnjičeni od strane tužioca u skladu sa odedbom člana 78. stav 2. tačka c) ZKP BiH jasno upozoren da se: Može izjasni o djelu koje mu se stavlja na teret ii ako to učini u prisustvu branioca, da je taj njegov iskaz dopušten kao dokaz na glavnom pretresu i da bez njegove saglasnosti može biti pročitani i korišten na glavnom pretresu.

144. Nakon što je tužilac osumnjičenog poučio o mogućnosti korišćenja njegovog iskaza datog u svojstvu osumnjičenog kao dokaza na glavnom pretresa, te poučen i sa ostalim pravima iz člana 78. stav 2., ZKP BiH, osumnjičeni je, kako to prozila iz sadržaja zapisnika o njegovom ispitivanju, prethodno obavio razgovor sa svojim braniocem, te potom izjavio da će odgovarati na postavljena pitanja, čime se odrekao prava na šutnju i to potvrdio svojim potpisom.

145. Dakle, nakon što je upozoren na "rizik" koji nosi njegovo iznošenje odbrane, odnosno iznošenje njegovih saznanja o događajima za koje se tereti, osumnjičeni je prethodno obavio razgovor sa braniocem kao stručnim licem zaduženim za zaštitu i ostvarivanje njegovih prava i interesa tokom krivičnog postupka, te nakon toga pristao da govori o događajima koji ga inkriminišu.

146. Imajući u vidu da su ispoštovane imperativne odredbe koje determinišu uzimanje iskaza od osumnjičenog i ostala zagarantovana mu prava, Vijeće cijeni, da u konkretnom slušaju ne postoje zakonske smetanje za uvrštavanje i korišćenje kao dokaza iskaza osumnjičenog koji je dao u istrazi u skladu sa članom 273. ZKP BiH i koji je, kao i ostali dokazi, cijenjen kako zasebno, tako i u međusobnoj povezanosti sa ostalim dokazima izvedenim tokom ovog postupka.

ii. Iskazi svjedoka KB-101 i nadimak optuženog

147. Na nastavku glavnog pretresa održanom dana 21.02.2012. godine, u oviru izvođenja dokaza Tužilaštva BiH, saslušan je zaštićeni svjedok KB-101.

148. Kako je svjedok tokom direktnog ispitivanja na glavnom pretresu u djelu odstupio od iskaza datog tokom istrage, tužilac je kao materijalni dokaz označen sa T-120 u spis

suda uložio zapisnik o njegovom saslušanju broj: KT-RZ-101/07 od 10.11.2009. godine zajedno sa audio snimkom i transkriptom tog ispitivanja.

149. Imajući u vidu navedeno, pojašnjavajući razlike u iskazima datim u istrazi i na glavnom pretresu, te u vezi sa tim i razloge koje je svjedok KB-101 naveo na glavnom pretresu, Vijeće je našlo neophodnim riješiti pitanje kredibiliteta ovog svjedoka, odnosno prihvatljivosti izjava koje je dao.

150. Naime, svjedok je na glavnom pretresu, u djelovima koji se odnose na pitanja koja se tiču njegovog lišenja slobode u Srbiji, dolaska na Jahorinu, angažmana u svojstvu policajca Centra za obuku Jahorina, njegovog i odlaska pripadnika Centra za obuku na područje Srebrenice, pretresanje terena u okolini Potočara, razdvajanju stanovništva u Potočarima, u odlučnim i relevantnim djelovima, uz neznatne razlike, dao iskaz saglasan sa iskazom koji je dao i u istrazi na zapisnik od 10.11.2009. godine.

151. Međutim, u toku direktnog ispitivanja na glavnom pretresu, svjedok je naveo da se „ograđuje“ od djela iskaza koji je dao u istrazi, a koji se odnosi na događaje koji se tiču dolaska i čete Centra za obuku Jahorina u rejon ZZ Kravice²³ i ubistava koja su se tu desila. Pojašnjavajući, navodi da je iskaz u istrazi dao pod pritiskom i prijetnjama kojima je bio izložen od strane ovlašćenog službenog lica SIPA-e, te da je u tom njegovom iskazu „dosta toga nadograđeno.“ Pa tako, za razliku od onoga što je rekao tokom istrage o strijeljanju zarobljenika izvedenih ispred ZZ Kravice, na glavnom pretresu kaže da tada i nije bio tu, pa ne zna ko je na njih pucao, pri tom potvrđujući da, kao što je to i rekao u istrazi, po povratku vidi „Hercegovca“ i Arkana kako prilaze i pucaju u preživjele ispred hangara.

152. U vezi sa eventualnim, nezakonitim uzimanjem izjave od svjedoka KB-101²⁴ Vijeće, se nije upuštalo u ocjenu i istinitost tih navoda s obzirom da ne raspolaže takvim ovlašćenjima, već je njegove iskaze cijenilo u kontekstu ostalih provedenih dokaza subjektivne i objektivne prirode.

153. Prije nego se upusti u ocjenu prihvatljivosti iskaza ovog svjedoka, Vijeće podsjeća da je za radnje navedene u optužnici, tužilac optužio Božidara Kuvelju sa nadimkom

²³ ZZ Kravica - skraćena za zemljoradničku zadrugu u Kravici. Pored naziva zemljoradnička zadruga u Kravici u presudi su upotrebljavani i izrazi hangar, skladište i zadruga u Kravici;

²⁴ Člana 10. ZKP BiH Zakonitost dokaza / Da li je od svjedoka iznuđen iskaz u istrazi/;

„Hercegovac“ i da se taj nadimak tokom postupka pokazao spornim jer je optuženi kategorično tvrdio da taj nadimak nikada nije imao. Pitanje da li je optuženi Božidar Kuvlja imao nadimak „Hercegovac“, bilo je neophodno riješiti jer svjedok KB-101 u svom iskazu iz istrage, kao i iskazu sa glavnog pretresa, lice zvano „Hercegovac“ označava izvršiocem inkriminiranih radnji, od kojih su neke, optuženom Božidaru Kuvelji kao „Hercegovacu“ optužnicom stavljene na teret.

154. Naime, svjedok KB-101 je u iskazu datom u istrazi naveo da je sa izvjesnim „Hercegovcem“ dijelio sobu na Jahorini i bio sa njim u istom vodu, da je „Hercegovac“ zajedno sa tzv. Arkanom, ispred preživjelih zarobljenika iz skladišta ZZ Kravice, prosipao vodu koju su ovi tražili da piju, da su ubacivali bombe u hangar, te da je on puškomitraljezom iz ležećeg položaja, zajedno sa nekim pripadnicima jedinice pucao u zarobljenike poredane u vrstu ispred skladišta, kao i da je učestvovao u „potvrđivanju“ preživjelih, što su također, pored njega, radili izvjesni Arkan i Mrki. U svrhu identifikacije „Hercegovca“, svjedok je na zapisniku od 10.11.2009. godine, na stranici označenoj „NM“ 4, ispod slike jednog od lica napisao: „Mislim da je Hercegovac.“²⁵

155. Međutim, svjedok KB-101 je na samom početku ispitivanja na glavnom pretresu, izjavio da mu je iz poziva poznato da se ovaj postupak vodi protiv Božidara Kuvlje, ali da mu lice koje sjedi na mjestu optuženog (Božidar Kuvlja) nije poznato i da ga nikada prije nije vidio. U toku unkrasnog ispitivanja, svjedok je ponovio da on ne zna Božidara Kuvlju i da bi „Hercegovca“ prepoznao da se nalazi u sudnici. Cijeneći iskaz svjedoka sa glavnog pretresa, Vijeće zaključuje jasnim da optuženi Božidar Kuvlja nije tzv. „Hercegovac“ na koga je svjedok KB-101 mislio kada je, kako u istrazi, tako i tokom glavnog pretresa, govorio da je počinio inkriminirane radnje.

156. Pored toga, cijeneći oba iskaza svjedoka KB-101, Vijeće primjećuje da svjedok imenom i prezimenom nikada nije pominjao optuženog Božidara Kuvlju, već samo nadimak „Hercegovac“ i pri tome na zapisniku o ispitivanju svojeručno obilježio fotografiju ispod koje je napisao da „ misli da je Hercegovac.“ Dakle, ovaj svjedok, ni prilikom ispitivanja u istrazi i nakon predočavanja fotografija, nije sa sigurnošću mogao potvrditi da je lice sa fotografije „Hercegovac“ koji je učestvovao u inkriminiranim radnjama, pa je zbog te nesigurnosti i napisao da „misli“ da je to on. Osim toga, svjedok KB-101 je na glavnom pretresu bio izričit da optuženi Kuvlja koga vidi u sudnici, nije

Hercegovac o kojem je govorio, a što je Vijeće cijenilo u kontekstu cjelokupnog iskaza ovog svjedoka.

157. Tokom svjedočenja na glavnom pretresu, svjedok KB-101 je ispoljio sigurnost i uvjerljivost u načinu na koji je davao odgovore na postavljena pitanja. Po ocjeni Vijeća, iskreno govoreći o onome što je vidio i ono o čemu posjeduje posredna saznanja, pri tom potvrđujući većinu onoga što je rekao tokom istrage, uz navedene izuzetake, iskaz ovog svjedoka čini prihvatljivim. Pored toga, Vijeće na strani svjedoka, osim onoga što je sam rekao obrazlažući razlike u iskazima, nije moglo naći poseban motiv koji bi bio usmjeren na eventualno pomaganje optuženom da izbjegne krivičnu odgovornost. Na to ukazuje dosljednost u izjavi svjedoka koji nikada nije tvrdio da je optuženi Božidar Kuvelja počnio neke inkriminisane radnje, niti da je on „Hercegovac“, već naprotiv, to je negirao.

158. Sve navedeno upućuje na zaključak, da ono što je ovaj svjedok o inkriminisanim događajima rekao na glavnom pretresu, vjerodostojno, tačno i u skladu sa ostalim provedenim dokazima, te stoga za Vijeće i prihvatljivo.

159. S tim u vezi, valja naglasiti da niti jedan drugi svjedok ili dokaz izveden tokom postupka, ne upućuje na zaključak da je optuženi Božidar Kuvelja osoba za koju se veže nadimak „Hercegovac,“ niti je Vijeće to moglo na posredan način zaključiti iz okolnosti koje su prezentovali svjedoci saslušani tokom glavnog pretresa. Naime, svjedok KB-101 govoreći o „Hercegovcu“ imao je na umu i pričao o osobi koja je bila bliska sa rukovodnim kadrom u jedinici i bahato se ponašala u grupici sa nekoliko lica, jer je, kako navodi „ imao više slobode od ostalih“. O ovim i sličnim zapažanjima, niti jedan drugi svjedok pripadnik I čete, kako oni koji ga nisu uopšte poznavali, tako i svjedoci koji su ga prepoznali i označili izvršiocem krivičnih djela, (KB-116 i KB117), nisu govorili.

160. Imajući u vidu kako izjavu svjedoka KB-101 datu na glavnom pretresu, tako i ostale provedene dokaze, Vijeće nije našlo dokazanim da je optuženi Božidar Kuvelja imao nadimak „Hercegovac“.

161. Pored navedenog, Vijeću je jasno, ali nalazi potrebnim napomenuti, da je prihvatanje dokaza/iskaza iz istrage nasuprot iskazima datim na glavnom pretresu,

²⁵ U ovom paragrafu navedeni su samo ključni rezimeji iz iskaza svjedoka KB-101 od 10.11.2009. godine;

izuzetak od neposrednog izvođenja dokaza. Međutim, da bi **izuzetak** to bio u pravom značenju te riječi, morali bi, po stavu Vijeća, postojati razlozi koji opravdavaju postojanje razumne sumnje u tačnost i relevantnost onoga što svjedok govori na glavnom pretresu i da su kolizije ili nedostaci u odnosu na njegov iskaz iz istrage takve kvalitete da u razumnu sumnju dovode ono što on govori, odnosno što se od njega, sudeći po onome što je rekao u istrazi, očekuje da kaže i na glavnom pretresu. Imajući u vidu navedeno, Vijeće nalazi da iskaz koji je svjedok KB-101 dao na glavnom pretresu, ne sadrži nedostatke u kvaliteti sadržaja koji bi opravdavali prihvatljivost njegovog iskaza datog u istrazi. Sljedom ovoga, Vijeće je iskaz koji je ovaj svjedok dao neposredno pred sudskim Vijećem, a pri čemu je i odbrana imala mogućnost i koristila pravo da ga unakrsno ispita, prihvatio kao vjerodostojan i tačan, te ga kao takvog cijenilo u smislu odredbi člana 281. ZKP BiH.

IV. JEDINICA CENTAR ZA OBUKU JAHORINA SPECIJALNE BRIGADE POLICIJE MUP-A RS

162. Prije nego se upusti u obrazlaganje opštih elemenata krivičnog djela, te pojedinačnih inkriminiranih radnji, Vijeće daje osvrt na utvrđenja koja se odnose na postojanje i pripadnost optuženog Jedinici centra za obuku Jahorina specijalne brigade policije Ministarstva unutrašnjih poslova Republike Srpske (MUP-a RS-a).

163. Naime, optuženom je kao policajcu u sastavu II voda I čete Centra za obuku Jahorina²⁶ specijalne brigade policije MUP- a RS, stavljeno na teret pomaganje u izvršenju krivičnog djela Genocida iz člana 171. stav 1. tačka a) KZ BiH.

i. Centar za obuku Jahorina i pripadnost optuženog I četi II vodu centra

164. Ministar unutrašnjih poslova Republike Srpske u mjesecu julu 1995. godine, bio je Tomislav Kovač.²⁷ Isto prozilazi i iz sadržaja utvrđene činjenice br. 25. u kojoj se navodi

²⁶ U daljem tekstu Centar za obuku Jahorina;

²⁷ Dokaz Tužilaštva BiH T- 16;

da je civilna policija Republike Srpske bila je dio Ministarstva unutrašnjih poslova.
i organizovana u dva odjeljenja: redovne policijske snage i brigada posebne policije.

165. Brigada Specijalne policije bila je borbena jedinica MUP-a. Komandant je bio pukovnik Goran Sarić, a zamjenik Ljubiša Borovčanin.²⁸ Brigada Specijalne policije sastojala se od otprilike osam odreda, uključujući i.....Centar za obuku na Jahorini, kojim je komandovao Duško Jević.²⁹

166. Pored dužnost komandanta i rukovodioca Centra za obuku na Jahorini, Duško Jević je ujedno obavljao i funkciju pomoćnika komandanta Brigade za operativni i nastavni rad.³⁰

167. Svjedoci KB-115, KB-104, KB-102, KB- 116, KB-117 i KB- 101 su izjavili da su, kako bi izbjegli učešće u ratu, otišli u Republiku Srbiju gdje su uhapšeni, a potom vraćeni u BiH i raspoređeni u jedinicu Specijalne policije na Jahorini. Prema njihovom kazivanju, na ovakav način je veći broj mladića u različitim dijelovima Srbije uhapšen i autobusima dovezen na područje BiH kako bi na strani srpskih snaga bili uključeni u ratna dešavanja.

168. Jedinica Centra za obuku Jahorina sastojala se od oko 200 pripadnika-policajaca.³¹ Centar se sastojao od dvije čete.³² Dužnost komandira prve čete vršio je Đurić Mendeljev, dok je Ikonić Neđo komandovao drugom četom.³³ Čete su bile sastavljene od po četiri voda.³⁴

169. Komandant Centra je bio Duško Jević. Instruktori, koji su ujedno obavljali i funkciju komandira vodova, vršili su obuku „dezertera“³⁵ iz različitih disciplina.

170. Pripadnost optuženog Božidara Kuvelje I četi II vodu Centra za obuku Jahorina, odbrana nije osporavala. Međutim, kako su tokom ispitivanja odgovori pojedinih svjedoka na okolnosti njihove i optuženikove pripadnosti četama i vodovima, bili neodređeni tako da nisu bili posve sigurni kojoj četi i kom vodu su pripadali, Vijeće će se,

²⁸ Utvrđena činjenica br. 26; Dokaz Tužilaštva BiH br T-15;

²⁹ Utvrđena činjenica br. 27;

³⁰ Dokazi Tužilaštva BiH T-15 i T-16;

³¹ Dokazi Tužilaštva BiH (Spiskovi pripadnika Centra) T-18 i T-19;

³² Iskazi svjedoka KB-117, KB-115, KB-117; Dokaz Tužilaštva BiH T-15;

³³ Dokaz Tužilaštva BiH T-15; Iskaz svjedoka KB-117;

³⁴ Iskaz svjedoka KB-117,

³⁵ Francuski, *deserter* – vojni bjegunac;

ipak, ukratko osvnuti na ključne dokaze iz kojih izvodi zaključak o pripadnosti optuženog I četi II vodu Centra za obuku Jahorina.

171. Prije svega, u izjavi koju je optuženi u svojstvu osumnjičenog dao pred tužiocem dana 18.01.2011. godine,³⁶ detaljno je objasnio kako je postao pripadnik Centra. Tako je rekao da je kao i većina drugih pripadnika uhapšen u Srbiji i doveden u BiH, u Bijeljini, odakle je raspoređen u policiju na Jahorini gdje su postojale dvije čete. Komandant Centra bio je Duško Jević, a on je raspoređen u I četu u II vod. Komandir njegove čete bio Mendeljev Đurić, a komandir njegovog voda je bio Neđo.

172. Svjedoci KB-116 i KB-117 navode da su bili u istom vodu sa optuženim, a prema svjedoku KB-117, komandir tog voda bio je Neđo Milidragović.

173. Kako je dakle, optuženi Božidar Kuvelja izjavio da je bio u I četi II vodu čiji komandir je bio izvjesni „Neđo“, a svjedoci KB-116 i KB-117 potvrdili da su sa njim bili u u istom vodu, pri čemu svjedok KB-117 precizira da je komandir njegovog voda bio Neđo Milidragović, Vijeće je prihvatilo navode optužnice po kojoj je optuženi inkriminisane radnje izvršavao u svojstvu policajca I čete II voda Centra za obuku Jahorina i da je komandant I čete bio Đurić Mendeljev, a komandir II voda Neđo Milidragović.

V. ZLOČINI PROTIV ČOVJEČNOSTI

Vijeće je nakon provedenih dokaza našlo optuženog odgovornim za počinjenje krivičnog djela zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1., tačka h) u vezi sa tačkama d) i a), a sve u vezi sa članom 29. KZ BiH.

174. Navedena zakonska odredba u relevantnom dijelu glasi:

Ko, kao dio širokog ili sistematičnog napada usmjerenog bilo protiv kcjeg civilnog stanovništva, znajući za takav napad, učini kcje od ovih cjela:

*a) lišer,je druge osobe života (**ubistvo**);*

d) prisilno prese,jer,je stanovništva ili deportac,ja

³⁶ Dokazi Tužilaštva broj T-75, T-76;

h) progon bilo koje grupe ljudi ili kolektiva na političkoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, vjerskoj, spolnoj ili drugoj osnovi koja je univerzalno prihvaćena kao nedopustiva po međunarodnom pravu, u vezi s bilo kojim krivičnim djelom iz ovog stava ovog člana, bilo kojim krivičnim djelom propisanim u ovom zakonu ili bilo kojim krivičnim djelom u nadležnosti Suda Bosne i Hercegovine;

kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

175. Vijeće će u nastavku presude iznijeti zaključke o postojanju opštih elemenata koji su uslov egzistiranja krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH, a čije postojanje je ustanovljeno temeljnom ocjenom provedenih dokaza.

176. Iz zakonske definicije krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. KZ BiH, a u vezi sa radnjama izvršenja navedenim u izreci presude, za koje je optuženi oglašen krivim, proizilaze sljedeći opšti elementi ovog krivičnog djela:

- postojanje širokog ili sistematičnog napada,
- da je napad usmjeren protiv bilo kojeg civilnog stanovništva,
- da je optuženi znao za takav napad i
- da je djelo optuženog učinjeno kao dio takvog napada;

1. Okolnosti koje su prethodile napadu

177. O okolnostima koje su prethodile napadu na enklavu³⁷ koji je otpčeo 06.07.1995. godine, govore prije svega sadržiji nespornih, od strane ovog Vijeća prihvaćenih utvrđenih činjenica, kao i materijani dokazi uvršteni u sudski spis.

178. Dana 16.04.1993.godine, Vijeće sigurnosti UN-a usvojilo je **Rezoluciju 819**, kojom se zahtjevalo da sve strane "tretiraju Srebrenicu i njenu okolinu kao zaštićenu zonu koja mora biti izuzeta od svih oružanih napada ili bilo kakvih drugih neprijateljskih

³⁷ Enklava - Zaštićena zona Ujedinjenih Nacija;

činova. Navedenom rezolucijom je ponovo potvrđeno da je zauzimanje teritorije putem prisilnog etničkog čišćenja nezakonito; osudilo " *namjerne akcije bosanskih Srba da se civilno stanovništvo silom evakuiše iz Srebrenice i okolnih područja, te zahijevalo nesmetanu dostavu humanitarne pomoći u Srebrenicu.*"³⁸

179. Dana 08.03.1995. godine predsjednik Republike Srpske Radovan Karadžić, je izdao direktivu 7. VRS u kojoj se navodi dugoročna strategija RS u BiH. Glavni prioritet VRS-a prema navedenom dokumentu su bili: 1) da se borbenim aktivnostima i propagandom, napreduje u dubinu neprijateljske teritorije i stvori situaciju na terenu koju će međunarodna zajednica morati prihvatiti; 2) da se poboljša operativna i strateška pozicija VRS; 3) smanji prva linija i pošalju regruti kući radi stvaranja ekonomskog oporavka u RS; i 4) da se stvore optimalni uslovi za rukovodstvo da pregovara o mirovnom sporazumu i postizanje strateških ciljeva. U direktivi se također navodi i politika ograničavanja logističke podrške UNPROFOR-a enklavama i dostave materijalnih resursa muslimanskom stanovništvu, da bi ih dovelo u " *zavisnost o našoj dobroj voji, a u isto vrijeme da se izbjegne osuda od strane međunarodne zajednice i međunarodnog javnog mišljenja.*"³⁹

180. Dalje, u sadržaju **direktive** navodi se da je Drinski korpus upućen da " *izvrši potpuno fizičko odvajanje Srebrenice od Žepe, čime bi sprječili i pojedinačno komuniciranje između ovih enklava. Svakodnevnim planskim i osmišljenim borbenim aktivnostima stvoriti uslove totalne nesigurnosti, nepodnošljivosti i besperspektivnosti daljnjeg opstanka i života mještana u Srebrenici i Žepi.*"⁴⁰

181. Miroslav Deronjić,⁴¹ povjerenik Radovana Karadžića za Srebrenicu, je izjavio da se u proljeće 1995. godine (najvjerojatnije u maju mjesecu), susreo sa Karadžićem u Zvorniku. Karadžić mu je rekao: " *Mirolave, u Srebrenici će uskoro početi vojna operacija. Ne mogu ti dati nikakve detalje i molim te nemoj o ovome nikome govoriti, ali poduzmi neophodne korake kada se vratiš, odnosno aktivnosti za koje misliš da su potrebne u Bratuncu.*" Svjedok Deronjić je tada obavio pripreme u Bratuncu, koje su uključivale i pokušaje da se dobiju rezerve goriva kao i rezerve hrane, posebno suhe

³⁸ Dokaz Tužilaštva BiH br. T-22;

³⁹ Dokaz Tužilaštva BiH br. T-23;

⁴⁰ Utvrđena činjenica br. 4; - Rješenje od 13.01.2012. godine;

⁴¹ Prihvaćen transkript T-131 /Transkripti svjedočenja Miroslava Deronjića u predmetu Momir Nikolić od 28.10.2003 godine/;

hrane, a izjavio je i da je u drugoj polovini juna 1995. godine primijetio *intenzivn,je aktivnosti* u Bratuncu.

182. Tačno, kako je i bilo predviđeno tom direktivom (direktivom 7.), sredinom 1995. godine humanitarana situacija za bosansko - muslimanske civile i vojno osoblje u enklavi, postala je katastrofalna.⁴²

183. Početkom jula 1995. iz niza izvještaja 28. Divizije vidi se kako su snage ABiH u enklavi hitno tražile deblokadu koridora za humanitarnu pomoć.⁴³

184. Kako je Glavni štab VRS bio odgovoran za implementaciju Direktive 7., isti je dana 31.03.1995.godine izdao Direktivu 7.1, čiji potpisnik je general Mladić, kojom je naređeno Drinskom korpusu da, između ostalog, izvodi aktivna borbena dejstva oko srebreničke enklave uprkos "zaštićenim zonama" koje je proglasio UN.⁴⁴

185. Iz vanrednog borbenog izvještaja komande 1. Bratunčke brigade str. pov. br. 03/253-54-1 od 25.05.1995. godine prozilazi da je po zaštićenj zoni dejstvovano projektilima.⁴⁵

186. Naredbom predsjednika Radovana Karadžića od 16.06.1995. godine u Republici Srpskoj se uvode posebne-najviše mjere borbene gotovosti, naređuje mobilizacija Glavnog štaba i MUP-a, te regulišu odsustva iz jedinica i dr.⁴⁶

187. Komandant Drinskog korpusa, general-major Milenko Živanović, potpisao je 2. jula 1995. dvije zapovijedi, u kojima se iznosi plan za napad na enklavu i raznim jedinicama Drinskog korpusa izdaje naređenje da pređu u stanje borbene gotovosti. Operacija je dobila šifrovani naziv "Krivaja 95."⁴⁷

188. Iz sadržaja dokaza T-27,⁴⁸ prozilazi da je cilj dejstva napada iznenadno, potpuno razdvajanje i sužavanje enklava Srebrenica i Žepa, popravljanje taktičkog položaja snaga u dubini zone i stvaranje uslova za eliminisanje enklava, uz navođenje

⁴² Utvrđena činjenica br. 5;

⁴³ Utvrđena činjenica br. 6;

⁴⁴ Dokaz Tužilaštva BiH br. T-24, i utvrđena činjenica broj 7;

⁴⁵ Dokaz Tužilaštva BiH br. T-25;

⁴⁶ Dokaz Tužilaštva BiH br. T-26;

⁴⁷ Utvrđena činjenica br. 8 u vezi sa činjenicom br. 2. koja glasi: Napad, koji su vršili VRS i MUP, planiran je i definisan u naređenju "Krivaja 95".

⁴⁸ Naredba generala Milenka Živanovića od 02.07.1995. godine;

borbenog rasporeda snaga za aktivnu odbranu na frontu i snaga za aktivna dejstva za presjecanje i sužavanje enklava.

2. Napad na Srebrenicu

i. Granatiranje, pad Srebrenice, razdvajanje u Potočarima, zarobljavanja i ubijanja

189. Ofanziva VRS-a na Srebrenicu započela je 6. jula 1995.⁴⁹

190. Iz materijalnog dokaza Tužilaštva br: T-28, Izvještaja o vojnoj situaciji u Srebrenici između 6.- og i 18.07.2012. godine, Štaba UNMO sektor BiH- sjeveroistok, upućenom Komandi štaba UN-a u BiH, u djelu koji se odnosi na dan 06.07., navedeno je da je započeta ofanziva vojske bosanskih Srba na enklavu Srebrenica, u okviru koje otpočelo snažno granatiranje enklave, posebno njenog južnog dijela. Iz datog izvještaja prozilazi da je artiljerijska ofanziva na enklavu intezivirana u dane 07.,08.,09., a posebno 10. i 11.07.1995. godine.

191. Svjedok Joseph Kingori u svom iskazu je naveo da su ga u ranim jutarnjim satima tog dana probudile granate. U okolini nije bilo vojnih ciljeva... gađali su puteve, u blizini bolnice, gađali kuće."⁵⁰

192. Tako je i svjedok Van Dujin⁵¹ izjavio:

„Viajeli smo kako se odvija granatiranje grada Srebrenice, i kao što sam rekao, mjerjalo se svakih 30-45 minuta. Nastala bi tišina pet do deset minuta, a onda bi počelo granatiranje naše - vlastite lokacije. A zatim bi nastalo granatiranje u istom trajanju, a zatim bi se promijenilo da bi granatirali grad. Ja sam to mogao vicjeti sa mcje lokacije, granatiranje, gađanje kuća i eksplozije kuća odnosno - poslije toga, detonacije i dim iz kuća nastao od tih detonacija i granatiranja.“

193. Tokom idućih dana, pet posmatračkih punktova UNPROFOR-a, u južnom dijelu enklave padaju jedan za drugim uslijed napredovanja snaga bosanskih Srba.⁵² Neki od

⁴⁹ Utvrđena činjenica br. 9;

⁵⁰ Prihvaćen transkript, dokaz Tužilaštva BiH br. T- 123;

⁵¹ Prihvaćen transkript, dokaz Tužilaštva BiH br. T- 126;

⁵² Utvrđena činjenica br. 10;

nizozemskih vojnika povukli su se u enklavu nakon što su njihovi položaji bili napadnuti, dok su se posade drugih posmatračkih punktova predale bosanskim Srbima.⁵³

194. Ovo potvrđuje i sadržaj Butlerovog izvještaj u kojem se navodi da su 8. jula vojnici Drinskog korpusa zauzeli položaje UNPROFOR-a na južnoj strani enklave, da je operativni punkt Foxfort bio napušten i da su holandski vojnici koji su nosili uniforme operativnog punkta bili u srpskom zarobljeništvu.⁵⁴

195. Istovremeno su se odbrambene snage ABiH našle pod teškom vatrom i bile potisnute natrag prema gradu.⁵⁵ Do večeri 9.jula 1995. Drinski korpus VRS-a, prodro je četiri kilometra u dubinu enklave, zaustavivši se samo jedan kilometar ispred grada Srebrenice.⁵⁶

196. Kasno 9. jula 1995. godine, ohrabren tim vojnim uspjehom i iznenađujućim izostankom otpora bosanskih Muslimana, kao i nepostojanjem značajne reakcije međunarodne zajednice, predsjednik Karadžić izdao je novo naređenje, kojim je Drinskom korpusu VRS-a dao zeleno svjetlo da zauzme grad Srebrenicu.⁵⁷ Ujutro 10. jula 1995. situacija u samoj Srebrenici bila je napeta. Stanovnici, od kojih su neki bili naoružani, preplavili su ulice grada.⁵⁸ Kako je počela padati južna odbrambena linija, oko 4000 stanovnika bosanskih Muslimana koji su živjeli u obližnjem švedskom izbjegličkom naselju, pobjeglo je na sjever, u grad Srebrenicu. Vojnici Dutchbata izvijestili su da nadiruće snage bosanskih Srba "čiste" kuće u južnom dijelu enklave.⁵⁹

197. Komandant holandskog bataljona potpukovnik Karremans obavjestio je muslimanskog gradonačelnika Srebrenice o planovima za velike vazdušne napade NATO-a. Muslimanski vojni komandanti nisu vjerovali da će se to zaista desiti, ili da će to osujetiti napad VRS-a. Usljed toga, glavna jedinica muslimanske 28. pješadijske divizije je napustila grad, krećući se prema sjeverozapadnom uglu enklave kako bi se pripremili za probijanje prema Tuzli, dok su se žene, djeca, stariji i iznemogli počeli kretati prema relativnoj sigurnosti baza UN-a u Srebrenici i Potočarima. Od večeri 10. jula 1995. godine vojnici ARBiH i muškarci Muslimani okupljali su se u

⁵³ Utvrđena činjenica br. 11;

⁵⁴ Dokaz Tužilaštva BiH br. T- 65;

⁵⁵ Utvrđena činjenica br. 12;

⁵⁶ Utvrđena činjenica br. 14;

⁵⁷ Utvrđena činjenica br. 15;

⁵⁸ Utvrđena činjenica br.16;

sjeverozapadnom djelu enklave, a ovisno o izvoru informacija od 10.000 do 15.000 ljudi je formiralo mješovitu kolonu koja je pokušala da pobjegne ovim putem.⁶⁰

198. Upozorenje vojske bosanskih Srba da stanovništvo Srebrenice napusti enklavu, u štab UN vojnih posmatrača zaprimljeno je 10.07., da bi rijeka izbjeglica 11. jula počela pristizati u bazu holandskog bataljona UN-a u Potočarima, pri čemu se govori o 20.000 pristiglih izbjeglica. Konstatuju se naznake očajne humanitarne situacije u kojoj će se izbjeglice naći. Istoga dana enklava Srebrenice pada pod srpskom ofanzivom, pri čemu vojska bosanskih Srba preuzima kontrolu nad većim djelom regije.⁶¹

199. Pukovnik Karremans slao je hitne zahtjeve kojima je tražio zračnu podršku NATO-a za odbranu grada, no nikakva pomoć nije stigla do otprilike 14:30 sati 11. jula 1995., kada je NATO bombardovao tenkove VRS-a koji su se primicali gradu.⁶² Avioni NATO-a pokušali su bombardovati i artiljerijske položaje VRS-a iznad grada, no tu su operaciju morali prekinuti zbog slabe vidljivosti.⁶³ Planovi NATO-a da nastavi sa zračnim napadima odbačeni su nakon što je VRS zaprijetio da će ubiti holandske vojnike koji su se nalazili u zarobljeništvu VRS-a, te da će granatirati bazu UN-a u Potočarima izvan grada, kao i okolna područja na koja je pobjeglo 20.000 do 30.000 civila.⁶⁴

200. Prema riječima zamjenika komandanta Holandskog bataljona Roberta Frankena,⁶⁵ dana 11.7.1995. godine, vojska RS je artiljerijom tukla cestu Srebrenica –Potočari kako bi spriječila dolazak izbjeglica u bazu UN-a.

⁵⁹ Utvrđena činjenica br. 13;

⁶⁰ Butlerov izvještaj, dokaz br. T-65;

⁶¹ Dokaz Tužilaštva BiH br. T-28;

⁶² Utvrđena činjenica br. 17;

⁶³ Utvrđana činjenica br. 18;

⁶⁴ Utvrđane činjenica br. 19;

⁶⁵ Prihvaćen transkript - dokaz br. T-125;

201. Na video snimku prezentiranom na suđenju, koje Vijeće, nasuprot prigovoru odbrane cijeni relevantnim jer bilježi kritična dešavanja u Srebrenici, vidi se ulazak snaga VRS u grad Srebrenicu 11. jula 1995. godine koji je u tom trenutku bio pust.⁶⁶ Kasno poslijepodne 11. jula, general Mladić, u pratnji generala Živanovića (tadašnjeg komandanta Drinskog korpusa), generala Krstića (u to vrijeme zamjenika komandanta i načelnika štaba Drinskog korpusa) i drugih oficira VRS-a, trijumfalno je prošetao praznim ulicama Srebrenice.⁶⁷

202. Suočeni sa činjenicom da je Srebrenica pala pod kontrolu snaga bosanskih Srba, na hiljade bosansko-muslimanskih stanovnika Srebrenice pobjeglo je u Potočare kako bi potražili zaštitu u bazi UN-a.⁶⁸ Do večeri 11. jula 1995. u Potočarima se okupilo oko 20.000 do 25.000 izbjeglica bosanskih Muslimana.⁶⁹ Njih nekoliko hiljada nahrupilo je u samu bazu UN-a, dok su se drugi smjestili po obližnjim fabrikama i poljima.⁷⁰ Bilo je vrlo malo hrane i vode, a julske vrućine su bile nesnosne.⁷¹

203. Nakon pada Srebrenice, general Mladić je održao tri sastanka u hotelu Fontana sa potpukovnikom Karremansom (komadantom Holandskog bataljona) i raznim predstavnicima bošnjačkih izbjeglica, pokušavajući, navodno, iznaći optimalno rješenje situacije. Prva dva sastanka održana su 11., a treći 12. jula 1995. godine. Na tim sastancima, potpukovnik Karremans insistirao je na užasnoj situaciji u kojoj su se našli izbjeglice u i oko baze, naglašavajući da holandski bataljon više nema bilo kakve vojne svrhe. General Mladić je insistirao da muslimanska vojska položi oružije i preda se, da bi na trećem sastanku naglasio da se mora izvršiti provjera svih muškaraca starosti od 16 do 60 godina, da se vidi da li su ratni zločinci.⁷²

204. Iz sadržaja dokaza T-31, prozilazi da je dana 10.07.1995. godine zamjenik ministra Ministarstva unutrašnjih poslova Tomislav Kovač, na osnovu naređenja vrhovnog komandanta oružanih snaga Republike Srpske, uputio, pored ostalih, i Centru za obuku na Jahorini naredbu, da se dio snaga MUP-a RS koji učestvuje u borbenim dejstvima na sarajevskom ratištu, 11-og jula, odnosno sutradan, kao samostalna jedinica

⁶⁶ Dokaz Tužilaštva br. T-1;

⁶⁷ Utvrđena činjenica br. 21;

⁶⁸ Utvrđena činjenica br. 28;

⁶⁹ Utvrđana činjenica br. 29;

⁷⁰ Utvrđena činjenica br. 30;

⁷¹ Utvrđena činjenica br. 31;

⁷² Butlerov izvještaj, dokaz T-65; Utvrđena činjenica br: 20;

uputi u rejon Srebrenice, a koja jedinica treba biti sačinjena od Drugog specijalnog odreda policije iz Šekovića, prve čete PJP CJB Zvornik, mješovite čete združenih snaga MUP-a RSK, Srbije i Republike Srpske i čete iz kampa Centra za obuku na Jahorini, a za komadanta te novoformirane jedinice imenovao je Ljubišu Borovčanina, zamjenika komandanta Specijalne brigade policije. U djelu naredbe stoji i uputa komandantu specijalne brigade Borovčaninu da je: kada njegova jedinica stigne u Bratunac, „*dužan da stupi u vezu sa načelnikom štaba korpusa, generalom Krstićem*“

205. Postupajući po naredbi, dana 11. jula, u jutarnjim satima ispred hotela Jahorina, komandant Centra Duško Jević, izvršio je postrojavanje cjelokupne jedinice,⁷³ nakon čega su pripadnici I čete prvo stigli u Bratunac, a potom se smjestili u školu u Bjelovcu.⁷⁴ Ovo potvrđuje i sadržaj Butlerovog izvještaja u kojem se navodi da : „Tog istog dana (misli se na 11.07) jedinice specijalne policije MUP-a RS su počele pristizati u blizinu enklave i okupile su se u Bratuncu.⁷⁵

206. Po dolasku, pripadnici I čete, 12. jula, raspoređeni su na liniju razgraničenja Žuti most, a potom učestvuju u pretresu terena, odnosno naselja u blizini Potočara. Tako svjedok KB-102 navodi da su išli u organizovni pretres terena na lokalitetu gušće naseljenog mjesta, nikoga nisu pronašli, ali se moglo zaključiti da su tu do skora boravili ljudi. Također, svjedok KB-117 navodi da im je prvi zadatak po dolasku, bio pretresanje bošnjačkih kuća. Iste su bile prazne.⁷⁶

207. 12. jula. oficiri i vojnici VRS-a, specijalna policija, snage MUP-a RS, vojna policija Bratunačke brigade i psi iz jedinice za obuku pasa su počeli pristizati u Potočare radi pretresa i obezbjeđenja područja.⁷⁷

208. U to vrijeme, stvarni broj izbjeglica koje su pristigle u bazu bio je ogroman. Prema procjeni holandskog bataljona UN-a, 11. jula u bazi je bilo 17.500, a vojni posmatrači

⁷³ Svjedočenje KB-102 na glavnom pretresu od 04.10.2011. godine, Zapisnik o ispitivanju Božidara Kuvelje iz istrage od 18.01.2011. godine- dokazi T-75 i T-76;

⁷⁴ Iskazi svjedoka KB-104, KB-101; KB-117; KB-116; Zapisnik o ispitivanju osumnjičenog Božidara Kuvelje- dokazi T- 75 i T-76;

⁷⁵ Butlerov izvještaj, T-65, paragraf 3.20, str. 35;

⁷⁶ Ovo su potvrdili i svjedoci KB-104 i KB-102;

⁷⁷ Butlerov izvještaj T-65; Iskaz svjedoka Tužilaštva BiH Mila Janjić od 23.08.2011. godine, i iskazi svjedoka – pripadnika I čete Centra za obuku Jahorina;

UN-a su u izvještajima iz Srebrenice procjenili da je u bazi UNPROFORA i oko nje, njihov broj bio između 30.000 i 35.000.⁷⁸

209. Prema riječima *Roberta A. Frankena*, u jutarnjim satima 12.7., pred ulazom u bazu pojavila se grupa od 20 srpskih vojnika koji su bili u urednim uniformama. Pojačala ju je grupa od 40 vojnika sa psima vučjacima, a neki su bili u uniformama UN-a. Nastojali su ući u bazu, prijeteći UN vojnicima, kako bi provjerili ima li u bazi muškaraca Bošnjaka. Od generala Mladića je saznao da će odvajati muškarce od 16 do 60 godina kako bi utvrdili ko su ratni zločinci.⁷⁹

210. U realizaciji plana razdvajanja muškaraca, od ostatka njihovih porodica i njihovog daljeg transporta, i to žena i djece na područja pod kontrolom vlasti BiH, a muškaraca na mjesta pogubljenja, angažovan je ogroman broj transportnih sredstava. U tu svrhu, ujutro 12. jula, general major Živanović je izdao naređenje svim jedinicama Drinskog korpusa zahtijevajući da *“svi dostupni autobusi i minibusi u vlasništvu jedinica Vcjske Republike Srpske budu stavjeni na raspolaganje Drinskom korpusu.”* Istim aktom je također tražena podrška civilnog prevoza od Ministarstva odbrane RS, te da sva oduzeta vozila budu na sportskom stadionu u Bratuncu do 16:30 sati.⁸⁰

211. Iz izvještaja zamjenika komandanta specijalne brigade policije Ljubiše Borovčanina br. 284/95 od 13.07.1995. godine, prozilazi, da su pripadnici policije blokirali glavnu bazu UN-a u Potočarima gdje je okupljena masa od oko 25- 30.000 civila među kojim je bilo 5% vojnosposobnih, te da je dio snaga MUP-a uključen u evakuaciju civila iz Srebrenice za Kladanj.⁸¹

212. O sveopštoj situaciju koja je vladala u Potočarima 12. i 13 jula, govori i sadržaj sljedećih utvrđenih činjenica:

213. Od jutra 12. jula snage bosanskih Srba počele su da izdvajaju muškarce od ostalih izbjeglica u Potočarima i drže ih na zasebnim mjestima. Kada su se bosansko-

⁷⁸ Butlerov izvještaj T-65, paragraf 3.22, str. 35 istog;

⁷⁹ Prihvaćen transkript, Dokaz T-125;

⁸⁰ Butlerov Izvještaj, Dokaz T-65, paragraf br. 5.3, strana br. 42; Naređenje komande drinskog korpusa br. 22/226 od 12.07.1995. godine izdato 1. zborničkoj brigadi, 1. biračkoj brigadi, 2. romanijskoj motorizovanoj brigadi, 1. bratunačkoj brigadi, 1. i 5. podrinjskoj brigadi i 1. miličkoj brigadi, Dokaz br. T- 32;

⁸¹ Dokaz br. T-40;

muslimanske izbjeglice počele ukrcavati u autobuse, vojnici bosanski Srbi sistematski su izdvajali vojno sposobne muškarce koji su se u gužvi pokušavali ukrcati.⁸²

214. Svjedok Paul Groenewegen je opisao kako u Potočarima odvajaju nekoliko stotina muškaraca od žena i djece i kako ih odvoze u jednu kuću. *“Čim bi se kuća napunila, ukrcali su ih u autobuse i odvezli ih u istom pravcu kojim su otišli autobusi sa ženama i djecom. “Čim se kuća ponovo napunila, isto se ponovilo.”* On je takođe vidio kako vojnici VRS postavljaju jednog Muslimana uz zid i kako pucaju na njega sa udaljenosti od oko tri metra tako da mu je metak prošao kroz glavu. Taj čovjek je pružio “otpor” tim vojnicima.⁸³

215. Transport muškaraca bosanskih Muslimana iz Potočara počeo je popodne 12. jula.⁸⁴ Od poslijepodneva 12. jula 1995., pa tokom cijelog 13. jula 1995., muškarci koji su bili zatočeni u “bijeloj kući” ukrcavani su u zasebne autobuse, a ne u one u kojima su bile žene, djeca i starci i iz baze u Potočarima odvođeni na mjesta zatočenja u Bratuncu. Muškarci bosanski Muslimani, koji su u Potočarima odvojeni od žena, djece i staraca....., prebačeni su u Bratunac, gdje su kasnije dovedeni i muškarci bosanski Muslimani zarobljeni u koloni.⁸⁵

216. Svjedoci su izjavljivali da su autobusi bili pretrpani i da je bilo neizdrživo vruće. Neki vojnici su udarali i vrijeđali izbjeglice dok su se ukrcavali u autobuse. Vojnici Dutchbata pokušali su pratiti autobuse iz Potočara u kojima su se nalazili civili, bosanski Muslimani. Uspjeli su ispratiti prvi konvoj izbjeglica 12. jula 1995., General Krstić se 12. jula 1995, rano poslijepodne, zadržao jedan ili dva sata u Potočarima gdje je s ostalim oficirima VRS-a, uključujući i generala Mladića, nadgledao odvoženje žena, djece i staraca bosanskih Muslimana. Žene, djeca i starci potrpani su 12. i 13. jula 1995. u autobuse i pod kontrolom snaga VRS-a odvezeni iz Potočara na teritoriju pod kontrolom bosanskih Muslimana u blizini Kladnja. Snage bosanskih Srba odvojile su vojno sposobne muškarce u Potočarima, te zarobile one koji su bili u koloni koja se kretala ka Tuzli, bez obzira na njihov vojni ili civilni status. Odvoženje bosansko-muslimanskog civilnog stanovništva iz Potočara dovršeno je uvečer 13. jula 1995. do 20:00 sati.⁸⁶

⁸² Utvrđene činjenice br. 33 i 35;

⁸³ Prihvaćen transkript T-124;

⁸⁴ Utvrđena činjenica br. 72;

⁸⁵ Utvrđene činjenice br. 51 i 53;

⁸⁶ Utvrđene činjenice br. 38,37,39,42,36,34,50;

217. U vrijeme odvajanja u Potočarima 12. i 13. jula 1995., godine, nalazio se i cijeli niz srpskih snaga koje nisu bile dio Drinskog korpusa. Prisutni su bili oficiri Glavnog štaba VRS-a, koji su direktno bili podređeni generalu Mladiću.⁸⁷

218. Da je na način kako je to i navedeno u sadržaju gore navedenih utvrđenih činjenica, vršeno odvajanje muškaraca od žena, djece i staraca, potvrdili su i svjedoci u svojim iskazima datim na glavnom pretresu i to: Mile Janjić, zaštićeni svjedoci KB-104, KB-115, KB-102, KB-116, KB-117; KB-101, te optuženi Božidar Kuvelja u iskazu datom u istrazi.

219. Istovremeno sa odvajanjem u Potočarima, od strane vojske i policijskih snaga RS-a preduzimana je udružena akcija napada s ciljem zarobljavanja i ubijanja pripadnika 28. divizije Armije R BiH i civila koji su 11. jula formirali kolonu s namjerom da se pokušaju probiti prema teritoriji pod kontrolom bosanskih Muslimana.

220. U prilogu tome govore sadržaji utvrđenih činjenica:

221. Mlađi muškarci bojali su se da će ih ubiti ako padnu u ruke bosanskih Srba u Potočarima i vjerovali da su im šanse veće ako kroz šume pokušaju pobjeći do Tuzle. Na nekim mjestima su postavljene zasjede, a na drugima su bosanski Srbi pozivali ljude iz šume, nagovarajući ih da se predaju i obećavajući da će se pridržavati Ženevskih konvencija. Dana 12. jula 1995. godine, snage bosanskih Srba pokrenule su artiljerijski napad na kolonu koja je prelazila asfaltnu cestu na području između Konjević Polja i Nove Kasabe, na putu prema Tuzli. Tokom poslijepodneva 12. jula 1995., ili najkasnije u ranim večernjim satima, snage bosanskih Srba počele su zarobljavati veliki broj ljudi sa začelja kolone.⁸⁸

222. Najveće grupe muškaraca bosanskih Muslimana iz kolone zarobljene su 13. jula 1995. Golema, većina zarobljenika uhvaćena je na cesti između Bratunca i Konjević Polja 13. jula 1995. godine.⁸⁹

223. Navode o zarobljavanju i predaji muškaraca iz kolone u Konjević Polju potvrđuje i sadržaj depeše Ljubiše Borovčanina u kojoj se navodi, da je u toku noći 12/13 juli organizirana grupacija Muslimana krenula u napad ka Konjević Polju....., "zarobili smo,

⁸⁷ Utvrđena činjenica br. 56;

⁸⁸ Utvrđene činjenice br: 66, 67, 68 i 69;

⁸⁹ Utvrđene činjenice br: 70 i 71;

*odnosno predalo nam se 1500 muslimanskih vojnika,” procjenjujući da je broj vojnika koji nije uspio da se probije pet do šest hiljada.*⁹⁰

224. U depeši koju je načelnik CJB Zvornik Dragomir Vasić sačinio 13.07., navodi se da MUP radi na likvidaciji oko 8.000 muslimanskih vojnika koji su blokirani u šumi oko Konjević Polja.⁹¹

225. Također, iz sadržaja prihvaćenih činjenica koje je utvrdio MKSJ proizilazi da su prva pogubljenja bosansko-muslimanskih zarobljenika počela 13. jula 1995. godine:

226. Dana 13. jula 1995. vojnici Dutchbata primijetili su jasne znake da bosanski Srbi ubijaju neke od muškaraca bosanskih Muslimana koji su bili izdvojeni.⁹² Tog dana, pukovnik VRS Radislav Janković je rekao majoru Frankenu da su muškarci prebačeni u logor za ratne zarobljenike. On je izjavio da će MKCK nadgledati ratne zarobljenike i da VRS već ima 6.000 ratnih zarobljenika.⁹³

227. Tok dana 13. jula, opisao je i Richard Butler u svom izvještaju navodeći da je u 10:09 sati pukovnik Glavnog štaba VRS Beara, *obavio presretnuti telefonski razgovor rekavši da se 400 Muslimana pojavilo u Konjević Polju i da ih treba odvesti na fudbalski teren u Novcju Kasabi. Zatočenici koje su držali tamo kasnije su odvezeni u zatočeničke objekte u blizini Bratunca a zatim na stratišta u zoni Zvorničke brigade*.⁹⁴

228. Svjedok Dragan Obrenović, tadašnji načelnik štaba Zvorničke brigade, u svom svjedočenju pred MKSJ, naveo je, da je dobio poziv od poručnika Dragana (Drago) Nikolića, načelnika bezbjednosti Zvorničke brigade oko 20:00 sati 13. jula 1995. godine. Nikolić mu je tada saopštio da mu je potpukovnik Popović *rekao da mora da obavi pripreme za prihvat velikog broja zatočenika iz Srebrenice koji neće biti upućeni u logor Batkovići, što je bilo poznato MKCK-u i UNPROFOR-u, nego da je došla naredba da ih vode u Zvornik i da ih pogube. Ta naredba je došla lično od Mladića, te su je lično trebali izvršiti Beara i potpukovnik Popović. Nikolić je tražio od Obrenovića da mu stavi na*

⁹⁰ Dokaz T-40;

⁹¹ Dokaz Tužilaštva BiH T- 36;

⁹² Utvrđena činjenica br. 49;

⁹³ Prihvaćen transkript dokaz T-125, Janković je bio u Obavještajnoj upravi Glavnog štaba VRS – vidi dokaz T- 65, Butlerov izvještaj, 12.13, str. 126;

⁹⁴ Butlerov izvještaj, dokaz T-65; paragraf br. 12.8, str. 125;

*raspolagarje vojnu policiju. Tako je Obrenović izdao naređenje jednom vodovoj vojne policije da se vrati, pa je tu jedinicu stavio Nikoliću na raspolaganje.*⁹⁵

229. Iz sadržaja dva akta od 14. jula 1995. godine, jasno prozilazi da se od strane MUP i Vojske i dalje poduzimaju aktivnosti usmjerene na zarobljavanje i likvidaciju Bošnjačkih vojnika i civila.⁹⁶

ii. Masovna pogubljenja bosansko-muslimanskih zarobljenika

230. Iz izvještaja Butlera proizilazi da se prvo veliko pogubljenje dogodilo predveče 13. jula 1995. godine u skladištu zemljoradničke zadruge u Kravici.⁹⁷ O pogubljenjima u ZZ Kravici, posebno onim od 14.07.1995. godine, više riječi će biti u djelu presude koji tretira samo događaje u skladištu ZZ Kravica.

231. U izvještaju je, također, opisano kako je popodne 13. jula grupa muškaraca, Muslimana, odvezena kamionima i autobusima iz pravca Konjević Polja, a zatim pogubljena u dolini Cerske od strane vojnika VRS.⁹⁸

232. Ova pogubljenja, Butler opisuje kao *“prvo veliko organizovano pogubljenje zatočenih muškaraca Muslimana, zarobljenih iz kolone.”*

233. Jedna grupa zatočenika zarobljenih na putu Konjević Polje-Bratunac 13. jula držana je u Bratuncu gdje su proveli noć u kamionima. Ujutro 14. jula odvedeni su u konvoju od pet ili šest autobusa i kamiona u školu u Petkovicima gdje su držani do ranih jutarnjih sati dana 15. jula, kada su kamionima prebačeni do brane gdje su potom pogubljeni.⁹⁹

234. Odvojeni muškarci, su takođe, odvođeni i u “staru školu”, iza škole “Vuk Karadžić” u Bratuncu, te su tamo bili držani od poslijepodneva 13. jula, do

⁹⁵ Prihvaćen transkript iz predmeta Blagojević, dokaz broj T-122;

⁹⁶ Dokaz Tužilaštva BiH br. T-42, /Redovni borbeni izvještaj zamjenika komandanta, komande 5. Inženjerskog bataljona od 14.07 i dokaz br. T- 43 / Depeša, Komanda štaba CJB Zvornik od 14.07.1995. godine;

⁹⁷ Butlerov izvještaj, T-65, paragraf 6.28, str.57;

⁹⁸ Ibid, paragraf 6.26, str. 56;

⁹⁹ Ibid, paragraf 6.9; 10.21; str. 51 i str. 105;

poslijepodneva 15. jula. Za to vrijeme neki su izvedeni i ubijeni. Preostali zatočnici su zatim prevezeni u školu u Pilici odakle su odvedeni na vojnu ekonomiju Branjevo.¹⁰⁰ U istom izvještaju, navedeno je da je dana 16. jula 1995. godine, grupa od sedam vojnika 10.–og diverzantskog odreda, dobila naređenje da ode na ekonomiju. Tokom dana pogubila je između 15 i 20 punih autobusa muškaraca Muslimana.¹⁰¹ Stotine zatočenika je također skupljeno u Domu kulture u Pilici i pobijeno od strane vojnika iz Bratunca.¹⁰²

235. Do večeri 16. jula 1995. godine, muškarci Muslimani sa područja Pilice bili su pogubljeni na vojnoj ekonomiji Branjevo i u Domu kulture u Pilici. Mašine za zemljane radove Zvorničke brigade bile su na putu od Orahovca prema vojnoj ekonomiji Branjevo da bi pokopali mrtve.¹⁰³

236. Iz sadržaja prihvaćenog transkripta u predmetu MKSJ-a, Blagojević, prozilazi da se oko 11 sati dana 15. jula Dragan Obrenović vratio u štab Zvorničke brigade, te da mu je major Dragan Jokić, komandant inžinjeraca, rekao da je *“imao dosta problema oko obezbjeđenja ratnih zarobljenika i zakopavanja njihovih tjela.”*¹⁰⁴

237. Operacija pogubljenja i pokopavanja izvršena je i u Kozluku između 15. i 17. jula. Nije poznato da je iko preživio ovo pogubljenje.¹⁰⁵

iii. 17. do 19. juli 1995. godine

238. Da se potraga, te napad na preostale Bošnjake iz Srebrenice nastavio istovremeno sa pogubljenjima zarobljenih, govore sadržaji akta koje je sačinio načelnik CJB Zvornik Dragomir Vasić.¹⁰⁶

239. Tako se u tački 4. dokaza br. T-44 pored ostalog navodi: Ofanzivne snage MUP-a radi blokade terena i zajedno sa snagama VRS da unište neprijateljske snage koje su uspjele da se probiju iz Srebrenice. U toku dana 17.07.1995. godine, jedinice MUP-a iz

¹⁰⁰ Ibid, paragraf 6,10; str. 51;

¹⁰¹ Ibid, paragraf 7.36, str. 73;

¹⁰² Ibid, paragraf 7.47., 7.48, str. 75;

¹⁰³ Ibid, paragraf 10.47, str. 114;

¹⁰⁴ Prihvaćen transkript dokaz T-122;

¹⁰⁵ Butlerov izvještaj, paragrafi 7.53 i 7.54, str. 76;

¹⁰⁶ Dokazi Tužilaštva BiH br. T-44 i T-45;

rejonu Konjević Polja i Kravice su izvršile pretres terena na potezu Šiljkovići, Pobuđa i Kaldrme,¹⁰⁷ te se planira da dana 18.07.1995. godine, iste snage izvrše pretres terena u rejonu Cerske i Udrča radi likvidacije ostataka ubačenih grupa iz Srebrenice, a što je, prema planu iz prethodnih dokumenata i učinjeno 18.07.1995. godine.¹⁰⁸ Istoga dana, dvije čete MUP-a s Jahorine nastavile su pretres terena u pravcu Pobuđe i Udrča.¹⁰⁹

240. Također, iz sadržaja depeše od 19.07.1995. godine od strane Dragomira Vasića upućenoj kabinetu ministra MUPa RS, prozilazi da su toga dana sve raspoložive snage koje se nalaze u zoni Centra izvršile pretres terena u rejonu Kamenica, Jošanica, Liplja,, što potvrđuje i sadržaj izvještaja Ljubiše Borovčanina,¹¹⁰ koje prilike je zarobljeno 8 muslimanskih vojnika, od kojih su pripadnici MUP-a doznali za postojanje još dvije grupe od po 50 i 200 Muslimana, koje je MUP tokom sutrašnjeg dana (20. jula), planirao opkoliti i uništiti.¹¹¹

241. Navedeni dokazi daju nadvosmislenu sliku aktivnosti usmjerenih na zarobljavanje preostalih civila i vojnika Bošnjaka iz enklave i u periodu od 17. do 19. jula 1995 godine.

iv. Uklanjanje i ukop tijela

242. Dean Manning, nekadašnji istražitelj Tužilaštva MKSJ-u, 16. maja 2000. godine je sačinio Rezime forenzičkih dokaza u vezi sa stratištima i lokalitetima masovnih grobnica koji se dovode u vezu sa padom Srebrenice.¹¹²

243. U rezimeu se navodi da su, nakon što su se hiljade muškaraca predali vojsci RS u Potočarima, ili bili zarobljeni dok su kroz šumu bježali iz enklave, pogubljeni, te ukopani u masovne grobnice. Kada je postalo jasno da je međunarodna zajednica saznala za ta ubistva i pokope, jedinice VRS-a su učestvovala u iskopavanju tijela iz prvobitnih masovnih grobnica i premještanju u sekundare grobnice. Na taj način su stvorena dva tipa grobnica "primarne" u koje su odlagani ubrzo nakon što su bili ubijeni i

¹⁰⁷ Dokazi Tužilaštva BiH br. T- 45 i 46;

¹⁰⁸ Dokaz br. T-45 i T-50;

¹⁰⁹ Dokaz br. T-55;

¹¹⁰ Dokaz br. T-55;

¹¹¹ Dokaz br. T-53;

¹¹² Dokaz br. T-59a;

sekundarne grobnice u koje su iste osobe kasnije pokopane. Od pada Srebrenice pronađeno 39 masovnih grobnica, od kojih je 17 ekshumirano, a ostaci najmanje 1883 osobe uklonjeni su iz tih grobnica, zajedno sa hiljadama odvojenih dijelova tijela. Najmanje 1424 osobe su ubijene iz vatrenog oružija, a na tijelima ili pored tijela se nalazilo 270 poveza za oči i 407 ligatura.

244. U rezimeu forenzičkog dokaznog materijala, istog autora, iz 2007. godine, navodi se da je od svih žrtava vezanih za Srebrenicu identifikovano 4.124. lica.¹¹³

245. U nastavku rezimea od 16.maja 2000. godine, navedeni su nazivi primarnih i sekundarnih grobnica, pronađeni forenzički tragovi i materijali u istim, uz opis mogućih veza grobnica sa mjestima pogubljenja.

246. Po Manningu, istražitelji Tužilaštva posjetili su skladište u Kravici 12. aprila 1996. i 17. avgusta 1997. godine, a svoj izvještaj je sastavio na osnovu zapažanja i analize uzoraka koji su sakupljeni u toku tih forenzičkih istraga.¹¹⁴

247. Dato, proizilazi i iz sadržaja utvrđenih činjenica u kojim je navedeno:

248. U aprilu 1996. započeli su s forenzičkim ispitivanjem lokacija na kojima se sumnjalo da su počinjena pogubljenja i s ekshumacijom masovnih grobnica. Dokazi prikupljeni tokom uviđaja su pokazali da postoje dvije vrste masovnih grobnica, „primarne grobnice“ u koje su osobe polagane odmah nakon smrti i „sekundarne grobnice“ u koje su te iste osobe kasnije ponovo sahranjivane.¹¹⁵

249. U Manningovom rezimeu iz 2007. godine, navodi se da su Glogova I i II primarne masovne grobnice, u kojim je nađena velika količina dokaznog materijala, kao što je smrvljeni građevinski materijal, polomljeni okviri vrata, koji se ne razlikuju od onog pronađenog u skladištu u Kravici, djelovi automobila i slame, za koje je jedan preživjeli masakra izjavio da su bili u hangaru, te da je ista povezanost sa skladištem u Kravici primjećena u grobnicama Ravnice I i Ravnice II.

¹¹³ Dokaz Tužilaštva, br. T-59d)

¹¹⁴ Manning se također u svom radu oslanjao i na Izvještaj Službe za kriminalističke istrage Pomorskih snaga SAD-a;

¹¹⁵ Utvrđene činjenice br. 81 i 82;

250. Sudski vještak, dr. Vedo Tuco, detaljno je svjedočio o ekshumacijama grobnica.¹¹⁶ Izlaganje vještaka bilo je usmjerno na elaboraciju nalaza iz grobnica za koje se smatra da se u njima nalaze ostaci ubijenih iz ZZ Kravice. Prema dopunskom sudsko medicinskom vještačenju od 15.02.2011. godine¹¹⁷ prikazani su svi slučajevi identifikovani nakon 14.05.2010. godine, s obzirom da su prvobitni izvještaji¹¹⁸ obuhvatali slučajeve koji su identifikovani prije tog perioda.

251. Prilikom usmenog obrazlaganja nalaza i mišljenja, vještak je pojasnio da su Glogova I i Ravnice I i II i primarne grobnice. Tijela iz Glogove su dislocirana u sekundarne grobnice Bilječeva, Zeleni Jadar, Budak i Pusmulici,¹¹⁹ što prema mišljenju vještaka govori da su tjela prvobitno ukopana u primarnoj grobnici, razmještena u sekundarne grobnice, usljed čega je više dijelova istog tijela identificirano u različitim grobnicama.

252. U pogledu primarne masovne grobnice Glogova I – skladište „Kravica“, vještak je pojasnio da je iz grobnice izvučeno 150 do 200 DNK profila, bez kojih nalaza se nikada ne bi sastavila cjelina, jer je jedno tijelo obično bilo dislocirano u 3 ili 4 grobnice.

253. Vještak je dalje pojasnio da su Ravnice I i II također primarne masovna grobnica, te dodao da na osnovu DNK profila nema potvrde da su Ravnice povezane sa Glogovom, osim artefakta, maltera i komada fasade koji su pronađeni u grobnici, a koji su prema izvještajima eksperata Tribunala potiču iz skladišta „Kravica.“

254. Najzad, prema nalazu vještaka, ukupan broj do sada identificiranih osoba koje se odnose na predmet „Kravica“ je 1076 tijela, za koja, ipak navodi, da objektivno, sa sudsko medicinskog i stanovišta forenzike, ne može sa sigurnošću potvrditi da to i jesu tijela iz hangara u Kravici, jer posmatrano sa aspekta forenzike postoji samo jedan slučaj u kojem je DNK analizom potvrđena veza sa stradanjem u ZZ Kravici.¹²⁰

255. Vijeće je u prethodnom tekstu dalo osvrt na činjenična utvrđenja koja upućuju na zaključak da su muškarci Bošnjaci nakon ubijanja, ukopavani u neobilježene masovne

¹¹⁶ Iskaz vještaka Vede Tuće od 10.01.2012.godine;

¹¹⁷ Dopunsko medicinsko vještačenje od 15.02.2011. godine, dokaz Tužilaštva BiH br. T-119d;

¹¹⁸ Dokaz br. T-119a) Izvještaj o sudsko medicinskoj... ekspertizi; Dokazi br. T-119b i T-119c Dopunsko sudsko medicinsko vještačenje vještaka sudske medicine mr.med.sci.dr. Vedo Tuco u predmetu „Kravica“ od 16.04.2009. godine i od 14.05.2010. godine.

¹¹⁹ Dokaz Tužilaštva BiH br. T-119 d) - (slikovni prikaz- šema);

¹²⁰ Slučaj označen kao KA01-110 BP;

grobnice, naknadno otkopavani i ponovo ukopavani na raznim lokacijama, kao i na analizu nalaza i mišljenja vještaka dr. Vede Tuće koji se odnosi na forenzičke nalaze o izvršenim ubistvima u ZZ Kravici, dok se u obrazloženju tačke II izreke presude, daje analiza dokaza koji govore o tranposrtu i ukopavanje ubijenih iz ZZ Kravice, iskopavanju i ponovnom ukopavanju.

3. Napad je bio širok i sistematičan usmjeren protiv civilnog stanovništva

i. Širok i sistematičan napad

256. Na temelju izvedenih dokaza, analizirajući prirodu izvršenog napada, opisanog u prethodnom tekstu, Vijeće je van razumne sumnje zaključilo da je u inkriminisanom periodu (06.07.1995.godine do 19.07.1995. godine) na području enklave Srebrenica, postojao širok i sistematičan napad izvršen od strane oružanih snaga VRS (vojske i policije) na Srebrenicu usmjeren protiv civilnog bošnjačkog stanovništva te opštine.

257. Napad mora biti ili rasprostranjen ili sistematski.¹²¹

258. Za postojanje elementa krivičnog djela zločina protiv čovječnosti iz člana 5. Statuta, izraz "**rasprostranjen**" se odnosi na velike razmjere napada i veliki broj žrtava, dok se izraz "**sistematski**" odnosi na organizovani karakter djela nasilja i malu vjerovatnoću da su ona počinjena nasumično.¹²² Navedeno definisanje rasprostranjenog i sistematskog napada, može pomoći i prilikom definiranja širokog i sistematskog napada čije postojanje zahtjeva zakonska definicija krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti prema domaćem zakonodavstvu. Prema sudskoj praksi MKSJ-a, napad je sistematski ukoliko ima organizovani karakter i predstavlja "*redovito ponavljanje sličnog kažnjivog ponašanja koje nije slučajno.*"¹²³

259. Napad na zaštićenu zonu, a kako je to i opisano u prethodnom tekstu, započeo je granatiranjem okolnih sela, a potom i samog grada Srebrenice, te intenzivno trajao

¹²¹ *Kunarac i drugi*, presuda Žalbenog vijeća MKSJ-a, paragraf 93;

¹²² *Kordić i Čerkez*, Presuda Žalbenog MKSJ-a paragraf 94; Presuda žalbenog vijeća u predmetu *Blaškić*, par. 101; Presuda žalbenog u predmetu *Kunarac i drugi*, par.94;

¹²³ *Id.*

nekolikodana, uzrokujući strah, opštu pometnju i masovan bijeg bošnjačkog stanovništva, nakon čega je uslijedilo i vojno preuzimanje Srebrenice. Bježeći od napada, jedan dio stanovništva, njih između 20.000 do 35.000 hiljada, odlazi u bazu UN-a u Potočarima, a drugi dio oko 15. 000, uglavnom muškaraca, kreće kroz šumu kako bi stigli do slobodne teritorije.

260. U to vrijeme, u oružanim snagama VRS-a, na snazi je opšta mobilizacija i uvođenje visokog stepena borbene gotovosti, a sam napad, o čemu govore radnje preduzete tokom napada, te prethodne aktivnosti vojnih i civilnih struktura, o čemu je u prethodnom tekstu bilo riječi,¹²⁴ odvijao se po određenom planu, a čiji dio svakako predstavlja i prethodno grantiranje enklave.

261. Kako je to dokazima prezentirano, nakon toga, civili: žene, djeca i starci, sakupljeni u Potočarima, odvojeni od muških članova svojih porodica među kojim je bilo i malodobnih dječaka, u situaciji krajnje nehumanih životnih uslova uzrokovanih prenatpanošću prostora ogromnim brojem ljudi, nesnosnim vrućinama, nedostatkom hrane i vode, u atmosferi straha, autobusima i kamionima iz Potočara, deportovani su na teritorju pod kontrolom ARBIH u blizini Kladnja. Istovremeno, snage vojske i policije nastavljaju sa zarobljavanjem i ubijanjem muškaraca koji su se pokušavali domoći teritorije pod kontrolom ARBiH krećući se u koloni i zaostalim manjim grupama.¹²⁵

262. Prvo masovno ubistvo muškaraca Bošnjaka, desilo se 13. jula u hangaru ZZ Kravica. Nakon taga, provodi se organizovana, masovna likvidacija muškaraca i na drugim lokacijama na širem području opštine Zvornik.¹²⁶

263. Sve navedeno, jasno pokazuje da se u konkretnom slučaju radi o širokom (rasprostranjenom) napadu usmjerenom na cjelokupno područje i stanovništvo koje se nalazilo u enklavi.

264. Napadom je bio pogođen ogroman broj žrtava. U konkretnom, s obzirom na raličite izvore, Vijeće cijeni dokazanim, da je predmetom napada bilo više desetina hiljada Bošnjaka.

¹²⁴ Pogledati naslove ove presude: 1. Okolnosti koje su prethodile napadu, 2. Napada na Srebrenicu, str. 49-66;

¹²⁵ Pogledati paragrafe 221, 222, 223, 224, ove presude;

¹²⁶ Pogledati podnaslov ii Masovna pogubljenja, str. 61-62 ove presude;

265. Tokom postupka izvedeni su dokazi koji nesumnjivo potvrđuju da su cilj napada bili žene, djeca i starije osobe u enklavi koji su usljed napada, morali napustiti svoje domove, boraviti u nepodnošljivim uslovima u Potočarima, da bi potom bili prisilno premješteni, dok su muškarci maltretirani granatiranjem kolone kojom su se kretali, pravljenjem zasjeda, masovnim pogubljenjima i strijeljanjima po prijekom postupku, potom ukopavani u neobilježene masovne grobnice, naknadno otkopavani i ponovno ukopavani, na koji način je više desetina hiljada Bošnjačkih civila trajno uklonjeno iz enklave, a više hiljada muškaraca i dječaka pogubljeno, što na nesumnjiv način pokazuje rasprostranjen karakter izvršenog napada.

266. Prateći sljed opisanih dešavanja od 06. do 19. jula, jasno je da se radi o napadu kog karakteriše organizovanost. Vijeće ocjenjuje, da se događaji od 06. do 19.07. 1995. godine, ne mogu posmatrati kao pojedinačna, nasumice izvedena, izolovana djela, već naprotiv, ista van razumne sumnje pokazuju da su inkriminisane radnje koje čine sadržinu izvedenog napada, po svojoj prirodi, načinima sprovođenja i rezultatima koji se ogledaju u ogromnom broju žrtava, morale biti rezultat planiranja, organizacije i koordinacije vojnih i civilnih struktura, što datom napadu nesumnjivo daje karakter sistematičnog.

ii. Civili

267. Prilikom ocjene statusa lica na koja je izvršen napad, Vijeće se rukovodilo odredbom zajedničkog člana 3. Ženevskih konvencija.¹²⁷ Naime, navedeni član definiše uslove pod kojima lica uživaju zaštitu Konvencija, precizirajući da se civilima imaju smatrati *“osobe koje ne uzimaju učešće u neprjateljstvima, uključujući pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje, ili su onesposobljeni za borbu.”*

¹²⁷ Član 3. stav 1. Ženevskih konvencija iz 1949 godine glasi: *U slučaju oružanog sukoba koji nema karakter međunarodnog sukoba i koji izbije na teritoriji jedne od Visokih strana ugovornica, svaka od Strana u sukobu biće dužna da primjerjuje bar sljedeće odredbe: 1) Prema licima koja ne učestvuju neposredno u neprjateljstvima, podrazumjevajući tu i pripadnike oružanih snaga koji su položili oružje i lica onesposobljena za borbu usljed bolesti, rane, lišerja slobode, ili iz bilo kojeg drugog uzroka, postupaće se, u svakoj prilici, čovječno, bez ikakve nepovoljne diskriminacije zasnovane na rasi, boji kože, vjeri ili ubjeđenju, polu, rođenju ili imovnom stanju, ili bilo kome drugom sličnom razliku.*

268. Tokom pretresa, Vijeće je na nesumnjiv način utvrdilo da su lica na koje je izvršen napad uživala zaštitu u skladu sa odredbom zajedničkog člana 3. Konvencije.

269. Također, treba imati u vidu da je napad izvršen od strane VRS-a i policije bio usmjeren na enklavu koja je bila pod zaštitom Ujedinjenih Nacija, uspostavljenom upravo zato da bi postojala zona u kojoj će civilno stanovništvo biti bezbjedno.¹²⁸

270. Odbrana je u spis uvela set dokaza koji se odnose na 28. Diviziju ARBiH kojima je namjeravala pokazati da vojne jedinice iz Srebrenice nisu u potpunosti poštovala Sporazum o demilitarizaciji, odnosno da Srebrenica nije bila demilitarizovana, da je pripadnicima divizije vršena dostava naoružanja, te da su pripadnici 28. Divizije vršili diverzantsko–izviđačke aktivnosti. Također, odbrana je zastupala stav da je u koloni vojnosposobnih muškaraca koja se krenula pješke probijati prema teritoriji pod kontrolom Armije RBiH, značajan broj bio naoružan, te da se nije radilo pretežno o civilima.¹²⁹

271. Vijeće, cijeneći sve provedene dokaze, prihvata stav da zaštićena zona, zaista, u potpunosti i nije bila demilitarizovana, te da su pripadnici 28. Divizije vršili diverzantsko - izviđačke aktivnosti. Tako iz akata komande 28. Divizije, upućenih komandi 2. korpusa Tuzla,¹³⁰ jasno prozilazi da je pripadnicima 28. Divizije u Srebrenici u periodu 1995. godine, dostavljano naoružanje i municija.

272. Međutim, u činjenicama koje proizalze iz ovih dokaza Vijeće ne može naći opravdanja za razmjere i posljedice napada izvršenog na enklavu u periodu od 06. do 19. jula 1995. godine, kao što je i neprihvatljivo zločin jedne strane pravdati onim koje je počinila druga strana u sukobu.

273. U pogledu navoda odbrane da je u koloni vojnosposobnih muškaraca koji su se pješke probijali značajan broj istih bio naoružan, te da se nije radio pretežno o civilima, Vijeće, kao što je već i navelo, prihvata da se u konkretnom slučaju radilo o vojnicima pripadnicima 28. divizije, ali i o nenaružanim odraslim muškarcima i dječacima, čiji ostaci porodica su otišli u drugom smjeru prema Potočarim, a oni se priključili pripadnicima divizije kako bi se domogli teritorije pod kontrolom ARBiH. Međutim, procijenjeni broj

¹²⁸ *Kordić i Čerkez*, Presuda žalbenog vijaća, paragrafi 92-95; *Popović i drugi*, Presuda pretresnog vijeća paragraf 761;

¹²⁹ Na date okolnosti odbana je uložila materijalne dokaze br. O-2 do O-43;

¹³⁰ Dokazi odbrane uvršeni u sudski spis pod brojem : O-4, O-12, O-14 i O-16;

pripadnika ARBiH u enklavi i koloni, nije bio toliki da bi uticao na civilni karakter stanovništva budući da su ogromnu većinu stanovništva enklave, a kasnije i kolone, činili upravo civili.

274. Pretresno vijeće MKSJ-a u predmetu Popović i drugi, konstatovalo je da je u enklavi prije i u toku napada bilo pripadnika ARBiH, ali da to ni na koji način ne mijenja činjenicu da je fundamentalni status enklave bio civilni.¹³¹ Ovakav stav u potpunosti dijeli i ovo Vijeće.

275. U tom smislu, važno je podsjetiti na zauzete stavove i drugih Vijeća MKSJ- a, koje Vijeće prihvata.

Prisustvo unutar stanovništva članova pokreta otpora ili boraca kcji su položili oružje ne utiče na civilni status tog stanovništva".¹³² Prisustvo među civilnim stanovništvom osoba kcje nisu obuhvaćene definicjom civila ne lišava to stanovništvo rjegovog civilnog karaktera.¹³³

276. Stoga, ne može biti sumnje da je stanovništvo u enklavi pretežno i zapravo u najvećem broju bilo civilno, te da prisustvo, kako to odbrana navodi, vojnosposobnih muškaraca legitimnih pripadnika jedne vojne jedinice, ne daje legitimnost i legalnost neselektivnom napadu na cjeli grad, pa i kolonu u kojoj se pored pripadnika 28. divizije nalaze i civili, pri čemu niti jedan dokaz ne govori da su snage bosanskih Srba među onima koje su zarobili ili se predali, bilo da se radi o licima iz kolone, ili onima koji su se u manjim grupama nalazili po šumama, izvršili ikakav izbor po osnovu sumnje u njihovu pripadnost civilnom stanovništvu ili vojnim snagama bosanskih Muslimana, kako bi odredili njihov status.

¹³¹ *Popović i drugi*, Presuda pretresnog vijeća MKSJ-a, paragraf 761;

¹³² *Blaškić*, Presuda žalbenog vijeća MKSJ-a, paragraf 112-113;

¹³³ *Mrkšić i Šjivančanin*, Presuda žalbenog vijeća MKSJ-a, paragraf 31; *Kordić i Čerkez*, Presuda žalbenog vijeća MKSJ-a paragraf 50; *Kunarac i drugi*, Presuda pretresnog vijeća paragraf 425;

B. ZNANJE OPTUŽENOG O POSTOJANJU NAPADA I DA NJEGOVE RADNJE PREDSTAVLJAJU DIO TOG NAPADA

277. Da bi bio odgovoran za krivično djelo Zločini protiv čovječnosti potrebno je da optuženi zna za postojanje širokog i sistematičnog napada na civilno stanovništvo i da njegova djela predstavljaju dio tog napada.

278. Počinilac mora ne samo imati namjeru da počini krivično djelo ili djela u osnovi, nego mora i *“znati da je došlo do napada na civilno stanovništvo i da njegova djela predstavljaju dio tog napada, odnosno u najmanju ruku, mora rizikovati da njegovo djelo postane dio takvog napada”* Ovaj zahtjev ne iziskuje znarnje o pojednostima napada.”¹³⁴

279. U predmetu Tadić, Žalbeno vijeće MKSJ-a, izvodi sljedeći zaključak: *“ Pretresno vijeće je tačno utvrdilo da počinioce zločina kcji nisu u vezi sa rasprostranjenim ili sistemskim napadima na civilno stanovništvo ne treba goniti za zločine protiv čovječnosti. Tako, da bi nakoga osudili za zločine protiv čovječnosti, mora se dokazati da su zločini bili u vezi sa napadom na civilno stanovništvo (da su se dogodili za vrijeme oružanog sukoba) i da je optuženi znao da su njegova djela u takvoj vezi.”*¹³⁵

280. Objašnjavajući zaključak o znanju optuženog o napadu, te da njegova djela predstavljaju dio tog napada, u predstojećem tekstu Vijeće će dati osvrt na status optuženog, njegovo prisustvo događajima iz kojih je vidljivo da se preduzima napad, te na njegova djela koja ujedno predstavljaju i inkriminisane radnje iz tačaka I i II izreke presude o kojima će detaljnije obrazloženje biti dato u nastavku presude.

281. Kako je to prethodno utvrđeno optuženi je bio pripadnik - policajac I čete II voda Centra za obuku Jahorina.

282. U paragrafima 204 i 205 ove presude navedeno je kako su policajci I čete Centra za obuku Jahorina, među kojim je bio i optuženi Kuvelja, dana 11.07., stigli na lokalitet Bratunca. Potom, optuženi zajedno sa ostalim policajcima I čete, učestvuje u pretresu terena u okolini Potočara.

¹³⁴ *Kunarac i drugi*, Presuda žalbenog vijeća MKSJ-a paragraf 102;

¹³⁵ Paragraf 271 presude;

283. Dalje, izvedeni dokazi van razumne sumnje potvrđuju da su u procesu razdvajanja muškaraca i dječaka od njihovih porodica i prisilnom premještanju stanovništva u Potočarima učestvovali pripadnici I čete Centra za obuku Jahorina, među kojim je bio i optuženi.¹³⁶ Vidjevišu u Potočarima ogroman broj ljudi, svjedok KB-102, posvjedočio je kako je stekao dojam da su ti ljudi, upravo izašli iz pretresenih kuća.

284. Nakon, Potočara, pripadnici I čete, među njima i optuženi, u kasnim popodnevnim satima 13. jula dolaze u rejon Zemljoradničke zadruge Kravica (ZZ Kravica), gdje zatiču pripadnike 2. Odreda specijalne brigade policije Šekovići. U to vrijeme, pripadnici 2. Odreda, provode kampanju ubijanja Bošnjaka zatvorenih u hangaru. Pripadnici I čete, među njima i optuženi, na lokaciji hangara, u večernjim satima 13. jula, zamjenili su pripadnike 2. Odreda.

285. Tokom noći 13/14. jula 95 godine, ubijanje Bošnjaka iz hangara, nakon odlaska policije iz Šekovića, nastavljaju pripadnici I čete. Ujutro 14. jula, nakon što su na prevaran način izvedeni, izvršeno je masovno strijeljanje nekoliko desetina preživjelih Bošnjaka iz hangara.

286. Van razumne sumnje je utvrđeno da je u ovom strijeljanju, pucajući iz puškomitraljeza učestvovao optuženi Kuvelja.¹³⁷

287. Vijeće zaključuje da je optuženi znao da se preuzima širok i sistematičan napad usmjeren na stanovništvo enklave. To pokazuju sljedeće činjenice:

288. Naime, pripadnici I čete, među kojim i optuženi, uniformosani i naoružani krenuli su na područje Srebrenice.¹³⁸ Kako su to izjavili svi svjedoci pripadnici I čete, prilikom polaska sa Jahorine, rečeno im je da idu na područje Srebrenice da obavljaju policijske poslove, ali ne i koji će to konkretno poslovi i zadaci biti.

289. Optuženi Kuvelja u svom iskazu je izjavio da je tada znao da je Srebenica zaštićena zona.

¹³⁶ Izjave svjedoka date na glavnom pretresu: Janjić Mile, KB-104, KB-115, KB-102, KB-116, KB-117, KB-101; Izjava optuženog iz istrage od 18.01.2011. godine;

¹³⁷ Tačka II izreke presude;

¹³⁸ Iskazi svjedoka KB-104, KB-115, KB-102, u kojim se navodi da su pripadnici I čete Centra za obuku imali dvodjelne uniforme, plave pancire i bili naoružani automatskim puškama;

290. Svjedok KB-117 izjavio je kako je znao da je Srebrenica bila naseljena Bošnjacima i da su bili u okruženju. Svjedok KB-116 izjavio je da su im u Bratuncu rekli da je Srebrenica pala. Sa ovakvim početnim saznanjima, može se zaključiti, da su prilikom obavljanja prvog zadatka, 12.07 / pretresa terena, odnosno bošnjačkih kuća u okolini Potočara / kod pripadnika I čete, odnosno optuženog, morala postojati svijest i znanje da se na tom terenu sprovodi opsežnija vojno – policijska akcija usmjerena prema bošnjakom stanovništu.

291. Razmjera akcije, odnosno napada koji traje od 06.07., optuženi je zasigurno postao svjestan pri susretu sa ogromnom brojem ljudi u Potočarima i situacijom koja je na tom prostoru vladala. Iz toga što vidi u Potočarima, te potom i sam, zajedno sa drugim pripadnicima I čete učestvujući u radnjama razdvajanja i deportacije, za što je morao biti svjestan da predstavljaju nezakonite aktivnosti, isti postaje djelom napada koji je u toku.

292. Pored toga, nakon dolaska pred ZZ Kravicu, optuženi je svjestan da se u hangaru nalaze zatvoreni muškarci Bošnjaci koji iz hangara ne mogu izaći.

293. Odmah po dolasku, optuženi prisustvuje kampanji njihovog ubijanja koju u hangaru sprovode pripadnici 2.Odreda SBP Šekovići, a potom tokom noći, ubijanjima koje preduzmaju pripadnici njegove jedinice.

294. Prema ocjeni ovog Vijeća, nakon događaja u Potočarima, ova ubistva su za optuženog bila jasan pokazatelj i potvrda da je prema bošnjačkom stanovništvu preduzet organizovan napad širokih razmjera u okviru koga se nakon izvršene deportacije žena, djece i staraca, vrši ubijanje muškarca Bošnjaka, a optuženi 14.07, pucajući iz puškomitraljeza i sam učestvuje u ubistvima nekoliko desetina muškaraca Bošnjaka, svjestan da ubijanje vrši u sklopu preduzetog napada.

295. Na ovom mjestu, Vijeće nalazi potrebnim istaći da je prema dokazima izvedenim u ovom predmetu, širok i sistematičan napad preduziman u periodu od 06- og do 19. 07. 1995. godine. Imajući u vidu da prva konkretna saznanja o napadu, optuženi ima tek nakon dolaska na područje Srebenice 12.07., jasno je da optuženi nije upoznat sa svim aspektima izvršenog napada, niti ima saznanja o pojedinostima napada.

296. Imajući u vidu sudsku praksu, interpretiranu u presudama MKSJ-a, nije neophodno da optuženi iziskuje znanje o pojedinostima¹³⁹ i razmjerama napada. Potrebno je samo da optuženi poznaje opšti kontekst u koji se uklapaju njegova djela i svijest o postojanju neksusa između svog djela i tog konteksta.¹⁴⁰

297. Prema zaključku Vijeća, imajući u vidu naprijed navedeno, optuženi je bio upoznat sa opštim kontekstom široko rasprostranjenog i sistematičnog napada, a učestvujući u inkriminiranim radnjama iz tačaka I i II izreke presude, znao je i htio da njegove radnje budu djelom tog napada.

C. POJEDINAČNE INKRIMINACIJE U OSNOVI ZLOČINA PROTIV ČOVJEČNOSTI

298. Nakon što je konstatovana ispunjenost opštih elemenata krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti, iz člana 172. KZBiH, Vijeće će u daljem izlaganju obrazložiti ispunjenost elemenata pojedinačnih inkriminacija u osnovi zločina iz tačke h) , d) i a) istog člana KZ BiH.

299. Optuženi Božidar Kuvelja oglašen je krivim za krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) KZ BiH, u vezi sa tačkama d) i a), sve u vezi sa članom 29. KZ BiH.

i. Kvalifikacija progona iz tačke h) stav 1. član 172. KZ BiH

300. Navedena kvalifikacija glasi:

(1) Ko, kao dio širokog ili sistematičnog napada usmjerenog bilo protiv kojeg civilnog stanovništva, znajući za takav napad, učini koje od ovih djela, pa se pod h) navodi:

¹³⁹ Paragraf 278 ove presude;

¹⁴⁰ Blaškić, pretresno vijeće MKSJ-a paragraf 247;

..... *progon bilo koje grupe ljudi ili kolektiva na političkoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, vjerskoj, spolnoj ili drugoj osnovi koja je univerzalno prihvaćena kao nedopustiva po međunarodnom pravu, u vezi s bilo kojim krivičnim djelom iz ovog stava ovog člana, bilo kojim krivičnim djelom propisanim u ovom zakonu ili bilo kojim krivičnim djelom u nadležnosti Suda Bosne i Hercegovine;*

kaznit će se kaznom zatvora najmanje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora.

301. Stavom 2. tačkom g) istog člana propisano je da: *Progon jeste namjerno i teško, međunarodnom pravu suprotno uskraćivanje osnovnih prava, zbog pripadnosti skupini ljudi ili zajednici.*

302. Kod ovog djela počinitelj na grub način i suprotno međunarodnom pravu jednoj ili više osoba oduzima temeljna ili ljudska prava pri čemu je odabir takvih osoba ili osobe izvršen na osnovu identiteta skupine ili kolektiviteta ili je baš ciljano na tu skupinu ili kolektivitet. Takav odabir se temelji na naznačenim razlikama među skupinama ili drugim razlozima koji su opšteprihvaćeni kao nedozvoljeni po međunarodnom pravu.

303. Slijedom navedenog u smislu odredbe člana 172. stav 1. tačka h) KZ BiH, elementi krivičnog djela progona kao zločina protiv čovječnosti su:

1) namjerno i teško uskraćivanje osnovnih prava;

2) suprotno međunarodnom pravu;

3) zbog pripadnosti skupini ljudi ili zajednici;

4) protiv bilo koje grupe ljudi ili kolektiva na političkoj, rasnoj, nacionalnoj, etničkoj, kulturnoj, vjerskoj, spolnoj ili drugoj osnovi koja je univerzalno prihvaćena kao nedopustiva po međunarodnom pravu; i

5) u vezi s bilo kojim krivičnim djelom iz ovog stava ovog člana zakona, bilo kojim krivičnim djelom propisanim u ovom zakonu ili bilo kojim krivičnim djelom u nadležnosti Suda Bosne i Hercegovine.

304. Pravilno tumačenje odredbe člana 172. stav 1. tačka h) KZ BiH jeste da se djelo progona može učiniti svim radnjama koje, u cjelini, predstavljaju namjerno i teško,

međunarodnom pravu suprotno uskraćivanje osnovnih prava, zbog pripadnosti skupini ljudi ili zajednici.

305. Jedno, jedino djelo može predstavljati progon. U takvom slučaju moraju postojati jasni dokazi diskriminatorne namjere.¹⁴¹

306. Sudska praksa MKSJ o radnji izvršenja (*actus reus*) progona zauzela je slijedeće zaključke:

- a) Međunarodno običajno pravo ne podržava usku definiciju progona.
- b) U svojoj interpretaciji progona sudovi uključuju djela kao što su ubistvo, istrebljenje, mučenje i druga teška djela protiv fizičkog integriteta kao što su ona sada navedena u članu 5. Statuta MKSJ.
- c) Progon može obuhvatati i razna druga djela diskriminacije koja uključuje atake na politička, društvena i ekonomska prava.
- d) Progon se obično koristi kako bi se opisalo niz djela, a ne jedno zasebno djelo. Djela progona obično tvore dio politike ili barem prakse koja slijedi određeni obrazac i moraju se posmatrati u svom kontekstu. U stvarnosti se djela progona često vrše u skladu sa politikom diskriminacije ili rasprostranjenom diskriminirajućom praksom. Međutim, jedno, jedino djelo može predstavljati progon. U takvom slučaju moraju postojati jasni dokazi diskriminatorne namjere.¹⁴²
- e) Kao korolar stavki, diskriminirajuća djela za koja se tereti kao za progon ne smiju se posmatrati izolovano. Neka od pomenutih djela mogu sama po sebi ne biti tako teška da predstavljaju zločine protiv čovječnosti. Na primjer ograničenja koja se nameću određenoj grupi kako bi se ograničila njihova prava učestvovanja u određenim aspektima društvenog života (kao što su posjete javnim parkovima, pozorištima ili knjižnicama) predstavljaju diskriminaciju, koja je sama po sebi za pokudu; no, ona

¹⁴¹ Kupreškić, Pretresno vijeće MKSJ-a, paragraf 624;

¹⁴² Kupreškić Pretresno vijeće 14.januar, 2000 godine, paragraf 624;

sama po sebi možda ne predstavljaju progon. Ta djela se ne smiju posmatrati izolovano.¹⁴³

307. Progon je oblik diskriminacije na osnovu rase, religije ili političkog mišljenja sa namjerom i rezultatom kršenja temeljnih prava pojedinca.¹⁴⁴ Zločin progona obuhvata najrazličitija djela uključujući između ostalog djela fizičke, ekonomske ili pravne prirode kojima se krše osnovna ili temeljna prava pojedinca.

308. Diskriminacija predstavlja jedan od navedenih elemenata koji je neophodan za dokazivanje počinjenja krivičnog djela progona.

309. Krivično djelo Zločini protiv čovječnosti učinjeno progonom predstavlja samostalno djelo, koje je kao takvo i propisano krivičnim zakonodavstvom, a koje može biti učinjeno na jedan od načina pobrojanim u tačkama 172. stav 1. a) do k) KZ BiH, ali i ostalim radnjama inkriminiranim drugim odredbama KZ BiH, koje radnje zajedno predstavljaju grubo i flagrantno uskraćivanje na diskriminatornoj osnovi nekog temeljnog prava koje je utvrđeno međunarodnim ili konvencionim pravom, a koje doseže isti stepen težine kao i druga djela zabranjena članom 172. KZ BiH.

310. U konkretnom slučaju, optuženi je vršio progon na etničkoj i vjerskoj osnovi, prisilnim preseljenjem bošnjačkog stanovništva i ubistvima zarobljenih muškaraca Bošnjaka.

311. Iz obrazloženja djela presude u kojem je riječ o učeću optuženog Božidara Kuvelje u prisilnom preseljenju stanovništva i ubistvima zarobljenih muškaraca Bošnjaka, jasno je da je optuženi u ovim radnjama postupao sa diskriminatorskom namjerom, jer su žrtve zločina odabrane isključivo zbog njihove vjerske i etničke pripadnosti Bošnjačkom narodu.

ii. Prisilno preseljenje ili deportacija član 172 stav 1. tačka d) KZ BiH

312. Članom 172. stav 1. tačka d) propisano je djelo deportacije ili prisilnog preseljenja.

¹⁴³ Kupreškić, Pretresno vijeće paragraf 615;

¹⁴⁴ Tadić, Pretresno vijeće paragrafi 697, 710;

313. Članom 172. stav 2. tačka d) pojašnjeno je da deportacija ili prisilno preseljenje stanovništva jest prisilno iseljenje osoba s teritorije na kojoj su zakonito prisutne protjerivanjem ili drugim mjerama prisile, bez osnova dopuštenih međunarodnim pravom.

314. Pretresno Vijeće u predmetu Blaškić također, je konstatovalo da: Deportacija ili prisilno preseljenje civila (kao oblik krivičnog djela progona), označavaju premještanjem osoba, istjerivanjem ili drugim prisilnim sredstvima iz područija gdje se legalno nalaze, i to iz pobuda koje nisu dozvoljene prema međunarodnom pravu.¹⁴⁵

315. Dakle, kao konstitutivni elementi ovog djela određuju se:

- premještanje osoba
- istjerivanjem ili drugim prisilnim sredstvima
- sa teritorije na kojoj su zakonito prisutne
- bez osnova dopuštenog prema međunarodnom pravu;

316. Na osnovu izvedenih dokaza, nedvojbeno je utvrđeno da bošnjačko stanovništvo, bilo da se radi o osobama koje su naseljavale taj prostor prije sukoba ili značajnom broju izbjeglica koje su se tu zatekle, sakupljeno u bazi UN-a u Potočarima, nije imalo pravo, niti slobodu izbora da li da idu ili ostanu na područiju enklave. Žene, djeca i starci, prisilno su razdvajani od ostatka svojih porodica, odraslih muškaraca i malodobnih dječaka, organizovano su potršpani u veliki broj prethodno obezbjeđenih prevoznih sredstava i odvezeni, odnosno, bez zakonskog osnova pod prisilom iseljeni na područije pod kontrolom A RBiH sa područija u kojem su do tada boravili.

317. Vijeće, obrazlažući tačku I izreke presude, daje i detaljno obrazloženje zbog čega nalazi da se u konkretnom slučaju radi o prisilnom preseljenju stanovništva iz enklave, te postupanju opuženog s diskriminatornom namjerom u tom djelu.

¹⁴⁵ *Blaškić*, Pretresno vijeće MKSJ-a, paragraf 234;

iii. Ubistvo iz tačke a) stav 1. člana 172. KZ BiH

318. Obzirom da je u konkretnom slučaju progon izvršen ubistvima, Vijeće će dati i kratak osvrt na elemente ove inkriminacije iz tačke a) stav 1. člana 172. KZ BiH.

319. Tačka a) citirane odredbe podrazumijeva slijedeće elemente:

- da je osoba lišena života i
- da je lišenje života izvršeno iz direktnog umišljaja, jer je opušteni bio svjestan svoje radnje izvršenja i htio njeno učinjenje.

320. *Mens rea* ili stanje svijesti kod počinitelja podrazumijeva postojanje umišljaja da ubije, ili da nanese teške tjelesne povrede koje će vjerovatno rezultirati smrću, ali je bezobziran u pogledu toga da li će doći do smrtnog ishoda ili ne.¹⁴⁶ Žalbeno vijeće zaključilo je da *mens rea* obuhvata i direktni i eventualni umišljaj.¹⁴⁷

321. U konkretnom slučaju, Vijeće je zaključilo da je optuženi Božidar Kuvelja u ubistvima u ZZ Kravici postupao sa direktnim umišljajem, u potpunosti svjestan posljedica svojih radnji.

VI. ČINJENIČNA I PRANA UTVRĐENJA PO TAČKAMA IZREKE PRESUDE

1. Činjenični opis i pravna kvalifikacija djela iz optužnice

Izmjenjenom optužnicom Tužilaštva BiH od 01.10.2012. godine, optuženi Božidar Kuvelja, teretio se da je:

za vrijeme širokog i sistematičnog napada koji su u periodu od 06.07. do 19.07.1995. godine preduzimali VRS i MUP RS protiv civilnog bošnjačkog stanovništva UN zaštićene zone Srebrenica, s

¹⁴⁶ *Zejnib Delalić i drugi* (predmet „Celebići“), Prvostepena presuda, paragraf 439; *Akayesu*, Prvostepena presuda paragraf 589; *Dario Kordić i drugi*, Prvostepena presuda, paragraf 236;

¹⁴⁷ *Pavle Strugar* („Dubrovnik“), Presuda Žalbenog vijeća MKSJ-a paragraf 270;

namjerom i planom da cjelimično istrijebe grupu bošnjačkog naroda tako što su žene i djecu trajno i prisilno premjestili iz Zaštićene zone, a muškarce i čječake Bošnjake organizovano i sistematski zarobljavali, zatvarali, po pr.jekom postupku str.jejali, ukopavali u neobi.ježene masovne grobnice, otkopavali i ponovno ukopavali na drugim lokac.jama, na kc.ji način je cjelokupno bošnjačko stanovništvo, do 40 000 civila Bošnjaka trajno uklor.jeno iz enklave, a oko 8000 muškaraca i čječaka Bošnjaka pogub.jeno, zna.jući za nam.jeru glavnih izvršilaca, Božidar Kuve.ja, kao polic.jac u sastavu II voda I čete Centra za obuku Jahorina Spec.jalne brigade polic.je MUP RS, pružio pomoć da se grupa bošnjačkog stanovništva Zaštićene zone Srebrenica cjelimično istrijebi, tako što je, zajedno sa ostalim pripadnicima I čete:

1. Dana 12. jula 1995. godine, zajedno sa drugim pripadnicima I čete Centra za obuku Jahorina i drugim jedinicama MUP RS i VRS, učestvovao u pretresu nase.ja Budak blizu Potočara, kc.je su do tada nase.javali stanovnici bošnjačke nacionalnosti, s cijem sakup.janja civilnog bošnjačkog stanovništva u sabirni centar u Potočarima, za kc.je je znao da će biti prisilno transportovani na područja pod kontrolom Arm.je R BiH, a zatim počev od popodnevni.h sati 12. jula do kasni.h popodnevni.h sati 13. jula 1995. godine, zajedno sa drugim pripadnicima I čete i drugih jedinica MUP RS i VRS, u autobuse i kamione sm.jestali žene, djecu i star.je kako bi ih prisilno premjestili na područje pod kontrolom Arm.je R BiH, a muškarce civile Bošnjake- r.jih više od 1000- među kc.jima i malodobne čječake i starce preko 70 godina starosti odv.jali ne dopušt.jući im da zajedno sa sv.cjim porodicama uđu u kamione i autobuse, prethodno im oduzimali lične stvari, uk.jući.jući lične isprave, novac i dragoc.jenosti, udarali ih kundacima pušaka i nogama, a zatim ih sprovodili u obližr.ju „bjelu kuću“, kc.ju su obešt.jeđivali pripadnici Centra za obuku Jahorina, odakle su zarob.jeni muškarci Bošnjaci autobusima prevoženi prvo u Bratunac, a potom na m.jesta pogub.jer.ja na širem području općine Zvornik;
2. Nakon što su u kasni.h popodnevni.h satima 13. jula 1995. godine, pripadnici 2. Odreda SBP Šekovići oipočeli sa pogub.jer.jima zarob.jenih muškaraca Bošnjaka u skladištu ZZ Kravica, r.jih oko 1000, puca.jući na r.jih iz automatski.h pušaka i baca.jući ručne bombe u skladište, pripadnici Centra za obuku Jahorina, među kc.jima i optuženi, sv.jestan da je ub.jarje muškaraca Bošnjaka u toku, u večer.r.jim satima 13. jula, su ih zam.jenili ispred, iza i u okolini skladišta ZZ Kravica i duž ceste Bratunac-Kor.jević Po.je, s cijem zarob.javar.ja i likvidac.je muškaraca Bošnjaka, i pod komandom i pod nadzorom nadređeni.h, nastavili sa pogub.jer.jima preživ.jelih muškaraca Bošnjaka u skladištu tokom c.jele noći puca.jući iz automatskog oružja i puškomitra.jeza i baca.jući ručne bombe, a one kc.ji su pokušali pol.jeći lišavali života, da bi s.jedećeg dana u jutarr.jim satima, a nakon što su preživ.jele zarob.jenike, r.jih nekoliko desetina, prethodno na prevaran način namamili da izađu iz skladišta, kc.ji su morali, da bi izašli iz skladišta, skloniti leševe sa izlaza iz skladišta, pa nakon što si ih na.jerali da r.jevaju

četničke pjesme, teško izražavane u strjeljajima prethodnog dana i noći u skladištu ZZ Kravica, postrojili u više vrsta, naredili im da kleknu i potom ih strjeljali, Božidar Kuveja iz puškomitraljeza, a ostali pucajući iz automatskih pušaka, da bi nakon što su izvršili strjeljaje svih zarobljenika, Božidar Kuveja, s namjerom da ne ostane preživjelih, pucajući iz puškomitraljeza usmrtio one zarobljenike koji su davali znakove života, odnosno izvršio „ovjeru“ već strjeljanih, a kasnije u toku istog dana učestvovao u strjeljaju grupe od oko 50-100 muškaraca Bošnjaka dovedenih iz pravca Korjević Polja ispred hangara ZZ Kravica tako što su ih svezanih ruku postrojili ispred hangara i po naredbi komandira I voda I čete, poredani u strcj, pucajući iz automatskih pušaka i puškomitraljeza lišili života, čija mrtva tijela su pokrivali sjenom kako bi sakrili masovna pogubljenja, a kada je otpočelo odvoženje leševa, pripadnici Centra za obuku ustrijelili jednog preživjelog koji je pokušao da poljigne, na koji način je učestvovao u pogubljenju oko 1000 muškaraca Bošnjaka;

čime je počinio krivično djelo Genocid iz člana 171. tačka a) Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine, u vezi sa članom 31. istog Zakona.

322. Vijeće je u odnosu na gore navedeni činjenični sadržaj optužnice, izreku presude prilagodilo činjeničnom stanju utvrđenom na osnovu provedenih dokaza pri tome se krećući u granicama subjektivnog i objektivnog identiteta optužnice.

323. Na osnovu provedenih dokaza utvrđenog, i u izreci presude navedenog činjeničnog stanja, Vijeće je izvršilo prekvalifikaciju djela navedenog u optužnici zaključivši da je optuženi počinio krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkama d) i a), KZBiH a sve u vezi sa članom 29. istog zakona.

2. Tačka I. Izreke presude

i. Pretresanje naselja u okolini Potočara

324. Da je optuženi, na način i u vrijeme kako je to navedeno u tački I izreke presude, počinio progon u vezi sa prisilnim preseljenjem bošnjačkog stanovništava kao krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkom d) KZ BiH, Vijeće je van razumne sumnje utvrdilo na osnovu svestrane ocjene svih provedenih

dokaza. Na ovom mjestu Vijeće će dati analizu odlučujućih dokaza na kojima se temelje činjenična utvrđenja u tom pravcu.

325. Naime, ubrzo nakon završetka trećeg sastanka između VRS-a, komande holandskog bataljona UNPROFOR-a i muslimanskih predstavnika 12. jula 1995. godine, oficiri i vojnici VRS-a iz Glavnog štaba i drinskog korpusa (uključujući Bratunačku brigadu), kao i Specijalna policija MUP-a RS-a, počeli su da pristižu u Potočare radi pretraživanja i obezbjeđenja područja.¹⁴⁸

326. U kontekstu navedenog, valja podsjetiti da su 11. jula pripadnici I čete sa Jahorine autobusima došli na područje Bratunca,¹⁴⁹ a potom se smjestili u školu u Bjelovcu, gdje su prenoćili.¹⁵⁰ Dana 12. jula u ranim jutarnjim satima, postrojeni su ispred škole i rečeno im da idu prema Potočarima.

327. Prema riječima svjedoka KB-104, pripadnici njegove čete se kreću linijom razdvajanja Žuti most ka bazi UNPROFORA, ulazeći u bošnjačke kuće kako bi pregledali ima li koga u njima.

328. Svjedok KB-115, u svom iskazu navodi da su prije nego su došli u Potočare, naišli na „strane snage“, a s lijeve strane je bila fabrika sa, kako je čuo, muslimanskim narodom. Tim, od 5-6 pripadnika I čete, je ušao u zgradu stranih snaga (punkt UNPROFORA), dok je on sa ostalim pripadnicima čete nastavio prema Potočarima (misleći pri tom na područje gdje se nalazilo gro izbjeglica).

329. Poručnik Van Duijn¹⁵¹ je svjedočio o približavanju srpskih snaga holandskoj bazi UNPROFORA 12. jula, izjavljujući kako je vidio da su iste blokirale raskrnicu i okolo vršili čišćenje terena. Kada se pripadnici Holandskog bataljona UNPROFORA, po prethodnom datum ultimatumu, nisu razoružali, pripadnici I čete su ih počeli razoružavati počev od punkta na Žutom mostu, pa do baze.

330. Da su se holandski vojnici razoružavali i predavali, prozilazi i iz sadržaja utvrđene činjenica br. 11:

¹⁴⁸ Butlerov izvještaj, T-65, paragrafi 4.13 i 4.16;

¹⁴⁹ Pogledati paragrafe 180 i 181;

¹⁵⁰ Svjedočenje svjedoka KB-104, KB-101, KB-116, KB-117; Zapisnik o ispitivanju osumnjičenog Božidara Kuvlje od 18.01.2011. godine dokazi: T-75 i 76; Dokaz br. T-55; Paragraf treći u kojem se govori o dolasku I čete u Bratunac;

¹⁵¹ Pripričan transkript T-126;

Neki od nizozemskih vojnika povukli su se u enklavu nakon što su njihovi položaji bili napadnuti, dok su se posade drugih posmatračkih punktova predale bosanskim Srbima.

331. I svjedok KB-102 svjedoči da je, prije nego su došli pripadnici I čete, u znak zastrašivanja, u masu stanovništva u Potočarima iz tenkova ispaljeno nekoliko projektila prema objektu gdje je bio UNPROFOR i da su nakon toga vojnici UN-a bez ikakvog otpora, predali oružje. Da nije bilo otpora, potvrdio je i svjedok KB-104. I sam optuženi je u svom iskazu također potvrdio da su pripadnici njegove jedinice razoružavali unproforce.

332. Da su pripadnici I čete vršili pretres terena na putu od Žutog mosta do Potočara, prozilazi i iz saglasnih iskaza svjedoka:

333. Svjedoci KB-102, KB-115, KB-104 u svojim iskazima navode da su ovu radnju izvršili prije nego su došli na mjesto gdje se nalazila masa ljudi sakupljena u bazi UN-a i njenoj okolini u Potočarima. Pretresajući kuće, svjedok KB-102 je primjetio da se u tim kućama do skora boravilo, te da je to zaključio po još vrućim šporetima i stoci koja je bila u okolini. Svjedok KB-102 navodi da su se pretresajući teren približavali mjestu gdje je sakupljeno stanovništvo. Odgovarajući na pitanje tužioca šta bi uradio da je nekoga zatekao u kućama, kaže da bi ih: *“Obavjestio gaje su njihovi sunarodnici, sproveo ih na loklitet gaje je bilo dosta ljudi i ojece.”*

334. Svjedok KB-117 potvrđujući svoje prisustvo pretresu terena, navodi da im je u jutarnjim časovima narednog dana, (12.07), prvi zadatak bio pretresanje kuća u selu prije Srebrenice - Potočarima u kojem su živjeli Bošnjaci, tokom kojeg je trebalo prikupiti stanovništvo koje bi tu pronašli. Ovaj svjedok je potvrdio da je optuženi Božidar Kuvelja učestovovao u pretresu terena.

335. Svjedok KB-117 je čuo da je tokom pretresa neko iz njegove jedinice ubacio bombu u kuću u kojoj se nalazio nepokretni starac, a što je potvrdio i svjedok KB- 115.

336. Komandant Centra za obuku Jahorina Duško Jević i komandant I čete Đurić Mendeljev,¹⁵² bili su prisutni prilikom pretresanje naselja u okolini Potočara.

337. U iskazu datom u istrazi, optuženi nije spominjao pretresanje terena, ali kaže da je na putu do Potočara svugdje bilo vojske, te da su pripadnici njegove jedinice, krećući

¹⁵² Iskazi svjedoka KB 117 i KB-115;

se cestom, bili raspoređeni u strijelce sve do ulasku među masu svijeta okupljenog u Potočarima.

338. Cijeneći navedene dokaze, Vijeće nalazi nesumnjivo utvrđenim da je optuženi Božidar Kuvlja učestovovao u radnji pretresanja naselja u blizini Potočara s obzirom da iz iskaza saglasno prozilazi da je ulasku pripadnika I čete među stanovništvo u Potočarima, koje će kasnije biti razdvojeno, pa potom deportovano sa tog prostora, prethodilo pretresanje naselja u blizini Potočara s ciljem njihovog sakupljanja u Potočarima, a svjedok KB-117 potvrdio da je optuženi Božidar Kuvlja u tome učestovao.

339. Vijeće primjećuje da niko od navedenih svjedoka nije govorio šta treba da urade ukoliko nekoga pronađu u pretresanim kućama. Međutim, imajući u vidu razloge iz kojih se pretresanje ubičajeno sprovodi, te prisustvo nadređenih Jevića i Đurića toj radnji, da se zaključiti da je priroda zadatka pripadnika I čete bila sasvim jasna, odnosno bila usmjerena na prikupljanje preostalog stanovništva u naselju u blizini Potočara radi sprovođenja na mjesto glavne baze UN-a, kao što su to saglasno i potvrdili svjedoci KB-117 i KB-102.

ii. Razdvajanje u Potočarima, prisilno preseljenje

340. U djelu presude u kojem je elaboriran širok i sistematični napad, utvrđeno je da se nakon pada Srebrenice, 11. jula, u Potočare slilo nekoliko desetina hiljada Bošnjaka – civila. Oni su predstavljali dio ukupnog stanovništva Srebrenice, i to onaj dio koji se nije pridružio koloni koja se kretala kroz šumu kako bi stigli do slobodne teritorije¹⁵³ već se okupio u glavnoj bazi UN-a u Potočarima koja se nalazila dva kilometra sjevernije od Srebrenice.

341. Iako je o transportu ovog stanovništva bilo govora i na I i II sastanku, na III sastanku konačno je dogovoreno da se stanovništvo prebaci na teritoriju pod kontrolom ARBiH. Mladić je pri tome rekao da će VRS obezbjediti autobuse, a da se UNPROFOR pobrine za naftu kako bi se transport stanovništva mogao uspješno okončati.¹⁵⁴

¹⁵³ Kolna sastavljena od pripadnika 28 Divizije i civila, pogledati napr. pragrafe 197 i 219 ove presude;

¹⁵⁴ T-1 (Video materijal sa suđenja o događajima o Srebrenici- film Zorana Petrovića);

342. Kako navodi *Robert A. Frenken*, od generala Mladića je saznao da će se izvršiti odvajanje muškaraca od 16 do 60 godina, kako bi se utvrdilo ko su ratni zločinci.¹⁵⁵

343. Da su pripadnici I čete Centra za obuku Jahorina učestovali u procesu izdvajanja zajedno sa drugim pripadnicima jedinica MUPa- RS i VRS-a, nedvojbeno je utvrđeno temeljem analize dokaza izvedenih na okolnost opisanu u tački I izreke presude.

344. Ljubiša Borovčanin u svojstvu zamjenika komandanata SB, je dana 13.07, uputio depešu u kojoj između ostalog stoji da:

*"Nije bilo jačeg oružanog otpora od strane Muslimana tako da smo do 13 h, ovladali Potočarima, a desnim krilom smo ovladali objektom Budak i Miličevići. U Potočarima smo blokirali glavnu bazu UN-a gdje je okupljeno od 25-30 000 civila, među kojim je 5 % vojno sposobnih. Dio snaga MUP- a uključen je u realizaciju evakuacije civila iz Srebrenice za Kladarj."*¹⁵⁶ U izvještaju istog potpisnika, u djelu koji se odnosi na dan 12.07., navedeno je da je obezbjeđena šira lokacija Potočara na kojoj se prema procjenama nalazi 25-28 000 civila, te da je oko 14 h toga dana otpočeo organizovani transport civila za Kladanj i da je taj posao rađen u organizaciji VRS-a, pri čemu su snage MUP-a imale pomoćnu ulogu.

345. O transportu, odnosno, velikom broju autobusa i kamiona obezbjeđenih u svrhu prevoza civila iz Potočara prema teritoriji pod kontrolom ARBiH, te potom odvojenih muškaraca do mjesta pogubljenja, govori i sadržaj Butlerovog izvještaja,¹⁵⁷ a o čemu je već bilo riječi i u djelu presude u kojem je opisan širok i sistematičan napad.

346. Proces odvajanja žena, djece i staraca od vojnosposbnih muškaraca, među kojim je bilo i malodobnih dječaka, potvrđuju i sadržaji utvrđenih činjenica prihvaćenih u ovom predmetu, a u kojim se navodi sljedeće:

347. Pripadnici VRS-a i MUP-a su, idući između izbjeglica bosanskih Muslimana, odvajali sve bosanske Muslimane od 16 do otprilike 60 ili 70 godina od njihovih porodica. Vojnici VRS-a su spriječavali žene i djecu da slijede svoje muževe i mušku rodbinu koji su bili odvojeni. Muškarce, bosanske Muslimane, su upućivali na različita mjesta, ali su većinu slali u "bijelu kuću" pored štaba UNPROFOR-a.....Iz "bijele kuće" se čula vika, a

¹⁵⁵ Dokaz br. T-125;

¹⁵⁶ Dokaz br. T- 40

¹⁵⁷ Butlerov Izvještaj , T-65, paragrafi 5.3, 5.4, 5.5;

ponekad i pucnjevi. Muškarci, bosanski Muslimani, su morali ostaviti pasoše i lične karte ispred "bijele kuće"..... .Od poslijepodneva 12.jula 1995., pa tokom cijelog 13. jula 1995., muškarci koji su bili zatočeni u "bijeloj kući" ukrcavani su u zasebne autobuse, ali ne u one u kojima su bile žene, djeca i starci, te iz baze u Potočarima odvođeni na mjesta zatočenja u Bratuncu.¹⁵⁸

348. O događajima, za koje je nesumnjivo utvrđeno da su se odigrali, kako to stoji i u sadržaju prihvaćenih činjenica, neposredna saznanja dali su i svjedoci saslušani na prednje okolnosti tokom glavnog pretresa.

349. Tako je svjedok Mile Janjić izjavio da je u svojstvu policajca vojne policije bratunačke brigade, dobio poziv od predstavnika organa bezbjednosti Momira Nikolića da zajedno sa drugim policajcima krene prema rejonu Žutog mosta. Cijeli vod vojne policije sa ličnim naoružanjem, krenuo je prema Žutom mostu gdje i sreću Nikolića koji ih upućuje u Potočare. U Potočarima vidi veliki broj ljudi, ispred njih crveno-bjelu traku, a sa druge strane pripadnike UNPROFOR-a, srpsku vojsku i policiju. Nikolić im je rekao da će (policajci VP bratunačke brigade) raditi na obezbjeđenju po dolasku autobusa koji će odvoziti žene i djecu. Njemu lično je naložio da se obrati pukovniku Jankoviću radi dodjele konkretnih zadataka, što je i učinio, a pukovnik Janković mu je dao zadatka da utvrđuje brojčano stanje stanovništva koje napušta Potočare. Svjedok Janjić, govoreći o prisutnosti specijalne policije sa Jahorine, kaže da su tu bile jedinice "dezertera"¹⁵⁹ koje nisu odmah, nego su naknadno vršili određene zadatke.

350. Ovaj svjedok je opisao način na koji se u dane 12. i 13. 07 odvijao proces izdvajanja žena, djece i staraca od ostalih članova njihovih porodica među kojim je pored odraslih (vojno- sposobnih) muškaraca, bilo i malodobnih dječaka. Navodi da su žene nosile po 3-4 torbe, a muškarci prtljag. Grupa civila Bošnjaka, prolazila je kroz špalir specijalne policije koji su pravili pripadnici "dezerterskog voda". Muškarci, kako kaže "svih uzrasta", su odvajani na jednu stranu, lijevu, gledano iz pravca Srebrenice, a autobusi (sa odvojenim licima) su bili s desne strane. Odvojeni muškarci su pod pratnjom policajca iz špalira, provođeni do kuće.

¹⁵⁸ Utvrđene činjenice br: 45, 52, 47, 48, 51;

¹⁵⁹ Fran. deserter - odbjegli vojnik; U konkretnom predmetu, pogrdan naziv koji se koristio za pripadnike Specijalne policije sa Jahorine jer su pobjegli u Srbiju kako bi izbjegli učešće u ratu, a potom bili uhapšeni i vraćeni u BiH;

351. O dolasku pred glavnu bazu UN u Potočarima među masu svijeta nakon pretresa terena, o vršenim odvajanjima, odvođenju i obezbjeđenju odvojenih muškaraca u "bjelu kuću", posvjedočili su i sami pripadnici I čete. Tako svjedok KB-104 navodi da su muškarci odvajani od žena i djece i da su u tome učestvovali pripadnici njegove jedinice. Pojašnjavajući kako je vršeno odvajanje i kako su pripadnici čete bili podjeljeni u izvršenju zadataka u Potočarima, navodi da su jedni sprovodili odvojene muškarce do tzv. "bijeke kuće", drugi stajali kod autobusa, jedna grupa je obezbjeđivala kuću gdje su bili muškarci, dok je jedan broj pripadnika čete stajao kod žute trake gdje su propuštani ljudi.

352. O učešću pripadnika I čete centra za obuku Jahorina u procesu odvajanja, potvrdili su i svjedoci: KB-115, KB-102, KB-116, KB-117, KB-101.

353. U tom smislu svjedok KB-115 govori da je bilo pripadnika njegove jedinice koji su odvajali muškarce, KB-117 kako su odvodili muškarce u jednu veliku kuću na sprat, dok KB-101 kaže da je vršeno odvajanje žena i djece, a po odvajanju da su muškarce odvodili do dvorišta "bjeke kuće", pri tom navodeći imena pripadnika čete koji su to činili.

354. Prema kazivanju svjedoka KB-104, starosna dob odvojenih muškaraca je bila 45-50, godina, a bio je i po neki dječak,¹⁶⁰ što saglasno potvrđuje i svjedok KB-117, pojašnjavajući da su odvajani mladi momci i od petnaest godina, a bilo je i starijih preko 60 godina.¹⁶¹

355. Svjedok KB-116, navodi da po dolasku među civilno stanovništvo vidi međunarodne snage, te da je zadatak njegove jedinice tog dana bio da pomažu iseljavanje civila, što su oni i činili nakon što bi: "Dolazili autobusi, kamioni, a oni pomagali prilikom utovara, ulaska u autobuse i kamione." Dana 12.07., ostaju do sumraka nakon čega se vraćaju u školu gdje su prespavali, a potom sljedećeg dana (13.07), se vraćaju u Potočare i nastavljaju sa odvajanjem. Ovaj svjedok je potvrdio prisustvo optuženog Božidara Kuvelje u procesu odvajanja stanovništva, a saglasno njemu i svjedok KB-117.

356. I optuženi Božidar Kuvelja, u izjavi datoj u istrazi, navodi da je vidio narod u Potočarima. Naređeno im je da izdvoje žene i djecu. Učestvujući u tome, kako kaže,

¹⁶⁰ Iskaz svjedoka KB-104;

¹⁶¹ Iskaz svjedoka KB-117;

stajao je ispred autobusa kada su žene i djeca išli prema autobusu i u njih ulazili. Na pitanje tužioca je li on izdvojio, optuženi je prvo odgovorio da se ne može sjetiti, a potom, kaže "bilo je, bilo odvajanja", te da nije imao slučaj da je neki muškarac pokušao ući u autobus.

357. O odvojenom prtljagu, ličnim stvarima, među kojima je bilo i ličnih isprava, novca i dragocjenosti ispred "bjele kuće", posvjedočili su svjedoci KB-104, KB-117, KB-115.¹⁶²

358. Svjedok *Robert A. Frenken* navodi da su muškarci uz fizičko nasilje odvođeni u "bijelu kuću" na ispitivanje,¹⁶³ a to su potvrdili i svjedoci KB-117 i KB-101 takođe rekavši da su vidjeli kako muškarce koji pokušavaju ući u autobuse sa ženama i djecom, tuku nogama i kundacima pušaka.¹⁶⁴

359. Postupajući po zadatku koji mu je dao Janković, svjedok Mile Janjić izjavljuje da je brojeći odvojene muškarce koji odlaze autobusima u istom pravcu kao i žene i djeca (prema Kladnju), zabilježio deset autobusa u koje je moglo stati oko 70 muškaraca, a da je 13.7. otišlo najmanje dvaputa više odvojenih muškaraca nego prvog dana. Ispočetka je mislio da će oni ići za ženama i djecom. Svjedok navodi da za razliku od dvanaestog kada se odvojeni muškarci transportuju nakon žena, 13-og se taj transport odvija paralelno. Da transportovani muškarci nisu išli gdje ostaci njihovih porodica, Janjić se na terenu uvjerio 13-og, primjetivši da se njihova pratnja veoma brzo vraća u Potočare i tako zaključio da muškarce nisu mogli pratiti do teritorije pod kontrolom ARBiH. Raspitujući se o tome, rečeno mu je da se muškarci privremeno vode u Bratunac kako bi se oslobodilo područje Potočara.

360. Dakle, imajući u vidu brojčano stanje odvojenih muškaraca o kojem je svjedok Janjić govorio, Vijeće nalazi da je u procesu razdvajanja odvojeno više od hiljadu muškaraca civila Bošnjaka.

361. Komandant Centra za obuku Jahorina, Duško Jević i komandir I čete Mendeljev Đurić, prema izvedenim dokazima, su bili u Potočarima dok je vršeno razdvajanje i

¹⁶² KB-104 je izjavio: *Muškarci su imali prtljag i ostavljali su ga prije ulaska u kuću; KB-117- Muškarci su morali ostaviti lične stvari (rance , kese, satove), sve su morali ostaviti; KB-115- Ispred kuće su bile gomile nekih stvari;*

¹⁶³ Prihvaćen transkript dokaz T- 125;

¹⁶⁴ Iskaz svjedoka KB-101 „Jednog čovjeka kcji je pokušao da prođe, također su tukli, nogama i kundacima pušaka“

transport civila,¹⁶⁵ što je po Vijeću pokazatelj da su pripadnici I čete radnje koje su preduzimali u Potočarima, obavljali pod neposrednom komandom i nadzorom pretpostavljenih.

iii. Zaključak da je izvršeno prisilno preseljenje i učešće optuženog u tom djelu

362. Savjet bezbjednosti UN-a već 14. jula 1995. godine izražava zabrinutost zbog prisilnog preseljenja civila iz srebreničke „zaštićene zone“ koje su sprovodili bosanski Srbi, tvrdeći da je tu riječ o jasnom kršenju njihovih ljudskih prava.¹⁶⁶

363. Dokazi interpretirani u prethodnom, kao i djelu presude u kojem se govori i o širokom i sistematičnom napadu, jasno pokazuju da je iseljavanje stanovništva bilo prethodno smišljeno, organizovano, sa karakterom i obilježjem djela prisilnog preseljenja ili deportacije kako predviđa član 172. stav 1. tačka d) KZ BiH.

364. U tom smislu, Vijeće zaključuje, da stanovništvo okupljeno u glavnoj bazi UN u Potočarima i okolini, nije imalo pravo slobodnog izbora da li da ide ili ostane na tom području. Domove napuštaju bježeći od granatiranja, a u bazu dolaze kako bi u njenom okrilju našli spas i sačuvali svoje živote. U takvoj situaciji se ne može govoriti o svojevrijednom napuštanju i odlasku iz Srebrenice, već o imperativu da naprosto moraju otići. Jasno je, da je taj narod i to više desetina hiljada lica, došavši u bazu i vidjevši među sobom veliki broj neprijateljske vojske, u atmosferi straha i teškim životnim uslovima, bio primoran da ode, odnosno „prihvati“ prisilni odlazak sa tog područja.

365. Gore navedeni dokazi, za Vijeće su nesporni i prihvatljivi, s obzirom da niti u jednom segmentu njihov sadržaj i vjerodostojnost nije doveden u pitanje prigovorom ili dokazima izvedenim od strane odbrane. Provedeni dokazi nedvojbeno ukazuju: da su porodice razdvajane pri čemu od njih muškarci posebno; da je stanovništvo maltretirano; te da su opšti uslovi u Potočarima bili na nivou humanitarne katastrofe usljed nedostatka hrane, vode, julskih vrućina i pretrpanog prostora. U takvoj situaciji postavlja se pitanje kakva je uopšte bila mogućnost ostanka u Potočarima i mogućnost

¹⁶⁵ Iskazi svjedoka KB-115, KB-102, KB-117; O prisustvu Dušaka Jevića zvanog Staljin u Potočarima govori i Momir Nikolić (prihvaćen transkript) - dokaz T- 121;

¹⁶⁶ Utvrđena činjenica br. 60;

realnog izbora između prelaska na teritoriju pod kontrolom ARBiH i neizvjesne sudbine ako ostanu. Sve je govorilo u prilog neminovnosti odlaska.

366. Rješavajući pitanje učešća i odgovornosti optuženog u radnjama prisilnog preseljenja, Vijeće je van razumne sumnje utvrdilo da je optuženi Božidar Kuvelja svojim radnjama kako je to i navedeno i tački I izreke presude, svjesno i voljno uzeo učešća u događajima u Potočarima, što Vijeće kvalifikuje kao djelo prisilnog preseljenja.

367. Kao što je navedeno, optuženi je i sam ispričao da je kritične prilike bio u Potočarima kada su im pretpostavljeni naredili da odvoje muškarce i žene, da je bilo odvajanja¹⁶⁷ i kako kaže on je „stajao ispred autobusa, dok su žene i djeca ulazili u autobus“, te da je možda i sam nekoga odvojio, ali ne s namjerom da ga ubije. Uzimajući u obzir navode optuženog, te u vezi sa tim i saglasne izjave svjedoka KB-116 i KB-117 koji su potvrdili prisustvo i učešće optuženog u ovim radnjama, za Vijeće nije bilo dvojbe da je optuženi Božidar Kuvelja preduzima radnju razdvajanja muškaraca od žena, djece i staraca, te da je vršio i njihovo ukrcavanje u autobuse kako bi bili transportovani na teritoriju pod kontrolom ARBiH i tako i iselili sa tog područja.

368. Učestvujući u pretresu naselja u okolini Potočara, prisustvujući razoružavanju pripadnika UNPROFOR-a, vidjevši da se stanovništvo u Potočarima nalazi u krajnje nehumanim životnim uslovima, u stanju beznađa i straha, te bio očevidac onoga šta prema tom stanovništvu poduzimaju njegove kolege pripadnici I čete i pripadnici policije i VRS, optuženom je bilo sasvim jasno da se članovi porodica Bošnjaka protiv njihove volje razdvajaju i transportuju sa tog područja, u čemu svojim prisustvom i radnjama i sam uzima učešća.

369. Dakle, videći i lično učestvujući u navedenim radnjama, optuženom je bilo jasno i toga bio svjestan, da se pred njim odvija organizovani proces razdvajanja porodica, transport žena, djece i staraca, pretresanje i oduzimanje stvari od muškaraca Bošnjaka, njihovo zatočenje u „bjelaj kući“ koju obezbjeđuju pripadnici njegove čete, a potom i njihovo transportovanje, kao radnje koje očito nisu, niti mogu biti legitimne ni legalne, već naprotiv, suprotne zakonu i međunarodnom pravu.

¹⁶⁷ Iskaz optuženog od 18.01.2011. godine, T-76 str. 29 i 30 transkripta;

370. Imajući u vidu konstitutivne elemente djela prisilnog preseljenja koje podrazumjeva premještanje osoba istjerivanjem ili drugim prisilnim sredstvima sa teritorije na kojoj su zakonito prisutne, bez osnova dopuštenog prema međunarodnom pravu, Vijeće zaključuje da su u konkretnom slučaju ti elementi ispunjeni jer je riječ o premještanju osoba prisilnim sredstvima sa teritorije na kojoj se do tada zakonito nalaze, a da za takvo postupanje nema realnog ili zakonskog osnova.

371. Vijeće nalazi da je izvršeno premještanje stanovništva rezultat diskriminacije, tj. postojanja diskriminatorne namjere na strani izvršilaca, odnosno optuženog Kuvelje. U tom smislu Vijeće nalazi da je optuženi radnje preduzimao svjestan da iste predstavljaju grubo i flagrantno uskraćivanje temeljnog prava-prava na život na prostoru koji su do tada zakonito naseljavali i to samo iz razloga vjerske i etničke pripadnosti bošnjačkom narodu kao opredjeljujuće okolnosti za poduzimanje inkriminiranih aktivnosti. Niti jedan provedeni dokaz nije implicirao donošenje drugačijeg zaključka. Dakle, na strani optuženog, Vijeće je našlo postojanje diskriminatorne namjera, koja je njegovom djelu dala diskriminatorni karakter.

372. U vezi s tim, Vijeće nalazi dokazanim, da je optuženi Božidar Kuvelja postupajući s direktnim umišljajem, zajedno sa drugim pripadnicima I čete Centra za obuku Jahorina, pod tačkom I izreke presude, u okviru široko rasprostranjenog i sistematičnog napada, znajući za taj napad i da njegove radnje predstavljaju dio tog napada, s diskriminatornom namjerom počinio progon Bošnjačkih civila iz Srebrenice iz tačke h) u vezi sa prisilnim preseljenjem ili deportacijom iz tačke d) člana 172. KZ BiH.

3. Tačka II izreke presude

373. Vijeće je, u odnosu na činjenični sadržaj tačke 2. izmjenjene optužnice,¹⁶⁸ tačku II presude, prilagodilo činjeničnom stanju proizašlom iz dokaza provedenih na glavnom pretresu, krećući se pri tom u granicama subjektivnog i objektivnog identiteta optužnice i nalazeći da su se u radnjama optuženog stekla obilježija djela progona u vezi sa ubistvima.

¹⁶⁸ Strane 80 i 81 presude (tačka 2. izmjenjene optužnice);

374. Činjenični utvrđenja o zarobljavanju Bošnjaka muškaraca koji su se u koloni i manjim grupama pokušali probiti na teritoriju pod kontrolom ARBiH, ili su se predali, te utvrđenja u vezi onih koji su od svojih porodica razdvojeni u Potočarima, kao i njihov transport na mjesta pogubljenja na širem području Zvornika, opisan je u djelu presude u kojem je elaboriran širok i sistematičan napad.

375. U sadržaju Butlerovog izvještaja se navodi da su se u popodnevnim i večernjim satima 13. jula 1995. godine, desila tri značajna događaja. Vijeće će se osvrnuti na prvi jer je relavenatan za optuženje:

Prvo su stotine muškaraca Muslimana iz kolone okupljene i prevezene na dvije različite lokacije. Jedna od ovih lokacija je bila dolina Cerske, a druga skladište u Kravici..... Skladište u Kravici je bilo u zoni i bratunačke lake brigade. Nakon što su okupljeni na ovim/ovcj lokaciji, pogubljeni su.¹⁶⁹

376. Da je jedno od mjesta gdje su muškarci Bošnjaci odvedeni bilo i skladište / hangar / ZZ Kravica, potvrđuje i sadržaj prihvaćene, utvrđene činjenice br. 74, u kojoj se navodi da su zarobljenici:

U skladište u Kravici dovođeni pješke ili se dovozili autobusima s livade kod Sandića na kćcj su ih držali nakon što su zarobljeni ranije toga dana.

377. Skladište u Kravici je poljoprivredna zadruga koja se prema iskazima saslušanih svjedoka nalazi na putu Bratunac - Konjević Polje. Iz pravca Bratunca, idući na zapad prema Novoj Kasabi, skladište u Kravici se nalazi između Žutog Mosta koji je lociran na istoku, i livade u Sandićima, na zapadu.¹⁷⁰

378. Odvođenje muškaraca Bošnjaka sa livade u Sandićima¹⁷¹ u ZZ Kravicu, potvrdio je i svjedoka S-112,¹⁷² jedan od zarobljenih, preživjelih Bošnjaka, koji se usljed granatiranja sa grupom od 300- 500 Bošnjaka predao u Konjević Polju odakle su pod pratnjom naoružanih srpskih vojnika, sprovedeni na livadu. Svjedok dalje navodi da je na tu livadu nakon nekog vremena pristigla još jedna, isto toliko velika grupa zarobljenika pod pratnjom 5-10 srpskih vojnika u crnim uniformama i 4-5 oficira, a sa njima je došao i Ratko

¹⁶⁹ T-65, paragraf br. 11; str. 2;

¹⁷⁰ Fotografije skladište/ hangar u Kravici, T-94, T-95, T-96;

¹⁷¹ Fotografije- aviosnimak - Fotografija doline u Sandićima T-90; Fotografije doline u Sandićima na dan 13.07.2013. godine, dokazi T-91 i T-92;

¹⁷² Prihvaćen transkript; (predmet Krstić) Dokaz T-130;

Mladić obećavajući da im se ništa neće desiti, te da će biti razmijenjeni. Nakon njegovog odlaska, uslijedilo je njihovo ukrcavanje u autobuse i odvoženje u hangar u Kravici.

379. Kad su stigli ispred hangara, svjedok S-112 vidi oko 5-10 srpskih vojnika koji su im naredili da trčećim korakom ulaze u skladište, prethodno im oduzevši dragocjenosti i stvari. U hangar su dovođeni zarobljenici sve dok se nije napunio toliko da više nijedan nije mogao stati. Prema njegovoj slobodnoj procjeni, u skladištu je bilo između 1000 i 1300 muškaraca. Nakon toga je uslijedilo pucanje i ubacivanje bombi koje je trajalo cijelu noć do svanuća.

380. Svjedok Zoran Erić,¹⁷³ je izjavio da se našao u ZZ Kravici nakon što mu je po završetku radne smjene Jovan Nikolić rekao da ide na ispomoć na područje gdje se, kako kaže, nalazi objekt zemljoradničke zadruge u Kravici. Pri dolasku sreće vojsku koja ga legitimiše, a onda ga dvojica odvođe prema skladištu pri čemu, iz pravca šume, vide grupu vojnika sa podignutim rukama koji uz pratnju idu prema skladištu. Ovaj svjedok potvrđuje navode svjedoka S-112 o dovođenju zarobljenih Bošnjaka, jer i on pored skladišta vidi autobus i ljude koji iz njega izlaze i ulaze u skladište. Nakon toga, sklonio se u obližnju štalu iz koje potom čuje i zvuke autobusa koji ulaze u krug skladišta i dovoze zarobljenike.

381. O dovoženju zarobljenika u ZZ Kravicu, govorio je i svjedok Luka Marković,¹⁷⁴ dajući informacije o bročanom stanju dovezenih. Naime, svjedok navodi da je kao upravnik skladišta bio prisutan dovoženju zarobljenika, te da prvi autobus pred ulaz u skladište dolazi 13. jula oko 10 sati sa oko 50 do 70 zarobljenika u civilnoj odjeći koji se tu zadržavaju do podnevnih sati. Tog popodneva, pred hangar je stiglo još 17 (sedamnaest) autobusa koji su brojali između 50 (pedeset) i 70 (sedamdeset) zarobljenika.

382. Svjedok Zoran Erić govoreći o periodu nakon dovoženja zarobljenika, svjedoči da je 13. jula 1995. godine, u popodnevnom satima, nakon pogibije stražara, čuo intenzivnu buku, pucnjavu, urlikanje, a, i eksplozije po koje bombe, te da ljudi iz hangara traže vodu. Svjedok tu provodi cijelu noć (13/14 juli) tokom koje, također čuje pucnjavu i detonacije bombi. Potom, njega i kolege, grupa uniformisanih, naoružanih vojnika sa fantomkama, istjeruju iz štale i naređuju im da dežuraju duž hangara, ali svjedok to uspijeva izbjeći vraćajući se u štalu.

¹⁷³ Iskaz svjedoka Zorana Erića od 14.06.2011. godine;

¹⁷⁴ T-133 Zapisnik o saslušanju svjedoka - Izjava Luke Markovića iz istrage od 20.09.2005 godine.

383. Svjedok Luka Marković govoreći o 13. julu, navodi kako prvi, kratak rafal, čuje oko 21 h, a nakon toga da je uslijedila jaka rafalna paljba. Vidio je zarobljenike koji istrčavaju iz hangara, te srpske vojnike koji ih ubijaju, a potom počinje ubijanje bacanjem bombi i pucanjem iz puškomitraljeza. Pucnjava i eksplozije po ovom svjedoku traju do 23 h. Ovo je takođe potvrdio i svjedok S-112 rekavši da je, nakon što se skladište napunilo, uslijedilo pucanje i ubacivanje bombi među zatvorene zarobljenike i da je to trajalo cijelu noć.

384. Svjedok Hasanović Haso, koji se, istina, pri davanju iskaza lošije orjentisao u pogledu vremenskog određenja kada je doveden u ZZ Kravicu, ipak je bio jasan u opisu kako se s ocem bježeći kroz šumu, našao na cesti na kojoj je zarobljen, a potom i doveden u hangar. Posvjedočio je o događajima u kojim srpski vojnici izvode po 10 ljudi iz hangara, prislone ih uz zid i potom stijeljaju. Iako, dakle, ne govori o datumu, analizirajući njegov iskaz u kontekstu ostalih iskaza, te događaja za koje je nesumnjivo utvrđeno da su se odigrali 13. i 14. jula, Vijeće zaključuje da je svjedok govorio o 14. julu o čemu će biti više riječi u predstojećem tekstu presude.

385. Na osnovu saglasnih iskaza ovih svjedoka koji u svojoj sveukupnosti čine zaokruženi prikaz konkretnog događaja, dovedene u vezu sa drugim provedenim dokazima, Vijeće je temeljem njihove svestrane ocjene, utvrdilo van razumne sumnje, da su zarobljeni Bošnjaci, nakon što su na gore opisane načine dovedeni u skladište ZZ Kravice, ubijani. Nadalje, analizom sadržaja ovih dokaza, događaja ispred i unutar skladišta, Vijeće zaključuje da pogubljenje zarobljenih Bošnjaka počinje u popodnevnim časovima 13. jula 1995. godine.

386. Imajući u vidu različite podatke o broju zatvorenih Bošnjaka u skladištu koje su svojom slobodnim procjenama davali svjedoci, te iskaze koji govore o broju leševa u hangaru i oko njega nakon pogubljenja, a o čemu će nešto više biti riječi u nastavku ove presude, ni po ovom Vijeću, kao što je to slučaj i u presudama MKSJ-a i Suda BiH kojim su tretirani događaji u Srebrenici 95.godine, nije bilo moguće odrediti precizan broj zarobljenika iz skladišta, pri tom nalazeći nesumnjivo dokazanim da se radi o njih više stotina.

387. U pogubljenjima do dolaska pripadnika Centra za obuku u reon Kravice, učestvovali su pripadnici 2. Odreda specijalne brigade policije iz Šekovića (SBP).

388. Navode optužnice da su policajci 2. Odreda specijalne brigade policije bili u rejonu ZZ Kravica i učestvovali u pogubljenjima do dolaska pripadnika Centra za obuku Jahorina, odbrana tokom postupka nije osporavala.

389. Pored toga, odgovornost pripadnika te policije za ubistva u ZZ Kravici, utvrđena je u nekoliko pravosnažnih presuda ovog Suda.

390. Iako to, dakle, nije sporno, Vijeće će se ipak, ukratko osvrnuti na dokaze koji su to potvrdili i u ovom predmetu.

391. Naime, niti jedan od saslušanih svjedoka ne navodi puni naziv jedinice koju zatiču po dolasku pred skladište, a potom je i zamjenjuju. Svjedoci KB-102, KB-116, KB-115 ipak svjedoče da tu zatiču pripadnike neke druge jedinice, pri čemu svjedok KB-102 navodi da su se spominjali Šekovići, „šekovički odred“, dok je svjedok KB-116 pojasnio da je to bila „šekovička specijalna policija.“ Svjedok KB-115 je u tom smislu naveo da je čuo kako je tu ubijen komandant specijalnog odreda Šekovići kada ga je nekolicina zarobljenika iz hangara privukla i ubila.

392. O prisustvu pripadnika 2. Odreda SBP Šekovići na lokalitetu ZZ Kravice, govori i sadržaj Butlerovog izvještaja. U djelu ovog izvještaja se navode podaci iz knjige ranjenih boraca primljenih u bratunčki dom zdravlja na dan 13.07., te tako djelimično potvrđuju i saznanja svjedoka KB-115 o ubistvu jednog od pripadnika te policije. U izvještaju takođe stoji da su, između ostalih, u bratunčki dom zdravlja dana 13.07., primljeni: Krsto Dragičević, kao pripadnik 2. odreda specijalne brigade Šekovići koji je smrtno ranjen u Kravici 13. jula 1995. godine, te Rade Čuturić zbog ranjavanja u Kravici, a koji je u to vrijeme imao svojstvo oficira i zamjenika komandanta drugog specijalnog odreda.¹⁷⁵

393. Imajući u vidu sve navedeno, za Vijeće nije bilo dvojbe da su u popodnevnim satima 13. jula 1995. godine, pripadnici 2. Odreda SBP Šekovići otpočeli s pogubljenjem zarobljenih muškaraca Bošnjaka u skladištu ZZ Kravica i to pucajući na njih iz automatskih pušaka i bacajući ručne bombe, kako su to svjedoci i izjavili.

¹⁷⁵ Dokaz br. T-65 paragraf 6.34; dokaz br. T-13, Podaci o ranjenim oboljelim, nestalim i poginulim licima u jedinicama brigade Bratunac za vrijeme izvršenja borbenih zadataka na strani označenoj 0627-4147 (Ranjeni druge jedinice) pod brojem 4. navodi se ime Čuturić Rade, kao pripadnik specijalne policije, datuma 13.07., ranjen u mjestu Kravica;

394. Pripadnici Centra za obuku Jahorina su u večernjim satima na lokaciji skladišta ZZ Kravica i duž ceste Bratunac- Konjević Polje, zamjenili pripadnike 2. Odreda SBP Šekovići.

395. Da su policajci Centra za obuku na lokalitet Kravice došli u večernjim satima, saglasne iskaze su dali svjedoci KB-101, KB-115, KB-116.

396. Optuženi Božidar Kuvelja opisujući dolazak pred ZZ Kravicu, navodi da nakon Potočara idu cestom, ali da se ne može sjetiti čime, niti zna šta se tada dešava sa srebreničkom vojskom. Naglašava da je i tada i u "svim situacijama", komandir voda Neđo (misli na Neđu Milidragovića),¹⁷⁶ bio snjima. U njegovom vodu je bilo oko 20- 30 vojnika. Po dolasku, komandir im je izdao naređenje da zarobljenici iz skladišta ne smiju živi izaći, te da ubiju one koji pokušaju bježati. Optuženi kaže da nije ni znao šta se dešava sve dok nije došao pred hangar i da je tada vidio da je bilo ubistava. Vidio je leševe razbacane ispred skladišta, čuo je govor i jauke.

397. Svjedok KB-101 govoreći o dolasku u rejon ZZ Kravice, navodi da su tu došli kasno naveče, te se rasporedili od rejona OKE (tako naziva ZZ Kravicu) u pravcu Konjević Polja, pri čemu se nije mogao precizno izjasniti o broju pripadnika njegove jedinice. Komandir Neđo im je rekao da trebaju obezbjediti skladište pored kog je svjedok lično bio i tada čuo krike, jauke i dozivanja u pomoć. Govoreći o svom rasporedu svjedok KB-116 kaže da je također bio raspoređen ispred hangara.

398. Svjedok KB-115 je također potvrdio da su na taj lokalitet došli u večernjim satima, nakon čega su raspoređeni tako da je desetak policajaca otišlo niz put, a ostatak ostao kod hangara do puta. Svjedok KB-104, navodi da je sa većim djelom jedinice otišao u Kravicu i kao svjedok KB-115, bio raspoređen na obezbjeđenju puta od skladišta prema Konjević Polju, pojašnjavajući da se on lično nalazio na 200 m od puta prema Konjević Polju. Da su pripadnici Centra vršili obezbjeđenje terena oko ZZ Kravice i duž ceste Bratunac- Konjević Polje, potvrdio je i svjedok KB-102.

399. Iz iskaza ovih svjedoka, saglasno i jasno, stoga za ovo Vijeće i prihvatljivo, proizilazi da je nakon Potočara zadatak pripadnika Centra za obuku bio usmjeren na

¹⁷⁶ Optuženi Kuvelja, govori o prisustvu komandira voda Neđi, što potvrđuje i svjedok KB-101. Ranije je utvrđeno u glava IV, odjeljak i presude da je Neđo Milidragović bio komandir II voda I čete Centra za obuku Jahorina;

lokalitet ZZ Kravica. Oni saglasno potvrđuju dolazak jednog djela pripadnika Centra za obuku Jahorina na lokalitete Kravice, njihov raspored na lokaciji oko skladišta i duž ceste Bratunac - Konjević Polje s ciljem izvršenja naredbe koja se odnosi na obezbjeđenje tog terena. Obezbuđenje terena, kako to proizilazi iz njihovih iskaza, a može se također zaključiti iz prirode izdate naredbe, je podrazumijevalo osiguranje skladišta od bjekstva zarobljenika, te zarobljavanje i likvidaciju muškaraca Bošnjaka. To jasno proizilazi i iz iskaza svjedoka KB.-117 koji je govoreći o događaju narednog dana, 14.07, pomenuo grupu od 50-100 dovedenih zarobljenika Bošnjaka sa žicom svezanim rukama na leđima. Svjedok pretpostavlja da ih je zarobila, kako kaže, druga četa njegove jedinice koja je bila raspoređena u tom pravcu. Ovi zarobljenici su potom strijeljani, kao i oni koji su prethodno bili zatvoreni u hangar.

400. Pored komandira II voda I čete Neđe Milidragovića, svjedoci KB- 102,¹⁷⁷ KB-101¹⁷⁸ i 115 su potvrdili da su dešavanjima u Kravici, od rukovodnog kadra, prisustvovali i Duško Jević i Mendeljev Đurić, a što upućuje na zaključak da pripadnici I čete inkriminisane radnje na lokalitetu ZZ Kravice preduzimaju pod kontrolom i nadzorom nadređenih.

401. Po dolasku na lokalitet ZZ Kravice, pripadnici I čete, kao i optuženi Kuvelja, svjesni ubijanja zarobljenika koji se nalaze u skladištu, u večernjim satima 13. jula, zamjenili su pripadnike 2. Odreda SBP Šekovići. Tokom noći pucajući iz automatskog oružja i bacajući ručne bombe, oni nastavljaju sa pogubljenjima koja su započeli policajci 2. Odreda.

402. To proizilazi iz sljedećih dokaza:

403. Optuženi Kuvelja, izjavljuje da po dolasku ispred skladišta zaključuje da je bilo ubistava jer vidi razbacane leševe, a iz skladišta čuje jauke.

404. O tome govori i svjedok KB-102 koji po dolasku čuje pucnjavu i eksplozije bombi u hangaru, te zapomaganja i jauke. Vidi siluete oko skladišta, a od kolega saznaje da se šekovljani povlače. Ujutro je ispred hangara vidio poprilično mnogo leševa, a istog jutra to također vidi i svjedok KB-116. Svjedok KB-116 govoreći o trenutku dolaska njegove jedinice pred hangar, noć prije, čuje jauke, te kako zarobljenici traže vodu. Nakon 15-

¹⁷⁷ Iskaz svjedoka KB-102;

¹⁷⁸ Iskaz svjedoka KB-101, govori o Manetu- nadimak Mendeljeva Đurića;

20 minuta po njihovom dolasku, odlazi jedinica iz Šekovića, a tu ostaje samo njihova jedinica. Pretpostavio je da će se tokom noći zarobljenicima desiti nešto strašno. Izvršavajući zadatak čuvanja hangara, čuje jauke i vidi leševe. Te noći, na tom mjestu gdje i svjedok, bio je i optuženi Božidar Kuvelja.¹⁷⁹

405. Dva pokušaja bjekstva su spriječena tako što su zarobljenici ubijeni, a što potvrđuje i optuženi rekviši da je bilo jedan - dva slučaja ubijenih koji su pokušali bježati.

406. Svjedok KB-115 govoreći o noći 13/14, nakon što se policija iz Šekovića povukla sa tog prostora, navodi kako iz pravca skladišta, u različitim intervalima, čuje pojedinačnu i rafalnu pucjavu, te odjeke bombi. Potom, sa mjesta na kojem je bio raspoređen sa kolegom, odlazi u pravcu skladišta gdje im iz razgovora s pripadnikom njihove čete postaje jasno da se vrši „ likvidacija muškaraca.“ Svjedok potom opisuje, kako ponovo ujutro sa mjesta na kojem je bio raspoređen, odlazi pred hangar i vidi pripadnike njegove jedinice kako hodaju ispred hangara, čuje jauke i vidi leševe na vratima hangara.

407. Svjedok KB-101, se sjeća kako je grupa ljudi iz njegovog voda pucala iz automatskog oružija u pravcu skladišta, ali se na sjeća da je te noći bilo i eksplozija bombi.

408. Kada se iskazi navedenih svjedoka dovedu u vezu sa iskazom Zorana Erića, iskazom svjedoka S-112, te izjavom Luke Markovića u djelu koji se odnosi na period kada su zarobljeni muškarci Bošnjaci zatvarani, vrijeme kada počinju pogubljenja, te njihove iskaze u dijelu koji potvrđuju da se cijele noći 13/14. jul, iz pravca hangara, čula pucjava i odjeci bombi, jasno je da su pripadnici I čete nakon odlaska 2. Odreda SBP Šekovići, nastavili sa pogubljenjima zatočenih u hangaru.

409. Iz iskaza svjedoka proizilazi da oni na lokaciji ZZ Kravice, nisu svo vrijeme fizički prisutni na istom mjestu. U situaciji kada oni dolaze na, za njih nepoznati lokalitet, kada pada noć, neki bivaju raspoređeni pred i oko hangara, a drugi angažirani na obezbjeđenju puta, sasvim je razumljivo da sve te objektivne okolnosti određuju njihova saznanja i utiču na različitost u načinima na koje percipiraju dešavanja oko njih.

¹⁷⁹ Iskaz svjedoka KB-116;

410. Analizirajući navedene iskaze, Vijeće ih u odlučujućim činjenicama nalazi saglasnim, u međusobnoj povezanosti čineći logični prikaz konkretnog događaja, te ih stoga prihvata vjerodostojnim i tačnim. Naime, navedeni svjedoci, kao što se to da zaključiti iz interpretiranih, relevantnih djelova njihovih iskaza, jasno govore o onome što vide i čuju nakon dolaska na lokalitet ZZ Kravice, kako veče po dolasku, tako i tokom noći, kao i sljedećeg jutra. Oni na uvjerljiv način prenose svoja zapažanja i zaključke o onome što se zbiva, kao i posredna saznanja do kojih dolaze. Postojeće razlike uslovljene postojanjem objektivnih i subjektivnih faktora u kojima se svjedoci nalaze, nisu od takvog značaja da dovode u pitanje činjenična utvrđenja i zaključke do kojih je Vijeće došlo svestranom analizom njihovih iskaza ponaosob, a i u kontekstu ostalih provedenih dokaza.

411. Imajući u vidu sve navedeno, Vijeće zaključuje, da pripadnici I voda nakon što 13.07 dolaze na lokalitete ZZ Kravice, tog dana postaju svjesni da su ubijanja u toku, te da su nakon toga, tokom noći, na način kako je to i navedeno, pucajući iz automatskog oružja i bacajući ručne bombe, i sami nastavili sa pogubljenjima muškaraca Bošnjaka u skladištu kao i onih koji su pokušali pobjeći.

412. Nakon, 13.07., ubijanje preživjelih se nastavlja i 14.07.1995. godine.

413. Kada je svanulo, svjedok KB-116 je vidio da je hangar ispunjen leševima, te i veći broj leševa ispred hangara. Pojavljuje se komandir njegovog voda Neđo koji pozva preživjele da izađu iz hangara kako bi im se ukazala pomoć, te ih ubjeđujući da je sve što im se desilo, greška. Nakon toga, zarobljenici počinju izaziti. I svjedok KB-117 je čuo pozivanja na izlazak, dok svjedok KB-102 svjedoči da je toga jutra, poslije negovaranja da izađu i da im se neće ništa desiti, izašlo 80 do 100 preživjelih zarobljenika. Svjedok Zoran Erić je čuo pozivanje megafonom i da se zatvorenicima govori da je došla voda, sanitarna služba i hitna pomoć.

414. Svjedočeći o jutarnjim časovima sljedećeg dana (14.07), svjedok KB-101 je potvrdio navode prethodnih svjedoka da je Neđo iz Zvornika pozivao ljude iz skladišta i da im je rekao da će biti razmjenjeni i prebačeni u Federaciju. Dok su zarobljenici izlazili, svjedok KB-102 je vidio Duška Jevića.

415. I optuženi Božidar Kuvelja je takođe potvrdio da je komandir voda Neđo Milidragović pozvao zarobljenike da izađu iz hangara, te da je po njemu, izašlo njih 50-60. Neki su hramali.

416. Zarobljenici su poredani u vrste i naređeno im da kleknu.¹⁸⁰

417. Svjedok S-112, koji je ranjen tokom noći i u tom stanju iskočio kroz prozor, te ostao ispred hangara da ležeći nepomičan cijelu noć sve do svanuća, kaže da je ujutro vidio dolazak bagera i kamiona koji su utovarali leševe, a istovremeno se čulo dozivanje preživjelih iz hangara. Nakon što su izašli, muškarci Bošnjaci natjerani su od strane starješina da pjevaju četničke pjesme, a potom ubijeni rafalnim pucanjem, dok su oni koji su davali znake života, dokrajčeni pojedinačnim pucnjavima.

418. Da su zatvorenici natjerani da pjevaju četničke pjesme, potvrdio je i svjedok KB-117.

419. Imajući u vidu saglasne izjave svjedoka za Vijeće je sasvim jasno i očito da su preživjeli iz hangara izveden vani. Svjedočeći na te okolnosti svi navedeni svjedoci govore o onome što su čuli ili kako su shvatili pozivanja zarobljenika koji nakon toga počinju da napuštaju hangar i redaju se vani stojeći duž objekta.

420. Da su razlozi koje su im govorili, bili prevara kako bi napustili skladište, bilo je jasno nakon što su zarobljenici izašli. Izranjavanim, naređeno im je da pjevaju četničke pjesme i da se poredaju u više vrsta, te kleknu.

421. Opisujući šta se nakon toga dešava, svjedok KB-116 kaže da se po izlasku Bošnjaka iz skladišta, formirala grupa u kojoj je prema njegovoj procjeni bilo oko 30 civila. Neko je donio puškomitraljez, a komandir Neđo, nakon što se niko nije javio da preuzme puškomitraljez, isti dodjeljuje Božidaru Kuvelji.

422. Po Neđinom naređenju, optuženi Kuvelja puca iz ležećeg položaja u pravcu izašlih civila, a sa njim pucaju i drugi pripadnici čete, pri čemu se svjedok KB-116 ne izjašnjava o njihovim imenima, ali kaže da je pucnjava bila rafalna i da je trajala oko pola minute.

423. Svjedok KB-116 kaže da nije vidio da je optuženi Kuvelja nakon što je učestvovao u strijeljnu izašlih zarobljenika, ustao i pucao u one koji su prethodno bili pogođeni, a davali znake života.

¹⁸⁰ Iskaz svjedoka KB-102;

424. Svjedok KB-102 svjedoči da, nakon što su zarobljenici izašli iz hangara, poredani u vrste i naređeno im da kleknu, da su pripadnici njegove jedinice, njih tridesetak, poredani na cesti duž objekta, a prostor između njih, kako kaže, počinju popunjavati neki drugi njemu nepoznati vojnici. Opisujući kako se odvijalo strijeljenje, svjedok navodi da su zarobljenicima data voda i cigarete, a onda u jednom momentu, grupa vojnika koja je tu stajala, se povlači u smjeru ceste, a potom je iz njihovog pravca uslijedila strašna rafalna paljba prema Bošnjacima izašlim iz hangara. Prema procjeni svjedoka, 95% ljudi je za 3-4 minute bilo pogubljeno. On nije čuo da je bilo naredbe za pucanje, niti je u tom trenutku imao preglednost da bi mogao vidjeti ko puca, a ko ne, samo čuje rafalnu paljbu. Za sebe kaže da nije pucao jer mu je u tome pomogao optuženi Božidar Kuvelja koji mu je stojeći u stroju iz kog se pucalo i od svjedoka bio udaljen dva i po do tri metra, rukom dao znak, koji je shvatio „da će biti sve u radu, da ne brine.“ Govoreći o ovome, svjedok je u sudnici prepoznao optuženog.

425. Odgovarajući na pitanje tužioca da li je Božidar Kuvelja pucao, svjedok KB-102, kaže da to ne zna, ali je siguran da su svi imali automatsko oružije i da ne može isključiti mogućnost da je kod Kuvelje bio puškomitraljez.

426. Svjedok kaže da su nakon izvršenog strijeljanja, lica pod imenom Crnogorac i momak iz Prijedora, prošli kroz redove prethodno strijeljanih zarobljenika i ubili one koji su davali znake života. Svjedok KB-102 je bio kategoričan da Božidar Kuvelja nije bio među ovima koji su pucali u zarobljenike koji su davali znakove života.

427. Svjedok KB-117 govoreći o obezbjeđenju hangara, navodi da su on i još neki pripadnici njegove jedinice bili budni cijelu noć i da je on pred zoru zaspao. Probudio ih je komandant jedinice Jević. Navodi kako je sa mjesta gdje je bio prethodne noći, čuo eksplozije bombi, pucnjavu iz automatskog naoružanja, jauke i zapomaganja iz skladišta, a izjutra, čuo i poziv za izlazak iz hangara, te čuo zarobljenike kako pjevaju četničke pjesme, a nedugo zatim i rafalnu pucnjavu.

428. Nakon toga, svjedok KB-117 vidi kako je betonirani prostor ispred hangara prekriven leševima pobijenih ljudi, te i optuženog Božidara Kuvelju kako hoda između njih i gleda ima li ko živ, a ako ima, da puca, koliko se sjeća, iz puškomitraljeza. Svjedok KB-117, ne zna da li je tada vidio, ili su mu o tome poslije pričali, ali se sjeća još jednog lica, pripadnika njegove jedinice koji je to također radio. O imenu svjedok se nije izjašnjavao.

429. Svjedok KB-101, kao što je već navedeno, otišao je ispred hangara kada su zarobljenici počeli izlaziti i u trenutku kada se vratio na to mjesto, ispred hangara je vidio „mrtve ljude“, te pripadnike svoga voda i lica sa nadimcima, Hercegovac i Arkan koji su prilazili i pucali u tijela.

430. I svjedok Zoran Erić, nakon pozivanja zarobljenika da izađu, kako kaže, čuje naredbu „pali“, a potom rafalnu paljbu iz više oružija.

431. U svom iskazu datom u istrazi, optuženi Kuvelja navodi da su Bošnjaci iz hangara izašli u grupici, da su stajali, te da je onda uslijedila naredba komandira da ih treba pobiti. Na pitanje tužioca: Jeste li ih pobili? Optuženi je odgovorio :

Jesam. Ja sam pucao, ispod i iznad dosta, da li je koga metak pogodio ne znam, ja nisam vidio da li sam.Svako ko se tu zadesio morao je pucati.¹⁸¹ Pucao je iz puškomitrajeza kcji mu je dao Neđo.¹⁸²

Puškomitrajez je bio postavljen na nožice, a on je bio u ležećem položaju, dok su ostali kcji su također pucali bili u stjećem položaju.¹⁸³

432. Kaže da su nakon paljbe ti ljudi popadali, ali da se ne može sjetiti da je neko vršio tzv. „ovjeravanje“ preživjelih.

433. Na poseban upit tužioca optuženi kaže da se tresao, da mu je bilo žao streljanih ljudi, a na pitanje zašto se osjeća krivim, odgovara da je dovoljno da je bio tu i mogao nekoga pogoditi.¹⁸⁴

434. Iskaze svjedoka koji su svjedočili o strijeljanju zarobljenika nakon što su na prevaran način izašli iz hangara, kao i na druge okolnosti i činjenice koje određuju inkriminisane događaje predmeta optužbe, Vijeće također ocjenjuje pouzdanim i tačnim jer su u odlučujućim činjenicama saglasni, a u međusobnoj povezanosti daju cjelovitu i jasnu sliku onoga što se dogodilo.

435. Evidentne razlike u pogledu detalja ovog događaj kada svjedoci govore o različitom broju pred hangar izašlih zarobljenika pri tome spominjući broj koji se kreće od

¹⁸¹ Transkript o ispitivanju osumnjičenog od 18.01.2011. godine, strana 44;

¹⁸² Ibid. strana 55;

¹⁸³ Ibid. strana 56;

¹⁸⁴ Ibid. strana 52;

30 do 100; da su po izlasku zarobljenici formirali grupu ili bili poredani u vrste; kada svjedok KB-102 i optuženi govore o prisustvu neke druge vojske, dok drugi svjedoci govore o pripadnicima samo njihove čete, po ocjeni Vijeća, bitno ne utiču na cjelokupnu sliku o načinu na koji je egzekucija preživjelih izvršena. Ove različitosti, po ocjeni Vijeća, nisu takvog karaktera da dovode u pitanje saglasne i jasne iskaze svjedoka u pogledu odlučujućih činjenica: da je iz hangara zasigurno izašlo nekoliko desetina preživjelih zarobljenika, da su postrojani u više vrsta, da su natjerani da kleknu upravo na način kako je naveo svjedok KB-102 koji je detaljno i na upečatljiv način opisao izlazak preživjelih zarobljenika, način na koji su se redali, te govorio i o drugim detaljima u tom pogledu.¹⁸⁵ Nasuprot njegovom iskazu, iskaz svjedoka KB-116 je više bio usmjeren na konkretne radnje optuženog opisujući kako je on po Neđinom naređenju, iz ležećeg položaja, iz pukomitraljeza, pucao prema zarobljenicima, a što je potvrdio i sam optuženi u svom iskazu. Za razliku od svjedoka KB-102 i KB116, svjedok KB-117 nije prisustvao stjeljanju, ali je nakon pjevanja četničkih pjesama, čuo rafalnu paljbu, dok je svjedok KB-101, vidio momenat kada zarobljenici izlaze i tada napustio prostor ispred hangara, ali je po povratku pred hangar, vidio mrtve.

436. Vijeće je steklo uvjerenje da su navedeni svjedoci svjedočili o događajima koji su se zaista i desili i o njima pričali na način kako su to, sa mjesta na kojima su se u tim trenucima nalazili, vidjeli, čuli, ili stekli dojam, te svoja saznanja prenijeli na način kako su to najbolje znali. Vijeće je svakako imalo u vidu i uzelo u obzir protek vremena od inkriminiranih događaja do trenutka svjedočenja, položaj i okolnosti inkriminiranih dešavanja u kojima su se svjedoci i sami našli i tome prisustvovali, što je svakako imalo uticaja na kvalitet njihova sjećanja i objašnjiva razlike u sadržaju njihovih svjedočenja koje nikako ne dovode u pitanje konačan zaključak Vijeća o učešću optuženog Božidara Kuvelje u strijeljanju zarobljenih Bošnjaka. Ovo posebno što je i sam optuženi dajući iskaz o svom učešću u strijeljanju zarobljenih iz hangara, na posredan način potvrdio da je na način opisan u tački II izreke, uzeo učešća u izvršenim ubistvima.¹⁸⁶

437. Cijeneći iskaze svjedoka i iskaz optuženog koji je dao u istrazi kako pojedinačno tako i u međusobnoj povezanosti sa ostalim provedenim dokazima, Vijeće je van razumne sumnje zaključilo da je optuženi Božidar Kuvelja, na način kako je to i opisano u

¹⁸⁵ Paragraf 424 ove presude;

¹⁸⁶ Paragrafi 431, 432 i 433 ove presude;

tački II izreke presude, pucajući iz puškomitraljeza, a ostali pripadnici I čete, pucajući iz automatskih pušaka, učestovovao u strijeljanju nekoliko desetina, na prevaran način iz skladišta izašlih zarobljenika postrojenih u više vrsta i uz naredbu da kleknu.

438. Nasuprot tome, Vijeće nije moglo van razumne sumnje utvrditi, da je optuženi s namjerom da ne ostane preživjelih, pucajući iz puškomitraljeza, usmrtio one zarobljenike koji su davali znake života, odnosno izvršio „ovjeru“ već strijeljanih, kako mu se optužnicom stavljalo na teret.

439. Naime, jedino je svjedok KB-117 tvrdio da je vidio kako optuženi Kuvelja iz puškomitraljeza i još jedno lice za koje baš i nije siguran, ubijaju one koji su preživjeli strijeljanje. Svjedok KB-116 koji je posvjedočio o strijeljanju grupe izašlih zarobljenika, nije mogao potvrditi da je Kuvelja nakon što je pucao na zarobljenike iz puškomitraljeza, ustao i pucao u preživjele, dok je svjedok KB-102 pripadnike njegove čete, osobu sa nadimkom Crnogorac i još jednu iz Prijedora, označio kao osobe koje su prošle kroz redove preživjelih i ubili one koji su davili znake života, pri tome kategorično tvrdeći da optuženi Kuvelja, koga je dobro upoznao na Jahorini, nije bio među njima. Također je i svjedok KB-101 potvrdio da je vidio da prilaze i pucaju u preživjele izvjesni Arkan i Hercegovac, ali da to nije bio optuženi Božidar Kuvelja.

440. Vijeće na osnovu iskaza svjedoka KB-117 nije moglo izvesti pouzdan zaključak da je upravo optuženi izvršilac ove radnje budući da je jedino on, za razliku od drugih svjedoka, označio optuženog Božidara Kuvelju da je vršio ubijanje preživjelih. Naime, iskaz svjedoka KB-117 je u suprotnosti sa iskazom svjedoka KB-102 i KB-101¹⁸⁷ koji su vidjeli ubistva preživjelih, i ne spominju da je u tome učestvovao Božidar Kuvelja, nego druge osobe. Da su preživjeli ubijani proizilazi i iz iskaza svjedoka Zorana Erića, koji je nakon rafalne paljbe, kako kaže, čuo ubijanja kratkim rafalima „dva po dva“¹⁸⁸ i to od strane više lica pri tome ne spominjući optuženog i tako potvrđujući ono što su govorili svjedoci KB-102 i KB-101, ali ne i svjedoka KB-117 koji na lokalitet ispred hangara dolazi po izvršenom strijeljanju i nakon neprospavane noći. Prihvatajući saglasne iskaze svjedoka, u nedostatku drugih potkrepljujućih dokaza, Vijeće nije moglo van svake

¹⁸⁷ Vijeće je kao validan i vjerodostojan dokaz prihvatilo iskaz svjedoka KB-101 koji je dao tokom glavnog pretresa, na temelju kojeg je zaključilo da optuženi Božidar Kuvelja nije Hercegovac o kojem je ovaj svjedok govorio / Podnaslov Iskazi svjedoka KB-101 i nadimak optuženog, str. 43 do 47;

¹⁸⁸ Ovo je potvrdio i svjedoka S-112, govoreći da su preživjeli „dokrajčeni kratkim pucnjevima.“ Prihvaćen transkript, dokaz T- 130;

sumnje zaključiti da je optuženi pucajući iz puškomitraljeza usmrtio zarobljenike koji su davali znake života, odnosno izvršio „ovjeru“ već strijeljanih kako mu je to optužnicom stavljeno nateret.

441. U vezi s navedenim, izostavljajući ime optuženog, Vijeće je u ovom djelu, tačku II. izreke presude, prilagodilo utvrđenom činjeničnom stanju zaključujući i definišući da su „ pripadnici te jedinice s namjerom da ne ostane preživjelih, u one zarobljenike koji su davali znakove života ponovo pucali u iste kako ne bi preživjeli“.

442. Tokom dokaznog postupka, odbrana je u nastojanju da dovede u pitanje kredibilitet svjedoka KB-116 i KB-117, iste saslušala kao svoje svjedoke. Međutim, svjedoci KB-116 i KB-117, su ostali dosljedni odgovorima koje su davali prilikom direktnog i unakrsnog ispitivanja u svojstvu svjedoka Tužilaštva BiH, a Sud sadržaje njihovih iskaza imao u vidu i interpretirao kod obrazlaganja relevantnih činjeničnih utvrđenja. S tim u vezi, odgovori koje su ovi svjedoci davali tokom direktnog ispitivanja od strane odbrane, nisu doveli u pitanje činjenična utvrđenja i zaključke Vijeća do kojih je došlo, kako temeljem ocjene iskaza datih u svojstvu svjedoka Tužilaštva, tako i u kontekstu ostalih provedenih dokaza o kojima je bilo riječi.

443. Mrtva tijela pogubljenih, prekrivana su sijenom, a potom je počelo odvoženje leševa.

444. Svjedok Zoran Erić koji je iz štale, u koju se sa par kolega sklonio, čuo kako se odvijalo strijeljenje, pa potom i pojednično ubijanje preživjelih, navodi da su nakon toga po njih došli vojnici i rekli im da izađu i preko leševa stave sijenom. Ne zna koliko je bilo leševa, ali zna da nije bilo dovoljno plastova sijena kako bi se svi leševi prekrili. Kaže da je pored njih, trideset do pedeset vojnika učestvovalo u prekrivanju leševa.

445. Da su mrtva tijela prekrivana sijenom potvrdio je i svjedok KB-117.

446. Dok su oni leševi prekrivali sijenom, prema kazivanju svjedoka Erića, pripadnici UNPROFORA, su zaustavljani na punktu od strane srpskih vojnika, a pustili su ih da prođu tek nakon što su leševi pokriveni sijenom, što po ocjeni Vijeća, ukazuje na očitu i jasnu namjeru da se na ovakav način prikrije zločin.

447. Nakon toga uslijedilo je odvoženje leševa. Svjedok Erić je posvjedočio da je u odvoženju leševa učestvovala civilna zaštita, pri čemu su korišćeni kamioni i utovarivači. Leševi su voženi u Glogovu.

448. Govoreći o transportu leševa, svjedok Erić navodi da je bio očevidac pokušaja bjekstva preživjelog zarobljenika koji je okončan njegovim ubistvom. To potvrđuje i svjedok Luka Marković koji je rekao da je jedan preživjeli zarobljenik pokušao pobjeći, ali su ga srpski vojnici uspjeli ubiti, tako da je i njegovo tijelo utovareno na kamion sa ostalim leševima.

449. Svjedoka Krsto Simić, u to vrijeme angažovan u radnoj obavezi, posvjedočio je kako im je Momir Nikolić rekao da idu prema zemljoradničkoj zadruzi Kravica. Jedan kamion je vozio on, a drugi Obrenović Miodrag. Kamioni su imali sanduke veličine 5x2 m, dubine 80 cm. Pred hangar u Kravici je došlo pet /šest kamiona, a u krugu zgrade je bio i jedan manji utovarivač, te još kamiona, fapova-manova. Takođe navodi da je vidio leševe unutar i van hangara.¹⁸⁹

450. Jedno vrijeme su leševe iz hangara iznosili rukama, stavljali u kašiku utovarivača, pa u kamione jer su vrata hangaru bila mala tako da mehanizacija unutra nije mogla ući. Nakon što je svjedok zamijenio kolegu na utovarivaču i srušio vrata, tijela iz hangara su kupljena kašikom i stavljana na utovarivač.¹⁹⁰

451. Po svjedoku u jednu kašiku je moglo stati 4-5 tijela, a u sanduk kamiona oko 20 tijela. Tjelima je napunjeno 5- 6 kamiona, a prema njegovoj procjeni, tada je odvezena polovina od ukupnog broja leševa.

452. Da je u transportu tjela korišćena mehanizacija bagera, utovarivača i njima tjela trpana na kamione, potvrdili su i svjedoci KB-104, KB-102, KB-117, kao i optuženi, govoreći o odvoženju leševa nakon pogubljenja.

453. Utovar i odvoženje leševa po svjedoku Luki Markoviću, obavljeno je 14.07. počev od jutarnjih časova, pa sve do 15h dana 15. 07.1995. godine.

¹⁸⁹ Izjava svjedoka Krste Simić od 12.07.2011. godine, na fotografiji T-3 pokazao je hangar u Kravici i mjesto gdje su bili leševi;

¹⁹⁰ Svjedok Luka Markovića na zapisniku o saslušanju od 20.09.2005. godine, potvrdio je navode svjedoka Simića rekavši: *Da se istog dana (14.07.) otpočelo sa utovararjem tjela ubijenih, na način što su sa utovarivačem kupljena i utovarana u kamione kipere. Prvo su kupljena tjela ispred hangara, a potom se utovarivačem razvalio dio zida hangara kroz koji je utovarivač ulazio u hangar i kupio tjela tovarajući ih na kamione.* (dokaz br. T-133);

454. Odredište kamiona natovarenih leševima bilo je u Glogovoj.¹⁹¹ Svjedok Simić je ispričao kako je po dolasku u Glogovu vidio iskopanu grobnicu: dužine 50-60 metara, širine 2. do 2.20 metra, dubine 4-5 metara. Grobnica je tada bila prazna, a kasnije u nju smještena tijela koja su oni dovezli. Tu je vidio vojnike i vojne policajce.

455. Nakon dva do tri mjeseca od ukopa tjela, ponovo su po naredbi otišli u Glogovu sa zadatkom da iz te grobnice premjeste tijela. Iz Glogove su krenuli prema Bratuncu, prošli kroz Potočare, došli do Srebrenice, potom prema Zelenom Jadru gdje zatiču Momira Nikolića. S lijeve strane, pored glavnog puta, iskopali su grobnicu u koju su stavili leševe dovezene iz grobnice u Glogovoj.

456. Imajući u vidu dokaze izvedene na okolnosti izvršenih pogubljenja, njihovu vezu sa dokazima i činjeničnim utvrđenjima iznesenim u djelu presude u kojem je obrađeno uklanjanje i ukop tijela nakon pogubljenja,¹⁹² jasno je da su nakon ubijanja tjela prvobitno ukopavana u primarnim grobnicama, potom iskopana i razmještanu u sekundarne grobnice. Lično učestvujući u ukopavanju djela ubijenih iz ZZ Kravice, otkopavanju i ponovnom ukopavanju tijela, posvjedočio je svjedok Krsto Simić.

i. Optuženi je počinio progon u vezi s ubistvima

457. Rješavajući pitanje učešća i odgovornosti optuženog Božidara Kuvelje za inkriminisane radnje, Vijeće je van razumne sumnje utvrdilo da je optuženi svojim radnjama, kako je to i navedeno u tački II izreke presude, svjesno i voljno uzeo učešća u događajima na lokalitetu ZZ Kravica koje Vijeće kvalifikuje kao djelo ubistva.

458. Vijeće podsjeća da je optuženi zajedno sa pripadnicima I čete centra za obuku Jahorina, u večernjim satima, 13.07. došao na lokalitet ZZ Kravice sa zadatkom da, kao i ostali pripadnici, čuva i obezbjeđuje hangar.

459. Po dolasku, zatičući prizor u kojem pripadnici 2. Odreda SPB Šekovići, učestvuju u ubijanju zatočenih u hangaru, čujući odjeke bombi, pucnjavu, jauke i

¹⁹¹ Dokaz Tužilaštva br. T-4, karta na kojoj svjedok Simić pokazuje kuda su se kretali kamioni natovareni leševima nakon što su krenuli iz Kravice prema odredištu u Glogovoj (Glogova je na pola puta između Bratunca i Kravice);

zapomaganja, optuženom Božidaru Kuvelji je bilo jasno da se sprovodi kampanja, te da zajedno sa drugim pripadnicima 1. čete Centra za obuku Jahorina i sam postaje dio te kampanje učestvujući u izvršenju naredbe obezbjeđenja lokacije oko hangara.

460. Dokazi su pokazali da je tokom noći nakon odlaska 2. Odreda SBP iz Šekovića, nastavljeno pogubljenje zatočenih u hangaru i da u tome nesumnjivo učestvuju policajci Centra za obuku Jahorina. Istina, svjedok KB-102 je govori i o prisustvu njemu nepoznatih vojnika, međutim, kako dokazi izvedeni na datu okolnost nisu pokazali da se na tom mjestu, u tom periodu,¹⁹³ osim njih, nalazila neka druga jedinica, niti svjedok KB-102 precizira pripadnost pomenutih vojnika nekoj jedinici, to Vijeće njegove navode nije prihvatilo.

461. Optuženi Božidar Kuvelja, nalazeći se kod hangara, videći i čujući šta se dešava, ličnim djelovanjem uzima učešća u djelima ubistava.

462. Svjestan svojih postupka i posljedica koje mogu nastupiti, optuženi u jutarnjim časovima 14.07.1995. godine, na već opisani način pucao je iz pukomitraljeza zajedno sa pripadnicima svoje čete koji pucaju iz automatskog naoružanja, te je tako svjesno i voljno učestvovao u ubistvu preživjelih Bošnjaka.

463. Imajući u vidu konstitutivne elemente djela ubistva iz člana 172. stav 1. tačka a) KZ BiH za čije ispunjenje je naophodno da osoba bude lišena života i da je lišenje života izvršeno sa direktnim umišljajem, Vijeće nalazi da su na strani optuženog Božidar Kuvelja ispunjenim svi elementi jer je bio svjestan svoje radnje, radnju htio i u ubistvima učestvovao.

464. Osobe, prema kojim su pripadnici njegove čete i optuženi pucali, nesumnjivo su nakon i tokom strijeljenja, lišeni života. Slučaj kada je jedna zarobljena osoba preživjela strijeljenje, ili možda ranije provođene egzekucije, završen je također ubistvom.

465. Govoreći o svom učešću u strijeljanju pucanjem iz puškomitraljeza, optuženi je tvrdio da je pucao ispod i iznad Bošnjaka izašlih iz hangara, ali da ne zna da li je metak koga pogodio. Međutim, imajući u vidu način na koji je i iz čega pucao,¹⁹⁴ on je znao i

¹⁹² Dio presude, podnaslov iv Uklanjanje i ukop tijela, stranice 63-66 ove presude;

¹⁹³ Period nakon odlaska specijalne policije iz Šekovića, u večernjim satima 13.07.1995. godine do trenutka nakon što je izvršeno strijeljenje 14.07 i počelo odvoženje leševa toga dana;

¹⁹⁴ Pogledati paragraf br. 431 ove presude;

bio svjestan mogućnosti da se to može i dogoditi, kao što se na kraju i dogodilo jer su njegove radnje u sadejstvu sa ostalim pripadnicima njegove čete, rezultirale masovnim ubistvom zarobljenih civila. Imajući u vidu ono što su pokazali ostali dokazi izvedeni u tom pravcu, Vijeće njegovo kazivanje cijeni kao pokušaj umirenja vlastite savjesti i odgovornosti za djelo koje mu se optužnicom stavlja na teret.

466. Kod ovakvog stanja stvari, Vijeće nalazi da je optuženi postupajući s direktnim umišljajem, zajedno sa drugim pripadnicima I čete Centra za obuku Jahorina, radnjama navedenim pod tačkom II izreke presude, u okviru široko rasprostranjenog i sistematičnog napada, znajući za taj napad i da njegove radnje predstavljaju dio tog napada, postupajući s diskriminatornom namjerom zbog etničke i vjerske pripadnosti, učestvovao i počinio djelo progona Bošnjačkih civila iz Srebrenice iz tačke h) u vezi sa djelima ubistva iz tačke a) člana 172. KZ BiH.

ii. Izostavljeni dio činjeničnog sadržaja iz optužnice

467. Nakon, činjeničnih navoda optužnice,¹⁹⁵ u kojima je stajalo da je optuženi Božidar Kuvelja, pucajući iz puškomitraljeza usmrtio one zarobljenike koji su davali znakove života, odnosno izvršio „ovjeru“ već strijeljanih, optuženom je stavljena na teret i radnja koja je u optužnici opisana na sljedeći način:

a kasnije u toku istog dana učestvovao u strjeljanju grupe od oko 50-100 muškaraca Bošnjaka dovedenih iz pravca Konjević Polja ispred hangara ZZ Kravica tako što su ih svezanih ruku postrcjili ispred hangara i po naredbi komandira I voda I čete, poredani u strcj, pucajući iz automatskih pušaka i puškomitraljeza lišili života,..... na kcji način je učestvovao u pogubljanju oko 1000 muškaraca Bošnjaka;

468. Nakon svestrane analize provedenih dokaza, Vijeće u njima nije našlo potvrdu ovim činjeničnim navodima.

469. Naime, svjedok KB-104 koji je po dolasku u Kravicu bio raspoređen na obezbjeđenju djela puta od magacina prema Konjević Polju, navodi da je mogao vidjeti

¹⁹⁵ Dio tačke 2. optužnice;

autobuse u kojima su prevoženi civili iz pravca Bratunca prema Konjević Polju, kao i iz pravca Konjević Polja prema Kravici. Govoreći o civilima dovedenim u Kravicu, svjedok pojašnjava da je vidio više grupa, kvantitativno ih određujući kao manje ili veće. Prema njegovom kazivanju, jednom je provedena veća grupa koja je brojala 50-100 civila. Odvedeni su u pravcu magacina. Čuvši pucnjavu iz pravca magacina, uputio se tamo i vidio desetak pripadnika svoje jedinice, te Zorana Ilića koji puca u leševe koji su se nalazili ispred hangara.

470. Svjedok KB-117 opisujući dešavanja 14.07., pored ostalog, navodi da se sjeća da su toga dana iz pravca Konjević Polja, pripadnici II čete Centra za obuku doveli grupe Bošnjaka ispred hangara. Jednom je na prostor ispred magacina dovedena veća grupa koja je prema njegovoj procjeni brojala od 50-100 sa rukama svezanim na leđima, zarobljenih Bošnjaka. Pripadnici njegove jedinice su ih pucajući iz automatskog oružja strijeljali, ali kako kaže „ne može reći da je tu vidio optuženog Božidara Kuvelju“. Na poseban upit tužioca, gdje bi se optuženi u momentu strijeljanja mogao nalaziti, svjedok kaže da je jedan broj pripadnika njegove jedinice, njih pet-šest, među kojima i svjedok, bili van stroja iz kojeg se prema zarobljenicima pucalo, ali da optuženi nije bio s njima na tom mjestu, pri čemu svjedok navodi da su pripadnici njegove čete bili ili na mjestu gdje i on, ili na mjestu sa koga je vršeno strijeljanje, ispred hangara, objašnjavajući da ne zna gdje bi drugo optuženi mogao biti, osim na tim mjestima. Svjedok se nije mogao izjasniti, da li je potom, bilo ponovnog pucanja u tjela prethodno strijeljanih.¹⁹⁶

471. Naime, kao što se da primjetiti, svjedok KB-104 uopšte ne govori o trenutku kada se vrši strijeljanje, već da po dolasku vidi ubijene i da „ovjeravanje“ vrši Zoran Ilić. Pored toga, ovaj svjedok uopšte ne daje vremensko određenje u kojem trenutku se to što vidi dešava, tako da u situaciji kada su grupe zarobljenika dovođene u više navrata, ostaje nejasno da li svjedok KB-104 u pogledu broja dovedenih od 50 -100 ljudi zapravo govori o istoj grupi od 50 -100 ljudi o kojoj govori i svjedoka KB-117. Osim toga, u situaciji kada svjedok KB-117 prisustvujući strijeljanju ne vidi da optuženi u tome učestvuje, a optuženi nije bio u grupi s njim i još pet - šest vojnika koji u streljanju zasigurno ne učestvuju, to Vijeću nije ni moglo izvesti siguran zaključak da je optuženi bio upravo na mjestu, u stroju, iz kojeg se puca u grupu zarobljenih Bošnjaka, pogotovu što optuženog svjedok KB-117 ne vidi, već samo pretpostavlja da bi tu mogao biti.

¹⁹⁶ Iskaz svjedoka KB-117, strane 9, 10, 25, 26 transkripta od 13.12. 2011. godine;

472. Imajući u vidu činjenične navode koji prozilaze/neproizilaze iz sadržaja iskaza ovih svjedoka, te usljed nedostatka drugih dokaza koji bi išli u prilogu tvrdnje da je optuženi Božidar Kuvelja učestovao u strijeljanju grupe od oko 50-100 muškaraca Bošnjaka, Vijeće nije moglo izvesti pouzdan zaključak da je optuženi učestovao u ovoj radnji, pa je taj dio činjeničnog sadržaja optužnice, izostavilo iz izreke presude.

473. Naime, kako data radnja izvršenja koja se optuženom stavljana na teret, predstavlja kontinuitet radnji preduzetih dana 14.07.1995. godine prethodno opisanih u tački 2. optužnice, i Vijeće pri tome našlo dokazanim da je optuženi učestovao u stijeljanju nekoliko desetina Bošnjaka, potom, da su pripadnici Centra, ponovo pucali u zarobljenike koji su davali znake života kako ne bi preživjeli, onda se pokazalo nužnim nedokazanu kriminalnu količinu koja se odnosi na učešće optuženog u strijeljanju grupe od oko 50-100 muškaraca dovedenih iz pravca Konjević Polja, izostaviti iz činjeničnog sadržaja izreke presude, smatrajući da u ovom djelu nije potrebno donositi oslobadajuću presudu, ali isto tako izostavljeni činjenični sadržaj se ima smatrati presudjenom stvari.

474. Postupajući na navedeni način, Vijeće je zaključilo da samo izostavljenu radnju nije moguće donijeti oslobađajuću presudu s obzirom da ta radnja, iako na prvi pogled „zasebna“, ipak, zajedno sa ostalim inkriminisanim aktivnostima od 14.07.1995. godine za koje je optuženi terećen, zbog načina na koji je koncipirana optužnica u tački 2., predstavlja jednu činjeničnu situaciju koja zahtijeva jedno pravno određenje u smislu utvrđivanja pravne kvalifikacije djela.

475. Suprotno postupanje, rezultiralo bi donošenju više vrsta presuda za jedno isto djelo, što, u skladu sa impretativnim odredbama procesnog i materijalnog krivičnog prava i pravnim stanovištima, nije moguće.

476. Ovo, posebno ako se ima u vidu da u nastavku tačke 2.,¹⁹⁷ nakon djela u kojem se opisuje učešće optuženog u strijeljanju 50 do 100 muškaraca Bošnjaka.....stoji: „*č.ja mrtva t.jela su pokrivali s.jenom kako bi sakrili masovna pogub.jer.ja, a kada je počelo odvožer.je leševa, pripadnici Centra za obuku ustr.jelili su jednog preživjelog kc.ji je pokušao da pobjegne. Ovo činjenično utvrđenje utemeljeno na provedenim dokazima, se zajedno sa tijelom strijeljanog preživjelog koji je pokušao da pobjegne, odnosi na sva mrtva tijela koja su se neposredno pred odvoženje u grobnicu u Glogovu, našla pred*

¹⁹⁷ Tačka 2. izmjenjene optužnice i tačka 2. izreke presude;

hangarom i u njemu, bez obzira kada su pogubljenja izvršena, a o čemu je Vijeće dalo svoje obrazloženje u prethodnoj glavi presude.¹⁹⁸

477. Imajući u vidu sve navedeno, Vijeće je zaključilo da bi izdvajanje činjeničnih djelova koje povezuje priroda kontinuiteta istovrsnih krivičnih radnji, kako onih u kojim je učestvovao optuženi, tako i onih za koje se on osobno ne tereti i čine određenje cjelokupnog događaja pred hangarom u Kravici od 14.07.1995. godine, te i prirodnu vezu činjenica i okolnosti sa nastupjelim posljedicama, predstavljala nedopuštenu intervenciju činjeničnog sadržaja optužbe koja bi rezultirala narušavanjem njenog objektivnog identiteta kao i donošenju više vrsta presuda za jedno isto djelo.

4. Optuženi nije znao za postojanje genocidne namjere na strani glavnih izvršilaca genocida

(i) Uvod

478. Prije nego da razloge zbog kojih Vijeće nije našlo postojanje znanja i svijesti na strani optuženog Kuvelje o genocidnoj namjeri glavnih izvršilaca genocida koji je pored *actus reus* jednog od djela iz člana 171. stav 1. tačke a) do e),¹⁹⁹ element pomaganja kao oblika odgovornosti u izvršenju krivičnog djela genocida za koji se optuženi i tereti, Vijeće nalazi potrebnim da podsjeti na presude u kojima je potvrđeno postojanje genocida u Sreberenici.

479. Naime, Međunarodni sud pravde je zaključio: Radnje počinjene u Srebrenici, a koje potpadaju pod član II. stav a) i (b) Konvencije [o genocidu], počinjene su sa **konkretnom namjerom da se djelimično uništi grupa Muslimana Bosne i Hercegovine kao takva; shodno navedenom, radi se o radnjama počinjenja**

¹⁹⁸ Tačka II izreke presude, stranice od 92- 107;

¹⁹⁹ **Član 171. kojim je inkriminisano krivično djelo genocida glasi:** „*Ko u cijju da potpuno ili djelimično istrjebi nacionalnu, etničku, rasnu ili vjersku skupinu ljudi naredi učinjenje ili učini kcje od ovih cjela: a) ubijanje pripadnika skupine ljudi; b) nanošenje teške vjelesne ozjede ili duševne povrede pripadnicima skupine ljudi; c) smišljeno nametanje skupini ljudi ili zajednici takvih životnih uvjeta kcji bi mogli posjedovati njenim potpunim ili cjelomičnim istrebijanjem;d) uvođenje mjera kcjima je cij spiječavanje rađanja unutar skupine ljudi; e) prisilno presejjenje cjece iz te u drugu skupinu ljudi, kaznit će se kaznom zatvora najmarje deset godina ili kaznom dugotrajnog zatvora”;*

genocida koje su počinili pripadnici VRS-a u i oko Srebrenice u periodu koji je počeo oko 13.7.1995. godine²⁰⁰.

480. Pretresno vijeće MKSJ u predmetu *Krstić* zaključilo je da “namjera da se pobiju svi vojno sposobni bosanski Muslimani u Srebrenici predstavlja namjeru da se djelimično unište bosanski Muslimani kao grupa u smislu člana 4., što se stoga mora okvalifikovati kao genocid,²⁰¹ Zaključak prvostepenog vijeća je potvrdilo i žalbeno Vijeće MKSJ-a u ovom predmetu.²⁰²

481. Pretresno vijeće MKSJ u predmetu *Blagojević i Jokić* došlo je do sličnog zaključka i utvrdilo da je počinjen genocid, te da je masakrirano više od 7.000 muškaraca, bosanskih Muslimana iz Srebrenice. Pretresno vijeće je konstatovalo da snage bosanskih Srba, ne samo da su znale da će ubijanje muškaraca, kombinovano sa prisilnim preseljenjem žena, djece i starijih ljudi, za neizbježnu posljedicu imati fizički nestanak bosansko-muslimanskog stanovništva Srebrenice, nego su nedvosmisleno namjeravale da tim djelima fizički unište ovu grupu.²⁰³

482. Sud Bosne i Hercegovine je u predmetu *Tužilaštva BiH protiv Miloša Stupara i dr.*²⁰⁴ te *Tužilaštvo protiv Milorada Trbića* je takođe zaključilo da je u Srebrenici počinjen genocid. Stav je potvrđen i od strane Žalbenih vijeća u ovim predmetima.

483. Dakle, nije sporno da je navedenim presudama utvrđeno da se u Srebrenici u julu 1995. godine desio genocid, ali u konkretnom predmetu Tužilaštvo tokom postupka nije dokazalo da je optuženi Božidar Kuvelja kao pripadnik I čete II voda Specijalne policije centra za obuku Jahiorina, znao za genocidnu namjeru glavnih počinilaca genocida.

(ii) Razmatranja faktora koji se odnose na znanje optuženog

484. Izmjenjenom optužnicom od 01.10.2012. godine, optuženom Božidaru Kuvelji je na teret stavljeno izvršenje krivičnog djela Genocida iz člana 171. tačka a) (ubijanje

²⁰⁰ BiH protiv Srbije i Crne Gore, presuda od 26.02.2007 godine, paragraf 297;

²⁰¹ *Krstić*, Prvostepena presuda, paragraf 598,

²⁰² *Krstić*, Drugostepena presuda, paragraf br. 37;

²⁰³ *Blagojević i Jokić*, Prvostepena presuda, paragrafi 671-677;

²⁰⁴ *Miloš Stupar i dr.*, Prvostepena presuda, str. 103;

pripadnika skupine ljudi), KZ BiH u vezi sa članom 31. (pomaganje) istog zakona.

485. Nasuprot tome, Vijeće je svestranom ocjenom svih provedenih dokaza utvrdilo da je optuženi Božidar Kuvelja počinio krivično djelo Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stava 1. tačka h) u vezi sa tačkama d) i a) KZ BiH, a sve u vezi sa članom 29. istog zakona.

486. Naime, Vijeće iz predočenih dokaza nije moglo zaključiti da je optuženi Kuvelja, **učestvujući** u inkriminisanim radnjama za koje je nedvosmisleno utvrđeno da ih je počinio, bio svjestan namjere glavnih izvršilaca u ostvarenju genocidnog plana čiji cilj je potpuno ili djelimično istrijebljenje Bošnjaka kao pripadnika skupne ljudi - ubijanjem.

487. Plan masovih pogubljenja, čiji su dio i ubistva izvršena u ZZ Kravici tokom provođenja operacije u enklavi, nesumnjivo je egzistirao. Međutim, usljed nedostatka pouzdanih dokaza, Vijeće nije moglo sa sigurnošću utvrditi u kom trenutku je formiran taj plan, a usljed postojanja / nepostojanja drugih okolnosti na strani optuženog, ni znanje optuženog za taj plan, ni načine njegovog ostvarenja.

488. Prema uvjerenju Vijeća, **znanje i učešće** optuženog u radnjama izvršenja za koje je utvrđeno da ih je počinio i Vijeće ih kvalifikovalo kao prisilno preseljenje i ubistva, same po sebi ne znače da je optuženi znao za plan i naum komandnih struktura vojske i policije RS-a da je krajnja sudbina muškarca njihovo pogubljenje, odnosno da se zaštićena grupa Bošnjaka Srebrenice u cjelini ili djelimično uništi, da bi optuženi znajući za to svojim radnjama svjesno pomogao ostvarenju plana, odnosno pomogao u izvršenju genocida na navedeni način.

489. U procjenjivanju znanja i svijesti na strani optuženog, Vijeće je imalo u vidu brojne kriterije primjenjene u predmetima MKSJ- a,²⁰⁵ te i Suda BiH prilikom ocjene znanja i svijesti optuženog o postojanju genocidnog plana glavnih izvršilaca.

490. Međutim, po stavu ovog Vijeće, primjena kriterija objektivne prirode ustanovljenih u nekim dugim pedmetima kako bi se ocjenile subjektivne kategorije kakvi su znanje i svijest, nisu apsolutni, odnosno bez uvažavanja specifičnosti, ne mogu biti primjenljivi na

²⁰⁵ Vidi na primjer Presudu pred Žalbenim vijećem u premetu Tužilac protiv Vidoja Blagojevića i Dragana Jokića broj: IT- 02-60- A od 09.05.2007 godine, paragrafi 121 i 122;

sve slučajeve koje povezuje ista ili slična činjenična situacija koja određuje prirodu samih inkriminiranih radnji.

491. U vezi sa tim, cijeneći postojanje znanja i svijesti o namjeri glavnih izvršilaca da se djelimično ili potupno uništi grupa Bošnjaka iz Istočne Bosne, Vijeće je u kontekstu već postavljenih kriterija u drugim predmetima, na strani optuženog analiziralo i cijenilo : a) prethodne okolnosti koje su odredile status optuženog Kuvelje kao policajca I čete centra za obuku Jahorina, b) ono što je on eventualno *čuo ili znao* o planu kada je 11.07. krenuo sa Jahorine na područje Srebrenice c) njegova precepcija dešavanja u Potočarima 12. i 13. jula i njegovo učešće u djelima prisilnog preseljenja d) dešavanja u ZZ Kravici 13 i 14. jula i njegovo učešće u djelima ubistva;

492. Naime, svi pripadnici I čete, među kojim i optuženi Kuvelja, navode da su ili pobjegli ili se ranije nastanili u Srbiji da bi izbjegli učešće u ratu u BiH.²⁰⁶ Tako je i optuženi Kuvelja izjavio da je u martu 1994. godine otišao u Gnjilane - R Srbija i tu ostao do hapšenja i dovođenja u Bijeljino gdje se između ponuđenih mogućnosti angažovanja u srpskoj vojsci, opredjelio za policiju i potom odlazi na Jahorinu.

493. Pripadnici I čete, među kojima i optuženi Božidar Kuvelja, bivaju prozvani „dezerterima“. Za njih je to bio pogradan naziv koji je značio napuštanje svoga naroda u ratu.

494. Dakle, optuženi je kao i ostali pripadnici I čete, protiv svoje volje i sa etiketom dezertera, bio angažiran u rat, odnosno doveden na Jahorinu i nakon nekoliko dana obuke kao policajac „*specijalne brigade policije*“, uključen u tragične događaje u Srebrenici.

495. Neki od svjedoka su tokom postupka govorili da im niko nije rekao zašto idu na teren, a neki da im je na postrojavanju 11.07. Goran Sarić saopštio da idu u Srebrenicu da odrade neke zadatke, ali ih nije upoznao o kakvim zadacima je riječ. Božidar Kuvelja u svoj izjavi navodi da je Sarić rekao da idu u akciju Bratunac- Srebrenica, a sam je mislio, kako kaže, da će biti „borba“.

496. Iz navedenih okolnosti se na pouzdan način ne može zaključiti da je optuženi Kuvelja imao predstavu o planu ili uopšte o dešavnjima koja u Srebrenici traju od

²⁰⁶ Iskazi svjedoka KB-104, KB-115, KB-102, KB-117, KB-116; KB-101;

početka napada 06.07.1995. godine. U tom smislu, optuženi navodi da je tek u Potočarima (12.07) saznao da je Srebrenica pala.

497. Optuženi, potom učestvuje u pretresanju terena u okolini Potočara, a dolaskom pred glavnu bazu UN-a u Potočarima, vidi masu svijeta i učestvuje u razdvajanju porodica, ali, kako navodi, misleći da će prvo otići žene i djeca. Iako nema sumnje da je na tom području optuženi bio prisutan i da učestvuje u razdvajanju, nema jasnih dokaza da je tada mogao znati da će odvojeni muškarci kasnije biti ubijani, niti da razdvajanje koje je na sceni, predstavlja prethodne radnje usmjerene na ostvarenje djela plana djelimičnog istrijebljenja muškaraca Bošnjaka.

498. Vijeće u tom smislu podsjeća na izjave svjedoka:

499. Tako svjedok KB-104 navodi da nije mogao pretpostaviti šta se dešava; svjedok KB-117 je bio zbunjen, a kasnije kada su počeli sa ubijanjima (misleći na lokalitet ZZ Kravice), saznao o čemu je riječ, dok optuženi misli da žene i djeca imaju prioritet u transportu, te da će potom i odvojeni muškarci biti transportovani. Po ocjeni Vijeća, navodi optuženog upravo govore u prilog postojanja njegovog znanja i svijesti da se vrši prisilno preseljenje, a ne znanja i svijesti da se u okviru ostvarenja plana komandnih struktura VRS-a, žene, djeca i starci iseljavaju, a odvojeni muškarci kasnije na raznim mjestima ubiju i ovim pogubljenjima djelimično istrijebi grupa Bošnjaka iz Srebrenice. Ovo posebno ako se ima u vidu izjava svjedoka Mileta Janjića koji navodi da je i sam prvobitno mislio da muškarci idu u istom pravcu gdje i žene i djeca, na teritoriju pod kontrolom ARBiH, ali videći 13.07., da se njihova pratnja vrlo brzo vraća u Potočare, shvata da to nije moguće. Raspitujući se o tome, rečeno mu je da se muškarci privremeno vode u Bratunac kako bi se oslobodilo područje Potočara.

500. Vijeće je pri ocjeni eventualnog pomaganja u genocidu, posebno cijenilo događaje u ZZ Kravici jer su na tom mjestu vršena ubistva.

501. Vijeće je utvrdilo, da je optuženi, navečer 13. i sutradan 14. jula, bio prisutan na tom prostoru, te učestvovao u strijeljanju nekoliko desetina Bošnjaka. Optuženi je bio, kako kaže, svjestan da u hangaru ne smije ostati preživjelih Bošnjaka, ali nema dokaza koji govore u prilog tome da je on, do momenta njihovog izlaska iz hangara, znao koliko je preživjelih u hangaru. Iako za postojanje krivičnog djela genocida broj žrtava nije od važnosti, to je svakako bitno sa stanovišta određenja obima radnji u kojim optuženi učestvuje ubijajući jer mu je na teret stavljeno pomaganje u genocidu ubijanjem

pripadnika skupine ljudi, odnosno 1000 Bošnjaka, s ciljem njihovog djelimičnog istrijebljenja. U vezi s tim, Vijeće nalazi dokaznim da je optuženi, kako je to navedeno u činjeničnom sadržaju tačke II izreke presude, učestvovao u ubistvu nekoliko desetina preživjelih, a ne 1000 muškaraca Bošnjaka kako mu je to optužnicom stavljeno na tert. Na kraju, Vijeće podsjeća da je i samo Tužilaštvo u završnoj riječi navelo kako je većina zatvorenih Bošnjaka iz hangaru, pogubljena od strane pripadnika 2. Odreda SBP Šekovića, dakle, prije dolaska optuženog na lokalitet Kravice.

502. Imajući vidu analizirane faktore, optuženi, uzimajući učešća u radnjama ubistava 14.07., uz ono što mu je poznato od večeri i tokom noći 13/14.07, Vijeće nalazi da je stanje njegove svijesti usmjereno na izvršenje zadatka koji mu je odredio komandir voda Neđo Milidragović i u tu svrhu mu dodjelio puškomitraljez koji optuženi sam nije tražio. Iz samog učešća u strijeljanju, Vijeće van razumne sumnje nije moglo izvesti zaključak da optuženi koji je pobjegao od ratnih dešavanja, dolazeći protiv svoje volje na njemu nepoznato područje i sa nekoliko dana obuke, oskudnim informacijama o onome što se na terenu zaista dešava i šta je stvarni zadatak njegove čete, sada pristaje biti djelom ostvarenja genocidnog plana pomažući u djelimičnom istrebljenju Bošnjaka Srebrenice. Očito ubistva u kojima on učestvuje, on čini zato što mu je određen takav zadatak i što su žrtve tog zadatka Bošnjaci, a što jeste dokaz o postojanju njegove diskriminatorne namjere kao djela progona izvršenog ubistvima.

503. Uz postojanje navedenih okolnosti koje ne idu u prilogu postojanju znanja optuženog o genocidnoj namjeri i postojanju njegove svijesti da svojim radnjama pomaže u ostvarenju plana izvršenja genocida, Vijeće na osnovu ocjene provedenih dokaza, nije moglo *van razumne sumnje* izvesti drugačiji zaključak od onoga koji je ovdje izložen .

504. Iz navedenih razloga Vijeće je optuženog Božidara Kuvelju i osudilo za radnje opisane u tačkama I i II izreke ove presude kvalifikujući ih kao Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) progon, u vezi sa tačkama d) prisilno preseljenje i a) ubistva KZ BiH.

VII. INDIVIDUALNA KRIVIČNA ODGOVORNOST

505. Vijeće je na osnovu provedenih dokazaka utvrdilo da je optuženi u kritično vrijeme poduzimao radnje kao saizvršilac, te da je odgovoran po osnovu individualne krivične odgovornosti.

(i) saizvršilaštvo (član 29. KZ BiH)

Član 29. KZ BiH navodi:

'Ako više osoba, učestvovanjem u činjenju krivičnog djela ili preduzimajući što drugo čime se na odlučujući način doprinosi učinjenju krivičnog djela, zajednički učine krivično djelo, svaka od njih kaznit će se kaznom propisanom za to djelo.'

506. Ako je optuženi zajedno sa drugim licima učestvovao u samom krivičnom djelu, pod uslovom da postoji potrebni *mens rea*, to je dovoljno prema članu 29. da se on smatra saizvršiocom i bude kažnjen kao glavni počinitelj.

i. individulana krivična odgovornost (član 180. stav 1 KZ BiH)

507. Član 180. stav 1 KZ BiH propisuje sljedeće:

'Osoba koja planira, naredi, učini ili podstrekava ili pomaže u planiranju, pripremanju ili učinjenju krivičnih djela iz člana 172 (zločin protiv čovječnosti)....., ovog zakona kriva je za to krivično djelo.'

508. Vijeće podsjeća da je član 180. stav 1. KZ BiH izveden iz člana 7. stav 1. Statuta MKSJ i identičan mu je. Žalbeno vijeće MKSJ zaključuje da član 7. stav 1. "...prije svega pokriva fizičko počinjenje krivičnog djela od strane samog prekršioca, ili kažnjivi propust da se učini djelo obavezno po pravilima krivičnog prava".

509. *Actus reus* koji je potreban za počinjenje krivičnog djela jeste da "...optuženi, bilo fizički, bilo na neki drugi neposredan, odnosno posredan način, svojim pozitivnim radnjama, odnosno-ako postoji obaveza djelovanja - propustima, učestvuje individualno ili zajedno s drugim u materijalnim elementima krivičnog djela za koje se tereti. Sam optuženi ne mora učestvovati u svim aspektima inkriminisanog ponašanja.²⁰⁷ Može

²⁰⁷ Stakić, prvostepena presuda MKSJ-a, paragraf 439;

postojati nekoliko počinitelja u vezi s istim krivičnim djelom, gdje ponašanje svakog od njih ispunjava nužne elemente definicije materijalnog krivičnog djela.²⁰⁸

510. Potrebni *mens rea*, jeste da je optuženi djelovao s namjerom da počini krivično djelo...²⁰⁹ ili, kao u slučaju drugih oblika učestvovanja u krivičnim djelima iz člana 7. stav 1., on mora biti "svjestan vjerovatnoće, u smislu velikih izgleda, da će kao posljedica njegovog ponašanja biti izvršeno krivično djelo"²¹⁰

511. Dakle, na temelju izloženog, jasno je da je optuženi Kuvlja Božidar, postupajući s direktnim umišljajem, pod tačkom I izreke presude zajedno sa drugim pripadnicima MUP-a RS i VRS svojim radnjama učestvovao u progonu prisilnim preseljenjem, te pod tačkom II izreke presude zajedno sa pripadnicima Centra za obuku Jahorina učestvovao u progonu ubistvima Bošnjaka, zbog čega ga je Sud i oglasio krivim za počinjenje krivičnog djela Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. stav 1. tačka h) u vezi sa tačkama a) i d) KZ BiH u vezi sa članom 29. istog zakona.

VIII. KAZNA

KAZNA KOJA JE NEPOHODNA I SRAZMJERNA TEŽINI KRIVIČNOG DJELA

512. U pogledu samog krivičnog djela, Zločini protiv čovječnosti iz člana 172. KZ BiH, Vijeće je razmatralo kaznu koja je neophodna i odgovara zakonskim ciljevima, kao i relevantne zakonske elemente. U središtu ovog suđenja bilo je, prisilno preseljenje stanovništva Srebrenice i ubijanje Bošnjaka muškaraca.

1. Izrečena kazna mora biti neophodna i srazmjerna jačini opasnosti za zaštićena lica i vrijednost (član 2. KZ BiH)

513. Vijeće će u vezi s tim takođe uzeti u obzir zakonske elemente koji se odnose na

²⁰⁸ Tužilac protiv *Kunarca* i dr., IT-96-23-T & IT-96-23/1, presuda od 22.02.2001.godine

²⁰⁹ *Limaj*, prvostepena presuda MKSJ-a, paragraf 509;

²¹⁰ *Kvočka*, prvostepena presuda MKSJ-a paragraf 251; *Limaj*, prvostepena presuda MKSJ-a paragraf 509;

ovu konkretnu svrhu, to jeste na posljedice izvršnih djela koje se ogledaju u iseljenju Bošnjaka sa teritorije koju su zakonito naseljavali, te ubijanju kao napadu na elementarno i neprkosnoveno pravo čovjeka.²¹¹

2. Kazna mora biti srazmjerna stepenu patnje, te mora biti dostatna kako bi uticala na druge da ne čine slična djela u budućnosti (član 6. i 39. KZ BiH)

514. Posebnu pažnju treba posvetiti pitanju odvrtaćanja od eventulnog, budućeg činjenja ovih djela, jer se radi o teškom zločinu, te se mora i treba iskorisiti svako raspoloživo sredstvo u svrhu očuvanja vladavine prava kako bi se osiguralo da se ovakva djela nikada više ne ponove. Da bi se drugi odvratili od činjenja sličnih krivičnih djela, kazna mora biti učinkovita u smislu da u dovoljnoj mjeri odražava težinu zlodjela. Predmetna krivična djela predstavljaju teške povrede i potrebno ih je tretirati na način da to služi kao nauk drugima.

3. Krivičnopravna sankcija mora odražavati društvenu osudu ponašanja optuženog (član 39. KZ BiH)

515. Međunarodno pravo, zakon BiH, društvena zajednica, ponašanje optuženog karakteriše kao kažnjivo prema domaćim i međunarodnim propisima. Ovakvi zločini su za osudu, bez obzira na to koja ih je strana počinila ili na kojem mjestu su počinjeni, te stoga i ne smiju proći nekažnjeno.

516. U savremenom svijetu, bez obzira na okolnosti i razloge zbog kojih se ovakva djela čine, nemaju niti mogu imati opravdanja. Izražaj osude kroz adekvatnu sankciju pokazuje o kakvom i koliko se teškom zločinu radi.

²¹¹ Član 48. KZ BiH;

4. Kazna mora biti neophodna i srazmjerna vaspitnoj svrsi Zakona, a to je da lica budu upoznata sa pogibljenošću zločina, te sa pravednošću kažnjavanja učinitelja (član 39. KZ BiH)

517. Suđenje i kažnjavanje ovih djela mora pokazati da se zločini počinjeni za vrijeme rata neće tolerisati i da je krivični postupak odgovarajući način da se zločini razotkriju. Vijeće ne može narediti pomirenje, niti ga presuda može zahtjevati. Međutim, kazna koja u potpunosti odražava težinu djela može doprinijeti pomirenju tako što će dati zakonski odgovor, te promovisati nastojanje da se na taj način zadovolji pravda umjesto ličnom osvetom ili osvetom zajednice.

518. Uzevši u obzir sve ove elemente kao relevantne za krivično djelo koje je optuženi počinio, Vijeće smatra da izrečena kazna zatvora u trajanju od 20 (dvadeset) godina predstavlja neophodnu i srazmjernu kaznu koja odražava težinu krivičnog djela.

B. KAZNA ILI KRIVIČNOPRAVNA SANKCIJA MORA BITI NEOPHODNA I SRAZMJERNA INDIVIDUALNOM POČINIOCU

519. Pravičnost kao zakonski uslov također se mora uzeti u obzir prilikom odmjeravanja kazne,²¹² kao i konkretne okolnosti kako samog krivičnog djela, tako i njegovog počinioca. Dva cilja su relevantna za lice osuđeno za krivično djelo: 1) da se počinilac odvрати od činjenja krivičnih djela u budućnosti²¹³ i 2) rehabilitacija.²¹⁴ Rehabilitacija nije samo svrha koju Krivični zakon predviđa kao obavezu Suda, već je to jedini cilj kažnjavanja koji se izričito zahtijeva međunarodnim pravom o ljudskim pravima kojeg se Sud po Ustavu mora pridržavati.

520. Član 10. stav 2. Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima glasi : „*Kazneni sistem mora obuhvatati postupke prema osuđenima čiji je glavni cilj promjena njihovog ponašanja i društvena rehabilitacija*“.

²¹² Član 39. KZ BiH;

²¹³ Član 6. i 39. KZ BiH;

²¹⁴ Član 6. KZ BiH.

521. Niz pravila su relevantna za ove svrhe jer utiču na kaznu koja će se izreći pojedinom licu koje je oglašeno krivim.²¹⁵ U ta pravila, između ostalog, spadaju stepen krivične odgovornosti, ponašanje počinioca prije, za vrijeme i nakon počinjenja krivičnog djela, motivi za počinjenje djela i ličnost počinioca. Zavisno od činjenica, ovi elementi mogu predstavljati otežavajuće ili olakšavajuće okolnosti koje je potrebno gradirati i cijeliti prilikom odmjeravanja kazne. Cilj razmatranja ovih elemenata jeste da pomognu Sudu u utvrđivanju kazne koja je neophodna i srazmjerna u smislu svrhe kažnjavanja i elemenata koji su već uzeti u obzir u odnosu na sam zločin i njegove posljedice po zajednicu, ali pod uslovom da ta kazna odgovara preventivnim i odgojnim zahtjevima u odnosu na konkretnog počinioca.

C. OPTUŽENI

1. Stepen odgovornosti

522. Optuženi Božidar Kuvlelja direktno je odgovoran za zločine koje je počinio.

2. Držanje i lične prilike optuženog prije, za vrijeme i nakon počinjenja krivičnog djela

(a) Prije počinjenja krivičnog djela

523. Optuženi Božidar Kuvlelja prije počinjenja krivičnog djela nije bio osuđivan. Otišao je u Srbiju kako bi izbjegao učeće u ratu. Protiv svoje volje je uključen u ratna dešavanja. Podaci o karakteru optuženog do počinjenja djela govore da je optuženi bio povučena, nekonfliktna i poštena osoba, o kojoj niko ništa loše nije čuo. Dobar čovjek i dobar komšija.²¹⁶

524. Ove okolnosti Vijeće je cijeno kao olakšavajuće.

²¹⁵ Član 48. KZ BiH;

²¹⁶ Iskazi svjedoka odbrane: Vuković Srđana, Kulelija Muharema i svjedoka A;

(b) Okolnosti krivičnog djela

525. Optuženi je u vrijeme počinjenja krivičnog djela bio mlada osoba, starosne dobi od 24 (dvadeset četiri) godine.

526. Počinivši radnje za koje je osuđen, izvršavao je naređenja pretpostavljenih.

527. Iako izvršenje nezakonitih naređenja ne exculpira izvršioca, Vijeće je uzelo u obzir njegov status „dezertera“ pa je upitno da li bi tako stigmatiziran i omražen zbog bjekstva u Srbiju, mogao bez posljedica odbiti naredbu, odnosno, što bi mu se desilo da je naredbu odbio.²¹⁷

528. Nevedene okolnosti na strani optuženog cijenjene su kao olakšavajuće.

529. Međutim, počinjeni zločin posmatran kroz značaj i vrijednost zakonom zaštićenog dobra, kao što su pravo na život, na slobodan izbor stanovanja, odnosno doma i porodice, kao neprkosovanih prava i vrijednosti koji se zločinom ovakve vrste nipodaštava. Raseljavanje ogromnog broja ljudi sa prostora u kojim su do tada živjeli, njihovo međusobno razdvajanje, u ogromnoj masi svijeta na julskim vrućinama, bez elementarnih uslova za zadovoljenje osnovnih životnih potreba, strašno je i zamisliti.

530. Ubistvo kojim se oduzima život ma i jednom čovjeku, kao neprkosoveno pravo dato mu rođenjem, u modernom svijetu ne može imati opravdanja. Učešće u ubistvu, nekoliko desetina ljudi, bez mogućnosti da se odredi koliko je mećima koje je sam optuženi ispalio oduzeto života, što u konačnici i nije važno jer je njegova svijest i radnja bila usmjeren na sve njih, predstavlja strašan zločin.

531. Kod svakog razumnog čovjeka ovakva djela izazivaju zgražavanje i prepast.

Dakle, način na koje je krivične radnje preduzimaoptuženi, posebno imajući u vidu ubijanje više osoba, na strani optuženog je cijenjena kao otežavajuća okolnost.

²¹⁷ Iskaz svjedoka KB-101, u kojem navodi kako ga je lice pod nadimkom Arkan, inače blizak, komandnim strukturama, udario drškom pištolja kada je svoj obrok dao djeci u Potočarima; Opisuje maltretiranja zbog svog buntovnog stava prema onome što se dešavalo u Potočarima i Kravici;

(c) Držanje tokom postupka

532. Primjereno držanje optuženog tokom suđenja i njegov odnos prema sudu je nešto što se od optuženika očekuje. Međutim, Vijeće ne može zanemariti da je optuženi tokom trajanja ovog postupka, pokazao izuzetno korektno ponašanje i poštovanje Suda, što je cijenjeno kao olakšavajuća okolnost.

533. Postojanje motiva ne predstavlja bitan element krivičnog djela u ovome predmetu, niti se povezuje sa umišljajem. Kod optuženog je postojao potrebni umišljaj da počini zločine propisane zakonom i navedene u obrazloženju presude. U vezi s navedenim, Vijeće nije prihvatilo navode Tužilaštva da je optuženi možda počinio djela za koja se teretio motivisan razlozima osвете zbog smrti svoga oca kojeg su ubili Bošnjaci.

3. Odvraćanje i društvena rehabilitacija

534. Dužina zatvorske kazne kao kazne za zločin u većini slučajeva predstavljaju legitimna sredstva prevencije. Ovo počiniocu daje mogućnost da razmotri posljedice svojih radnji na žrtve, razmisli o svojim greškama iz prošlosti i iskupi se za svoja djela.

D. ZAKLJUČAK

535. Sud nalazi da je kazna zatvora u izrečenoj dužini trajanja, s obzirom na sve otežavajuće i olakšavajuće okolnosti, te učešće i ulozi optuženog u počinjenju krivičnog djela, proporcionalna težini krivičnog djela i da će se ovom sankcijom ostvariti svrha kažnjavanja predviđena članom 39. KZ BiH.

IX. ODLUKA O TROŠKOVIMA I IMOVINSKOPRAVNOM ZAHTJEVU

536. Vijeće je odlučujući o troškovima krivičnog postupka, cijenilo sve relevantne okolnosti na strani optuženog i primjenom člana 188. stav 2. i 4. ZKP BiH istog oslobodilo obaveze plaćanja troškova krivičnog postupka.

537. Imajući u vidu slabo imovno stanje optuženog, Vijeće je odlučilo, da isti padaju na teret budžetskih sredstava Suda.

538. Vijeće je na osnovu odredbe člana 198. stav 2. ZKP BiH, oštećene sa eventualnim imovinsko pravnim zahtjevima uputilo na parnični postupak jer bi utvrđivanje činjenica u pogledu visine imovinskopravnog iziskivalo duži vremenski period i samim tim uticalo na dužinu trajanja ovog krivičnog postupka.

Pravni savjetnik- asistent

Tanja Curović

PREDSJEDNIK VIJEĆA

SUDIJA

Jasmina Kosović

POUKA O PRAVNOM LIJEKU: Protiv ove presude dozvoljena je žalba Apelacionom vijeću, Odjela I Suda Bosne i Hercegovine u roku od 15 (petnaest) dana po prijemu pismenog otpravka ove presude.

X. MATERIJALNI DOKAZI

i. Prilog broj I

Lista materijalnih dokaza Tužilaštva BiH

Broj dokaza	Sadržaj dokaza
T-1	Snimak i transkript filma Zorana Petrović
T-2	Fotografija skladišta u Kravici koju je obilježavao svjedok Hasanović Haso
T-3	Fotografija skladišta u Kravici koju je obilježio svjedok Simić Krsto
T-4	Karta Istočne Bosne predočena svjedoku Simić Krsti
T-5	Fotografija bijele kuće predočena Janjić Miletu
T-6	Fotografija bijele kuće predočena svjedoku KB-104
T-7	Fotografija stvari predočena svjedoku KB -104
T-8	Fotografija skladišta u Kravici predočena svjedoku KB -104
T-9	Fotografija stvari predočena svjedoku KB -115
T-10	Fotografija skladišta u Kravici predočena svjedoku KB-115
T-11	Fotografija sa plavom pancirnom košuljom predočena svjedoku KB-102
T-12	Fotografija skladišta u Kravici predočena svjedoku KB-102
T-13	Podaci o ranjenim, oboljelim, nestalim i poginulim licima u jedinicama brigade Bratunac br. 0627-4148
T-14	Fotografija skladišta u Kravici predočena svjedoku KB-116
T-15	Struktura Specijalne brigade policije, MUP-a RS 16.08.2006. godine
T-16	Struktura RS policije u području Drinskog korpusa od 12.07.95.
T-17	Spisak pripadnika Komande brigade policije za ATD br. 0090432
T-18	Spisak Centra za obuku Jahorina, 01762158-01762169
T-19	Spisak Centra za obuku Jahorina, (Specijalizovani tim Jahorina) 01761995-01762015
T-20	Službeni glasnik srpskog naroda u BiH od 13.06.1992. godine; - Naredba o primjeni pravila međunarodnog ratnog prava u vojsci Srpske Republike BiH
T-21	Direktiva br. 4 od 19.11.1992.godine, br. 04386450
T-22	Rezolucija br. 819 Savjeta bezbjednosti UN, od 16.04.1993.

T-23	Direktiva za dalja dejstva br.7, broj Dt 2/2-11 od 8.3.1995., Vrhovna komanda OS Republike Srpske, autor vrhovni komandant Radovan Karadžić
T-24	Direktiva za dalja dejstva op.7/1, broj: Dt 2/2-15 od 31.3.1995., Glavni štab Vojske Republike Srpske, komandant Ratko Mladić
T-25	Vanredni borbeni izvještaj komande 1. Bratunačke brigade, str. pov. br. 03/253-54-1 od 25.05.1995., autor pukovnik Vidoje Blagojević
T-26	Naredba Radovana Karadžića za uvođenje najviših mjera borbene gotovosti od 16.06.1995.godine
T-27	Naredba Milenka Živanovića od 2.7.1995., broj 04/156-2
T-28	Dosje 37 UNMO i UNPROFOR izvještaja o vojnoj situaciji između 6 i 18.07.1995
T-29	Naredba za mobilizaciju svih V/O od 10.07.1995.godine, autor Vidoje Blagojević
T-30	Bilten bezbjednosti događaja MUP-a broj 200 od 12.07.1995.godine ,
T-31	Naredba komandanta štaba Tome Kovača, broj: 64/95, od 10.07.1995 godine
T-32	Naredba za obezbjeđenje autobusa za evakuaciju br. 22/226 od 12.07.1995. godine autor Milenko Živanović
T-33	Depeša Dragomir Vasić CJB Zvornik broj 277/95. od 12.07.1995.
T-34	Depeša Dragomir Vasić CJB Zvornik broj 281/95 od 12.07.1995.
T-35	Depeša Dragomir Vasić CJB Zvornik broj 282/95 od 13.07.1995.
T-36	Depeša Dragomir Vasić CJB Zvornik broj 283/95 od 13.07.1995.
T-37	Naredba br. 03/156-11 od 13.07.1995. autor Milenko Živanović
T-38	Naređenje Komande Drinskog korpusa za spriječavanje prolaska muslimanskih grupa ka Tuzli i Kladnju, broj 03/156-12 od 13.07.1995., autor general-major Milenko Živanović
T-39	Redovni borbeni izvještaj od 13.07.1995., autor Radislav Krstić
T-40	Izvještaj Ljubiše Borovčanina broj 284/95, od 13.07.1995. godine
T-41	Dostava podataka zamjeniku ministra od 14.07.1995, autor Dragan Kijac
T-42	Redovni borbeni izvještaj, broj 38-56 od 14.07.1995. autor Mile Simanić, zamjenik komandanta 5. Inženjerskog bataljona
T-43	Depeša Dragomir Vasić, CJB Zvornik, broj 12-6/08-508/95 od 14.07.1995.godine
T-44	Depeša Dragomir Vasić, CJB Zvornik, broj 01-16-02/1-205/95 od 15.07.1995.godine
T-45	Depeša Dragomir Vasić, CJB Zvornik, broj 01-01-02/1-206/95 od 17.07.1995. godine
T-46	Naredba Sarić Gorana, komandanta SBP, broj 61/95 od 17.07.1995.

T-47	Depeša Bratunačke brigade VRS, broj 03/253-108/1 od 17.07.1995. godine autor pukovnik Vidoje Blagojević
T-48	Redovni borbeni izvještaj boj 35-58 od 17.07.1995., autor Mile Simanić
T-49	Redovni borbeni izvještaj Komande Drinskog korpusa, str. pov. br. 03/2-219 od 17.07.1995., autor general-major Radislav Krstić
T-50	Depeša Dragomir Vasić, CJB Zvornik, broj 12-6/08-529/95 od 18.07.1995. godine;
T-51	Vanredni borbeni izvještaj Komande Drinskog korpusa o stanju u z/o 1. Zvorničke brigade, str. pov. br. 03/2-221 od 18.07.1995., autor general-major Radislav Krstić
T-52	Redovni borbeni izvještaj Komande Drinskog korpusa, str. pov. br. 03/2-222 od 18.07.1995., autor general-major Radislav Krstić
T-53	Depeša Dragomir Vasić, CJB Zvornik, broj 12-6/08-534/95 od 19.07.1995. godine
T-54	Redovni borbeni izvještaj Komande Drinskog korpusa, str. pov. br. 03/2-223 od 19.07.1995., autor general-major Radislav Krstić
T-55	Izvještaj za period od 10.07. do 21.07.1995. god., podnosioca Ljubomira Borovčanina
T-56	Depeša Dragomir Vasić, CJB Zvornik, broj 01-16-02/1-221/95 od 22.07.1995. godine
T-57	Depeša Dragomir Vasić, CJB Zvornik, broj 01-16-02/1-231/95 od 28.07.1995. godine
T-58	Postupak sa ratnim zarobljenicima, br. 04258580 autor , pukovnik Milomir Savčić
T-59a-e	5 izvještaja Dean Manning: Istraga o Srebrenici- Rezime forenzičkog dokaznog materijala- ekshumacija ljudskih ostataka iz masovnih grobnica iz 2000. (P-552), 2001. (P-554) i 2007 (P-2993). Izvještaj: Masovne grobnice ekshumirane 2000.- Lazete 1, Lazete 2C, Ravnice, Glogova 1 (P-553). 16.05.2000., 20.02.2001., 24.08.2003., 08.06.2007. i 27.11.2007.
T-60	Laboratorijski izvještaj - automatska balistička uporedba od 24.02.2000. godine, autor Sudski znanstveni laboratorij- Biro za alkohol, duhan i vatreno oružje
T-61	Kriminalističko tehnička analiza eksploziva na osnovu uzoraka sa raznih lokacija u Srebrenici, autor Holandski institut za kriminalističku tehniku od 02. marta 2000. godine
T-62	Procjena minimalnog broja osoba koje je MKSJ eksumirao od 1996. do 2001., januar 2004, autor Jose Pablo Barayarbar
T-63	Izvještaj o iskopavanjima i ekshumacijama masovne grobnice Glogova 1 u 2000. godini, Richard Wright, 09. februar 2001. godine

T-64	Izveštaj o kriminalističko-tehničkoj obradi grobnice na lokalitetu Cerska, 15.06.1998. godine, dr. William Haglund
T-65	Iskaz (Izveštaj) o vojnim događanjima u Srebrenici (revizija) - operacija "Krivaja 95" od 01.11.2002. godine, autor Richard Butler
T-66	Izveštaj službe za istragu američke mornarice od 16. januara 1998. godine
T-67	Prilog izvještaju o broju nestalih i umrlih iz Srebrenice, H. Brunborg od 12.04. 2003. godine
T-68	Izveštaj o broju nestalih i mrtvih u Srebrenice, od H. Brunborg i H. Urdala od 12. februar 2000 godine
T-69	Izveštaj o pregledu i pronalaženju dokaza iz skladišta u Kravicama, od Michael Hedley, mart 2001.
T-70	Izveštaj o uzorcima krvi i tkiva pronađeni u školi Grbavcima, skladište u Kravicama od 20.12.1999 godine
T-71	Izveštaj OTP pod nazivom nestali iz Srebrenice-osobe koje se vode kao nestale nakon zauzimanja Srebrenice, maj 2000 godine
T-72	Izveštaj o iskopavanjima i ekshumacijama masovne grobnice Glogova 2 u 1999. - 2001. godina, forenzički antropolog Jose Pablo Baraybar
T-73	Izveštaj glavnog patologa-grobnice Srebrenica, MKSJ, John Clark, 1999. godine
T-74	Publikacija MKCK, nestale osobe na teritoriji BiH od 30.06.1998. godine
T-75	Zapisnik o ispitivanju osumnjičenog Kuvelja Božidara , Tužilaštvo BiH, broj: T20 0 KTRZ 0000817 11 od 18.01.2011. godine..
T-76	Transkript ispitivanja osumnjičenog Kuvelja Božidara , Tužilaštvo BiH, BROJ: T20 0 KTRZ 0000817 11 od 18.01.2011. godine.
T-77	Zapisnik o ispitivanju osumnjičenog Kuvelja Božidara , Tužilaštvo BiH, broj: T20 0 KTRZ 0000817 11 od 01.02.2011.
T-78	Crtež lica mjesta Kravica, broj 14-13/1-7-243/05 od 04.10.2005. godine
T-79	Zapisnik o uviđaju i rekonstrukciji sa osumnjičenim Mitrović Petrom, Tužilaštvo BiH, broj: KT-RZ-10/05 od 04.10.2005. godine
T-80	Zapisnik o uviđaju i rekonstrukciji sa svjedokom Nikolić Ilijom, Tužilaštvo BiH, broj:KT-RZ-10/05 od 04.10.2005.g. sa transkriptom
T-81	Fotografija Srebrenica i Žepa, juli 95.
T-82	Fotografija Bijela kuća-MKSJ
T-83	Fotografija Potočara, načinjena iz zraka 13.07.95.
T-84	Fotografija iz zraka-Potočari od 13.07.1995.

T-85	Forografija zapaljenih stvari u Potočarima
T-86	Mapa - kretanje kolone i položaj srpskih snaga-MKSJ
T-87	Fotografija-pokazuje brdo i šumu gdje su se kretale kolone Muslimana-MKSJ
T-88	Karta koja pokazuje kretanje kolone
T-89	Fotografija iz zraka-Nova Kasaba, fudbalsko igralište od 13.07.1995. godine
T-90	Fotografija dolina Sandići, načinjena iz vazduha
T-91	Fotografija doline Sandići 13.07.95. godine
T-92	Fotografija doline Sandići 13.07. 95 godine
T-93	Fotografija načinjena iz pravca Bratunca, sa područjem Kravice i označenim skladištem
T-94	Panorama skladišta u Kravicama
T-95	Fotografija skladište u Kravici
T-96	Fotografija skladište u Kravici
T-97	Video fotografije tijela ispred skladista u Kravici
T-98	Fotografija tavanice zapadnog dijela sa tragovima krvi
T-99	Fotografija unutrašnjeg zapadnog dijela skladista sa mrljama od krvi na zidu
T-100	Fotografija otiska cipele pod prozorom
T-101	Fotografija uvećana foto.otiska cipele pod prozorom
T-102	Mapa primarnih i sekundarnih grobnica, MKSJ
T-103	Fotografija Glogova 05.07.95. godine
T-104	Glogova, snimak načinjen iz vazduha od 17.07.95. godine
T-105	Fotografija LK. Dahmo Kadrić, iz Glogove
T-106	Fotografija iz zraka 27.07.95. masovna grobnica Tatar Bratunc,
T-107	Fotografija uznemirena zemlja, Glogova, 30.10.95.godine
T-108	Fotografija uznemirena zemlja, Glogova, 09.11.95.godine
T-109	Karta Zeleni Jadar- sekundarna grobnica MKSJ
T-110	Fotografija iz zraka-Zeleni Jadar, MKSJ
T-111	Fotografija iz zraka - Zeleni Jadar, uznemirena zemlja od 07.09. i 2.10.1995., MKSJ
T-112	Zeleni Jadar - grobnica uznemirena zemlja, od 24.08.1995.godine i 02.10.1995.godine
T-113	Zeleni Jadar-grobnica, uznemirena zemlja, od 20.10.1995. i 23.10.1995., MKSJ
T-114	Fotografija ligatura pronađenih u grobnici Cerska
T-115	Karta Kravice

T-116	Grobnice Srebrenica, primarne i sekundarne, grafikon
T-117	Brošura-Fotografije izdvojene iz video zapisa sa suđenja o Srebrenici
T-118	Brošura-Knjiga za identifikaciju bosanskih muslimana
T-119a	Izveštaj o sudsko medicinskoj ekspertizi od 12. februara 2007. godine
T-119b	Dopunsko sudsko medicinsko vještačenje od 16.04.2009.god
T-119c	Dopunsko sudsko medinicko vještačenje od 14.05.2010. god.
T-119d	Dopunsko sudsko medinsko vještačnje od 15.02.2011. god. Sa dopunskim šematskim prikazom međusobne povezanosti masovnih grobnica utvrđenih DNK analizom
T-120	Zapisnik o saslušanju svjedoka KB 101 od 10.11.2009. godine Transkript o saslušanju svjedoka KB 101 od 10.11.2009. godine
T-121	Transkripti Momira Nikolića u predmetu IT-02-60- T i sažetak razgovora sa Jesan Rene Ruezom od 15.12.1999. godine
T-122	Sažeci transkripta Dragana Obrenovića u predmetu Blagojević i i zjave date istražiteljima od 2.4.2000. godine i 5.2.2004. godine
T-123	Transkripti svjedočenja Joseph Kingori u predmetu IT-98-33-T u predmetu Krstić od 31.3. i 3.4.2000. godine
T-124	Transkripti svjedočenja Paul Groenwegen u predmetu Blagojević i Jokić od 10.7.2003. godine i transkript u predmetu Vujadin Popovic od 25.10.2006. godine
T-125	Transkript svjedočenja Robert Frankena u predmetu Radislav Krstić od 4.4.2000. godine
T-126	Transkript svjedočenja Lendert Kornelis Van Dujin u predmetu Popović Vujadin od 27, 28 i 29.9.2006. godine
T-127	Sačetak transkripata svjedočenja Vincentius Egbers u predmetu Vujadin Popović od 18, 19 i 20.10.2006. godine
T-128	Sačetak svjedočenja Rutten Johannes u predmetu Radislav Krstić od 5.4.2000. godine
T-129	Sažeci transkripata Dean Paul Manning sa suđenja u predmetu Blagojević i Jokić od 5 i 6.2.2004. godine
T-130	Transkripti svjedočenja svjedoka S112 u predmetu Krstić od 10.4.2000. godine Transkript svjedočenja u predmetu Popović od 5.9.2007. godine
T-131	Transkript svjedočenja Miroslava Deronjića u predmetu Momir Nikolić od 28.10.2003. godine
T-132	Transkript svjedočenja Čamile Omanovic u predmetu Krstić od 22 i 23.3.2000.

	godine
T-133	Zapisnici o saslušanju Luke Marković iz istrage od 20.9. i 20. 6.2005. godine, Zapisnik o uviđaju i rekonstrukciji od 29.09. 2005. godine

ii. Prilog broj II

Lista materijalnih dokaza odbrane

Broj dokaza	Sadržaj dokaza
O-1	Fotografija – puškomitraljeza
O-2	Borbeni izvještaj Armije RBiH, Komanda 28. Divizije , broj: 01-165/95, od 07.07.1995. godine
O-3	Naredjenje Štaba vrhovne komande RBiH broj: 14/75-156/93 od 01.01.1994. godine
O-4	Dopis Komande 28. Divizije od 27.04.1995.godine,
O-5	Borbeni izvještaj Komande 28. Divizije Armije BiH broj:01-137/95 godine od 22.06.1995. godine
O-6	Čestitka 2. Korpusa Armije BiH od 28.06.1995.godine,
O-7	Operativni izvještaj Komande 28. Divizije Armije RBiH broj: 04-114/95 od 30.06.1995. godine
O-8	Obavještenje o rezultatima pregovora o demilitarizaciji Srebrenice Štaba vrhovne komande OS R BiH , broj: 02/520-2 od 20.04. 1993. godine
O-9	Naredjenje Štaba Vrhovne Komande OS RBiH broj: 14/75-156/93 od 01.01. 1994. godine
O-10	Sedmični izvještaj Komande 8. OG „Srebrenica „ broj: 13-05-04 od 12.01.1995. godine
O-11	Operativno obavještajni izvještaj Komande 8.0G „ Srebrenica" , broj: 02-06-01/95.godine od 13.01.1995. godine
O-12	Izvještaj Komande 8.0G „ Srebrenica" Armije R BiH, broj: 01-45/95, od 22.02.1995. godine

O-13	Izveštaj o broju uvedenih r/o u vojnu evidenciju, rođenih 1978 i 1979.godine, broj: 03-2-1/95 od 18.04.1995. godine
O-14	Trebovanje MTS za potrebe ARJ PVO, Armija RBiH broj: 02/10-002/ 4, od 24.04.1995. godine
O-15	Izveštaj i analiza stanja po vezi u jedinicama 28.divizije broj: 02-08-10/95, od 25.04.1995. godine
O-16	Primljena MTS Komanda 28. Divizije Armije BiH od 27.04.1995.godine
O-17	Instrukcije Komanda 28. Divizije Armije BiH broj: 13-05-78/95, od 02.06.1995. godine
O-18	Priprema za izvodjenje ofanzivnih b/d, Naredjenje broj: 1 / 825-84, od 17.06.1995. godine
O-19	Operativni izvještaj Komanda 28.Divizije Armije BiH broj: 04-114 / 95 od 30.06.1995. godine
O-20	Sedmični izvještaj o stanju morala Komande 28. Divizije Armije BiH broj: 04-113/95 od 30.06.1995. godine
O-21	Službena zabilješka Komande 28. Divizije Armije BiH broj: 13-05-105 od 07.07.1995. godine
O-22	Informacija o borbenim rezultatima jedinica i komandi, Komanda 28. Divizije Armije BiH broj: 04/1-105-603, od 08.07.1995. godine
O-23	Vanredni izvještaj PO EI Komanda Drinskog Korpusa 4. RIV, broj: 13 - 36/3 od 14.07. 1995. godine
O-24	Vanredni izvještaj PO EI Komanda Drinskog Korpusa 4. RIV, broj: 13 - 37/3, od 15.07.1995. godine
O-25	Zapovest za odbranu i aktivna borbeno dejstva OP.BR.7, Komanda Drinskog korpusa broj: 03/277-2 od 20.03.1995. godine
O-26	Borbeno naredjenje za oslobadjanje Žepe i Goražda, Glavni Štab Vojske RS broj: 02/2-402, od 01.05.1993. godine
O-27	Redovni borbeni izvještaj Komandi drinskog korpusa, broj: 03 /1-721, od 10.07.1995. godine
O-28	Vanredni izvještaj Komandi drinskog korpusa, broj: 1-73 od 12.07.1995. godine
O-29	Redovni borbeni izvještaj Komandi drinskog korpusa, broj: 03 / 1-714, od 14.07.1995. godine
O-30	Spisak ratnih zločinaca poznatih komandi, broj: 00678851,
O-31	Dopis glavnog Štaba Vojske Republike Srpske broj: 03/4-1616, od 11.07.1995. godine
O-32	Zapovest Komande Drinskog Korpusa, broj: 04/156-2, od 02.07.1995. godine
O-33	Naredjenje 1. Bratunačke brigade broj: 04/254-58, od 10.07.1995. godine

O-34	Redovni borbeni izvještaj 1. Bratunačke brigade broj: 03-253-102 od 12.07.1995. godine
O-35	Redovni borbeni izvještaj 1. Bratunačke brigade broj: 03-253-104, od 14.07.1995. godine
O-36	Dopis MUP RS, broj: 05-2038/95 od 14.jula 1995 godine
O-37	Stanje u zoni Centra CJB Zvornik Broj:01-16-02/I-205/95 od 15.07.1995. godine
O-38	Redovni borbeni izvještaj Komandi 1. Bratunačke brigade broj: 03-253-105 od 13.07.1995. godine
O-39	Angažovanje snaga na pretresu terena prema Žepi , pukovnik Ignjat Milanović broj: 00675395 od 15.07.1995. godine
O-40	Redovni borbeni izvještaj Komandi 1. Bratunačke brigade broj: 03-253-106 od 16.07.1995. godine
O-41	Borbeni izvještaj br. 03-253-103 od 13.07.1995. godine